"ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ ಮುಕ್ತಕಗಳು"

(ಕ.ರಾ.ಶಿ. ಸಂಸ್ಥೆ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ, ಬೀದರ ಇವರಿಗೆ ಎಮ್.ಫಿಲ್. ಅಂಶಿಕ ಪದವಿಗಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಬಂಧ)

ಸಂಶೋಧಕರು

ಗೀತಾ ಎಸ್. ಪಾಟೀಲ ನೀಲಮನಳ್ಳಿ

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು

ಡಾ. ಜಗನ್ನಾಥ ಹೆಬ್ಬಾಳೆ

ಕ.ರಾ.ಶಿ. ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ

ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ, ಬೀದರ

ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ - 585 276

2013

[illegible]

1040

"ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಮುಕ್ತಕಗಳು"

(ಕ.ರಾ.ಶಿ. ಸಂಸ್ಥೆ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ, ಬೀದರ ಇವರಿಗೆ ಎಮ್.ಫಿಲ್. ಅಂಶಿಕ ಪದವಿಗಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಬಂಧ)

ಸಂಶೋಧಕರು

ಗೀತಾ ಎಸ್. ಪಾಟೀಲ ನೀಲಮನಳ್ಳಿ

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು

ಡಾ. ಜಗನ್ನಾಥ ಹೆಬ್ಬಾಳೆ

ಕ.ರಾ.ಶಿ. ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ
ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ, ಬೀದರ

ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ – ೫೮೩೨೭೬

2013

ಪ್ರಮಾಣ ಪತ್ರ

ಶ್ರೀಮತಿ ಗೀತಾ ಎಸ್. ಪಾಟೀಲ ನೀಲಮನಳ್ಳಿ ಇವರು ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದ ಕ.ರಾ.ಶಿ. ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನಾ ಕೇಂದ್ರ ಬೀದರನಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಗೊಂಡು **"ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಮುಕ್ತಕಗಳು"** ಎಂಬ ನಿಬಂಧವನ್ನು ಎಮ್.ಫಿಲ್. ಪದವಿಗಾಗಿ ನನ್ನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಇವರ ಮೂಲ ನಿಬಂಧವಾಗಿದ್ದು, ಈ ಮೊದಲು ಇಡಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲವೇ ಬಿಡಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕಟವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಈ ಮೂಲಕ ಪ್ರಮಾಣೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸ್ಥಳ : ಬೀದರ

ದಿನಾಂಕ: 31/7/13

ಡಾ. ಜಗನ್ನಾಥ ಹೆಬ್ಬಾಳೆ
ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು
ಕ.ರಾ.ಶಿ. ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ
ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ, ಬೀದರ.

ಘೋಷಣಾ ಪತ್ರ

"ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಮುಕ್ತಕಗಳು" ಎಂಬ ನಿಬಂಧವನ್ನು ನಾನು ಡಾ. ಜಗನ್ನಾಥ ಹೆಬ್ಬಾಳೆ ಇವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ್ದು, ಇದನ್ನು ಇಡಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲವೇ ಬಿಡಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕಟಿಸಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಮಾಣಿಕರಿಸುತ್ತ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಎಮ್.ಫಿಲ್. ಪದವಿಗಾಗಿ ಈ ನಿಬಂಧವನ್ನು ಸಾದರಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.

ಸ್ಥಳ : ಬೀದರ

ದಿನಾಂಕ: 22/2/2012

ಗೀತಾ ಎಸ್. ಪಾಟೀಲ ನೀಲಮನಳ್ಳಿ
ಸಂಶೋಧನಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿ
ಕ.ರಾ.ಶಿ. ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ
ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ, ಬೀದರ.

ಪರಿವಿಡಿ

ಡಾ॥ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ,
ಧಾರವಾಡ

ಪ್ರವೇಶ :

ವಿಶ್ವ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಷ್ಟು ವಿಶಾಲವಾದ ಹರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆಯೋ ಅಷ್ಟೇ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯ ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು, ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಹಳಗನ್ನಡ, ನಡುಗನ್ನಡ ಹೊಸಗನ್ನಡಗಳನ್ನಲ್ಲದೆ ಚಂಪು, ವಚನ, ಗದ್ಯ, ರಗಳೆ, ಷಟ್ಪದಿ, ತ್ರಿಪದಿ, ಸಾಂಗತ್ಯ, ಕೀರ್ತನೆ, ಶತಕ ಹೀಗೆ ಮುಂತಾದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಮಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ರೂಪಗಳು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇತ್ತೀಚಿನ ನವೋದಯ, ಪ್ರಗತಿಶೀಲ, ನವ್ಯ, ದಲಿತ, ಬಂಡಾಯ ಮುಂತಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪಂಥಗಳು ಸಹ ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಮತ್ತು ವಿಶಾಲವಾಗಿಸಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲಿ 'ಕಾವ್ಯ' ಪ್ರಕಾರ ತನ್ನದೇಯಾದ ಮರುಗನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಅಪಾರವಾದ ಸಹೃದಯದ ಜನಮಾನಸದ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿದೆ.

ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಈ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ 'ಮುಕ್ತಕ ಸಾಹಿತ್ಯ' ಒಂದು ಜನಪ್ರಿಯ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿದ್ದು, ತನ್ನದೇಯಾದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯತೆಯೊಂದಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಮಾಧುರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಈ ಕಾವ್ಯಕ್ಕಿರುವ ಜೇನ ಮಾಧುರ್ಯ ಯಾವ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೂ ಇಲ್ಲವೇನೋ, ಯಾವ ಕಟ್ಟಳೆಗೂ ಒಳಪಡದ, ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಅವಲಂಬಿತವಾಗದ ಎಲ್ಲಾ ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದುದಾಗಿದ್ದು, ಅನ್ಯ ನಿರಪೇಕ್ಷೆ ಮುಕ್ತ ವಸ್ತುವಾಗಿದೆ. ಪ್ರೀತಿ, ಪ್ರೇಮ, ವಿರಹ, ಈ ಕಾವ್ಯದ ಮೂಲ ವಸ್ತುವಾದರೂ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮದ ಆವಿರ್ಭಾವ ಇವುಗಳ ಕೊನೆಯ ಹಂತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಣಯ, ಪ್ರೇಮ, ವಿರಹ, ನೋವುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಸಾಮರಸ್ಯದ ಜೀವನ ಅಥವಾ ಸಮರಸದ ಬದುಕು ಇವುಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂವೇದನೆಯಾದರೆ, ನೈಜ ಪ್ರೀತಿ, ಪರಿಶುದ್ಧ ಬದುಕು, ಏಕೈಕ ವ್ರತಸ್ಥ ಜೀವನ, ಏಕೋಭಾವ ಇವುಗಳ ನೈತಿಕ ಸಂವೇದನೆಯಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಶೃಂಗಾರ, ಪ್ರಣಯ, ಭಾವ-ಭಾಷೆ, ನೋವು, ಯೋಗ-ವಿಯೋಗ, ವಿಪ್ರಲಂಬ, ಅಗಲುವಿಕೆ, ಸಂಕೇತ, ಪ್ರತಿಮೆ, ಉಪಮೆ, ಬಿಂಬ-ಪ್ರತಿಬಿಂಬ, ವಿರಹ, ಮುಂತಾದವುಗಳೆಲ್ಲ ಈ ಮುಕ್ತಕ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ರಸಾನಂದದ ಮೆರುಗನ್ನು ನೀಡಿವೆ.

"ರಸವೇ ಜನನ
ವಿರಸ ಮರಣ

ಸಮರಸವೇ ಜೀವನ" ಎಂಬ ಬೇಂದ್ರೆಯವರ ನಿಜ ಬದುಕಿನ ಸಂದೇಶ ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೊಳ್ಳುವ ಪ್ರತಿಮೆ, ಉಪಮೆ, ರೂಪಕಗಳೆಲ್ಲ ಈ ಕಾವ್ಯಕನ್ನಿಕೆಗೆ ಮೈ-ಕೈ ತುಂಬಿಕೊಂಡ ನಿರಾಭರಣ ಸುಂದರಿಯ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಚಲುವನ್ನು ನೀಡಿವೆ.

ಮನ್-ಮನೋಹರವಾಗಿರುವ ಈ ಕಾವ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕೃಷಿಗೈದ ಕೇವಲ ಕೆಲವು ಜನ ಕನ್ನಡದ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತರಾದ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರೂ ಕೂಡಾ ಒಬ್ಬರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಮುಕ್ತಕಗಳು ಅವರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಅವರ ಈ ಸೃಜನಶೀಲ ಬರವಣಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮುಕ್ತಕ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ "ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಮುಕ್ತಕಗಳು" ಎಂಬ ವಿಷಯದ ಕುರಿತು ಎಂ.ಫಿಲ್. ಸಂಪ್ರಬಂಧ ಬರೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಶ್ರೀ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಮುಕ್ತಗಳ ಕುರಿತು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ – ೧

ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ಅಧ್ಯಾಯ-೧

ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿ :

ಇತ್ತೀಚಿನ ಬೇಂದ್ರೆ, ಕುವೆಂಪು, ಮಧುರ ಚನ್ನರ ನಂತರ ಪ್ರಸ್ತುತ ಈಗ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ದಾರ್ಶನಿಕ ಮತ್ತು ಅನುಭಾವಿ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುವವರು ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗದು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಅವರ ಮುಕ್ತಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಓದುಗರಿಗೆ ದಾರ್ಶನಿಕತೆಯ ರಸಾನಂದವನ್ನು ಪರಮಾನಂದವನ್ನು ನೀಡುವಂಥದ್ದಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಡೆ "ಡಾ. ದೇ.ಜ.ಗೌ." ರವರು ಇವರನ್ನು ಕುರಿತು "ರಾಷ್ಟ್ರ ಖ್ಯಾತಿಯ ಸಾಹಿತಿ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರವರು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಮೃಣ್ಮಯದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ಮಯವನ್ನರಳಿಸುವ, ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸ್ವಪ್ನಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತುವ ಅಪೂರ್ವ ಸಾಹಸ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇಂದಿನ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಸಮಯ ಅಭಾವದ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ 'ಮುಕ್ತಕಗಳು' ಸಹೃದಯರಿಗೆ ಜೇನ ಹನಿಯಂಥ ಕಾವ್ಯಾನಂದವನ್ನು ನೀಡುವಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂತಲೇ ಆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಓದುಗನನ್ನು ತನ್ನತ್ತ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸೆಳೆಯಲು ಮುಖ್ಯ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನನ್ನ ಸಂಶೋಧನಾಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಂಶೋಧನೆ ಸಂಪ್ರಬಂದ ಬರೆಯಲು ಸಾದ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಕನ್ನಡದ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ಅನನ್ಯ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಬಹು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಕಾವ್ಯ, ನಾಟಕ, ಅನುವಾದ, ಗದ್ಯ, ವಿಮರ್ಶೆ, ಪ್ರಬಂಧ, ಪತ್ರಬರಹ, ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಚಿಂತನ, ಕಥೆ, ಕಾದಂಬರಿ, ಚರಿತ್ರೆ, ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ, ಹೀಗೆ ಅವರ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಸೇವೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬಹು ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ಪ್ರೀತಿ, ಪ್ರೇಮ, ಪ್ರಣಯ, ಆತ್ಮ, ಪರಮಾತ್ಮ, ವಿಚಾರ, ವಿರಹ, ಮಿಲನ, ವಿಪ್ರಲಂಬ, ಉಪಮೆಯೋಪಮೆ, ರೂಪಕಗಳು, ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ, ಭಾವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಭಾಷೆ, ಭಾಷೆಗೆ ತಕ್ಕ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳ ಬಳಕೆ, ಸಂಕೇತಗಳ ಬಳಕೆ, ಅಲ್ಲಿಯ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ, ಆತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮ ವಿಚಾರಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಓದಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಕ್ರಿಯೆ, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯ ಪಾರಲೌಕಿಕ ಆನಂದದ ಅನುಭೂತಿ

ಇವೆಲ್ಲ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಸೆಳೆಯುವ ಮುಕ್ತಕದ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೊರತಾಗಿರದ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಮುಕ್ತಕಗಳನ್ನು ನನ್ನ ವಿಶೇಷಾಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡುದರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವೇ ಆಗಿದೆ.

ಎಲ್ಲ ಬಂಧನ ಮತ್ತು ಕಟ್ಟಳೆಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತವಾದುದಾಗಿದ್ದು, ಎದಕ್ಕೂ ಅವಲಂಬಿಸಿರದೆ, ತನಗೆ ತಾನೆ ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವ ಈ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಬಲು ಬೇಗ ಜನಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಜನಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆಳೆಯುವದರಿಂದ ಅಲ್ಲದೆ ನನಗೂ ಈ ಛಂದ ಪ್ರಕಾರ ಬಲು ಇಷ್ಟವಾದುದರಿಂದ, ತುಂಬಾ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದುದರಿಂದ ಈ ವಿಷಯದ ಆಯ್ಕೆಯೇ ನನ್ನ ಅಧ್ಯಯನದ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು.

ಡಾ. ಹಿರೇಮಠರ ಎಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸಂಶೋಧನಾಧ್ಯಯನಗಳು ನಡೆದರೂ ಅನೇಕ ಸಂಶೋಧನಾರ್ಥಿಗಳು ಅವರ ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ, ಸಮಗ್ರ ನಾಟಕ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಮಗ್ರ ಅನುವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಒಟ್ಟಾರೆ ಅವರ ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಎಂ.ಫಿಲ್., ಪಿ.ಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅವರ ಮುಕ್ತಕ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಯಾವುದೇ ಸಂಶೋಧನಾ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನಡೆದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ನಾನು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಮತ್ತು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವೇ ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ.

ನಮ್ಮ ಮುಂದಿನ ಯುವ ಪೀಳಿಗೆಗೆ, ಯುವ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಅರಿವನ್ನು ಮೂಡಿಸಲೋಸುಗ ಮತ್ತು ಮುಂದಿನವರು ಈ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನ ಮತ್ತು ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಲು ನನ್ನ ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಬಂಧ ಸಹಾಯಕವಾಗಬಲ್ಲುದೆಂಬ ಆಶಾದಾಯಕ ಭಾವದೊಂದಿಗೆ ಈ ವಿಷಯದ ಆಯ್ಕೆಯನ್ನು ನಾನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಇದು ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ನುಡಿಗಟ್ಟಾಗಿದ್ದು, ಇಂದಿನ ಒತ್ತಡದ ಬದುಕಿಗೆ ಜೇನಹನಿಗಳ ಮಾತ್ರೆಯಾಗಬಲ್ಲುದೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಯ್ತು.

ನಮ್ಮ ಸವಿಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಮುಕ್ತಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅನೇಕ ವಾಚಕರ ಮನಗೆದ್ದುದರಿಂದ ಹೃದಯ ತುಂಬಿ ನಿಂತುದರಿಂದ, ಅಷ್ಟೇ ಗಾಢವಾದ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಮಿಕವಾದ ಪ್ರಭಾವ

ನನ್ನ ಮೇಲೆಯೂ ಆದುದರಿಂದಲೇ ನಾನು ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ನನ್ನ ಎಂ.ಫಿಲ್. ಸಂಶೋಧನಾಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡುದರ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವೆನ್ನಬಹುದು.

ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ :

ಸಾಹಿತ್ಯದ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಡಾ. ಹಿರೇಮಠರು ಕೃಷಿಗೈದರೂ ಮುಕ್ತಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರ ಸೇವೆ ಅವರಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಠ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿದೆ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಕನ್ನಡದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಕಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇವರಿಂದಲೇ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಗಾಳಿ-ಗಂಧ ಮತ್ತು ಕೆಳದಿ ಇವು ಅವರ ಮುಕ್ತಕಗಳ ಎರಡು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಅವರಿಗೆ ಅಪಾರ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟ ಕೃತಿರತ್ನಗಳಾಗಿವೆ. ೧೯೮೪ ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಅವರ ಮೂರನೆ ಕವನ ಸಂಕಲನವಾದ ಗಾಳಿಗಂಧ ನೂರಾ ಒಂದು ಮುಕ್ತಕಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸಂಕಲನವಾದರೆ, ಸರಿ ಸುಮಾರು ೨೦ ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ೨೦೦೪ ರಲ್ಲಿ ಅವರ ಮತ್ತೊಂದು ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಸಂಕಲನವಾದ "ಕೆಳದಿ" ಐದನೂರ ಐದು ಮುಕ್ತಕಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು ಪೋಣಿಸಿದ ಮೌಕ್ತಿಕಹಾರವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಚುಟುಕು ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನಿಂದ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಆಯ್ದ ಚುಟುಕುಗಳು ಕೃತಿ ಈ ಎರಡು ಕೃತಿಗಳ ಸಮ್ಮಿಲನವಾಗಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲ ಹೊಸ ಮುಕ್ತಕಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ.

ಪ್ರೀತಿ-ಪ್ರೇಮ, ಪ್ರಣಯ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮ, ಶೃಂಗಾರಗಳು ಗಾಳಿ-ಗಂಧದಲ್ಲಿ ಮಡುಗಟ್ಟಿ ನಿಂತಿವೆ. ಅದು ಕೆಸರಿನ ಕುಂಡ ಅಲ್ಲ, ಜೇನ ಹನಿ-ಹನಿಯ ಸವಿ ಸೊಬಗು. ಪ್ರೇಮ ಇಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಾಯಿ ಭಾವವಾದರೂ ಆತ್ಮಾನಂದ ಇವುಗಳ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಗುರಿಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಕವಿತೆಗಳು ಕೇವಲ ಹೆಣ್ಣು-ಗಂಡಿನ ಪ್ರೀತಿ-ಪ್ರೇಮ ಅನುರಾಗ ಎಂದರಿತರೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಕವಿತೆಗಳಿಗೆ, ಕವಿಗೆ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಅಪಚಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವೆಲ್ಲ ದೈಹಿಕದಾಚೆ ಹರಡಿ ನಿಂತು, ಅಂತರಾಳದ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ, ಚಲುವಿಗೆ ಸೋತು ಆತ್ಮ ದರ್ಶನ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಜೀವಾತ್ಮ- ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರೀತಿ ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡ ಪ್ರೇಮದ ಸಂಕೇತಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಗಾಳಿ-ಗಂಧದ ಮುಕ್ತಕಗಳು.

ಗಾಳಿ ಗಂಧದಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳು ಗಾಳಿಯನ್ನಿಟ್ಟ ಗಂಧದಂತೆಯೇ ಒಂದನ್ನೊಂದು ಬೆಸೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಬಾಂಧವ್ಯದಿಂದ್ಯಕೂಡಿರುವವುಗಳಾಗಿವೆ. ಗಾಳಿಯನ್ನಿಟ್ಟ ಅಲ್ಲದೇ ಇದೇ ಕಾವ್ಯದ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಕವಿಯಿತ್ರಿಯನ್ನು ಕಾಣುವಂತಹವುಗಳಾಗಿವೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ಪ್ರೇಮದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ರೂಪಕ, ಪ್ರತಿಮೆ ಸಂಕೇತವನ್ನಾ, ವಿಶ್ವದ ಶಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಅವರ ಮೂಲ ಆದಿಂದಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿತ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಅಂದರೆ ಹೊಂಕ-ನೋಟು, ಕಟು-ಟುಟ, ಅಬ್ಬ-ತಗ್ಗುಗಳ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಅವಳ ಸ್ಮೃತಿ ಆರಂಭವಾದರೂ ಕೊನೆಗೆ ಅದೇ ಕವಿಯ ಅಂತರಂಗದ ಬೆಳಕಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಇವರ 'ಕೆಳದಿ' ಯಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳಂತೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮದ ಉತ್ಕಟ್ಟ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದವುಗಳಾಗಿವೆ.

'ಗಾಳಿ-ಗಂಧ' ದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆ
'ಈ ಹೊತ್ತು ಮಧುರವಾಗಿದೆ
ಆರಿಸಿ ಜಾರು ದೀಪಗಳನ್ನು !
ಸಂತಸದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ
ಉರಿವವರ ಕೆಲಸವೇನು!'[1]
ಸಂಜೆಗೆಯ ತಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ
ನಿನ್ನೆದೆಯ ಚೆಲುವ ಸುಗಂಧ ತುಂಬಿ
ಗಂಧ-ಮಕರಂದ ನನ್ನ ಮನದುಂಬಿ
ನಿನ್ನನೇ ತುಂಬ ತುಂಬಿತ್ತು![2]

ಎಂದು ಕವಿಯು ಭಾವ ತುಂಬಿ ನಿಂತ, ಎದೆ ತುಂಬಿ ನಿಂತ ಹಾಗೂ ಮನತುಂಬಿ ಅವರ 'ಕೆಳದಿ', ಅವರ ಕೆಳದಿ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಕರ್ಪೂರದ ಗಿರಿ ಶಿಖರದ ಕೊನೆಯ ಉತ್ತುಂಗವನ್ನು ಇಂತು ಅರಹುತ್ತಾಳೆ.

"ನೀನು । ದೀಪಶಿಖಾ । ಆನಂದ
ಸ್ವರೂಪಿಣಿ । ಜ್ಞಾನಲೋಚನೆ ।
ಪ್ರಸಾದ ಜ್ಯೋತಿ ಪುಂಜ । ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ
ಆನಂದಕೆ । ಆಧಾರ ರೂಪಿಣಿ!"[3]

---

೧. ಗಾಳಿ ಗಂಧ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಡಾ), ಪುಟ-೬೧
೨. ಗಾಳಿ ಗಂಧ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಡಾ), ಪುಟ-೭
೩. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಡಾ), ಪುಟ-೨

ನೀನು ಭಾವಾಚಾರ ಸಂಪನ್ನೆ
ನೀನು ಲಿಂಗಾಚಾರ ಸಂಪನ್ನೆ
ನೀನು ಶಿವಾಚಾರ ಸಂಪನ್ನೆ ಕೆಳದಿ
ಸರ್ವಸಂಪನ್ನೆಯಾದ ಕಾರಣ
ನಾನು ನಿನಗೊಲಿದೆ ಕೆಳದಿ![೪]

ನೀನೆನಗೆ ಅಪಾರ ಕರುಣೆಯಿಂದ
ಪರಾವಿದ್ಯೆ ಕಲಿಸಿದ ಶಕ್ತಿದಾಯಿನಿ
ನಿನ್ನೊಡಲ ಕಕ್ಕುಲಾತಿಯಲಿ
ಜೋಗುಳವ ಪಾಡಿ ಮಲಗಿಸಿದ ತಾಯಿ ಕೆಳದಿ![೫]

ಎನ್ನುವ ಭಾವದಲ್ಲಿ ಮೈದಾಳಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾಳೆ. ಗಾಳಿಗಂಧದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತರೂಪ ಪಡೆದು ನಿಲ್ಲುವ ಸಖಿ, ಕೆಳದಿಯಲ್ಲಿ ಅಮೂರ್ತದ ಲೌಕಿಕಾಲೌಕಿಕಾನಂದದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಪರಮಾನಂದವಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತಾಳೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಳದಿ ಭಾವಾಚಾರ ಸಂಪನ್ನೆಯಾಗಿ, ಲಿಂಗಾಚಾರ ಸಂಪನ್ನೆಯಾಗಿ, ಶಿವಾಚಾರ ಸಂಪನ್ನೆಯಾಗಿ, ಸರ್ವಸಂಪನ್ನೆಯಾದ ಕಾರಣ ಕವಿಯನ್ನು ಸೆಳೆಯುವಂಥ ಕೇಂದ್ರಬಿಂದುವಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಆಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿದಾಯಿನಿಯಾದ ತಾಯಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ ಕವಿಗೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಆಕೆ ತನ್ನ ಮಡಿಲಿನಲ್ಲಿ ಮಧುರವಾಗಿ ಜೋಗುಳಪಾಡಿ ತನ್ನನ್ನು (ಕವಿಯನ್ನು) ಮಲಗಿಸಿದ ಮಹಾ ಮಾತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

ಬದುಕನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವ ನೈಜ ಬದುಕಿನ ಗುರಿ-ಗಮ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಈ ಎರಡು ಕೃತಿಗಳು ಹೊಂದಿವೆ.

ಹೀಗೆ ಮೊದಲ ಸಂಕಲನವಾದ ಗಾಳಿಗಂಧದಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾರದಿಂದ ಆರಂಭಗೊಳ್ಳುವ ಮುಕ್ತಕಗಳು ಕೊನೆಗೆ 'ಕೆಳದಿ'ಯಲ್ಲಿ ಅಂತರಂಗದಿ ಆವಿರ್ಭವಿಸುವ, ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಸ್ವಯಂಭುಲಿಂಗದ ಬೆಳಕಾಗಿ ಪಾರಮಾರ್ಥದ ನಿಜಾನಂದದಲ್ಲಿ ಬಯಲು ಬಯಲಾಗುವ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಆ ಎರಡು ಕೃತಿಗಳ ವಿಶೇಷ ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ನನ್ನದಾಗಿದೆ.

---

೪. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨
೫. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೮

ಅಧ್ಯಯನದ ವಿಧಾನಗಳು:

ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಮುಕ್ತಕಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಆ ಕುರಿತು ಬಂದ ಇತರ ಲೇಖಕರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಲೇಖಕರನ್ನು ಕುರಿತು ಇನ್ನಿತರರು ಮಾಡಿದ ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪಿ.ಎಚ್.ಡಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮತ್ತು ಈ ಎಲ್ಲಾ ಆಕರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನುಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ನನ್ನ ಎಂ.ಫಿಲ್ ಸಂಶೋಧನಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸ್ವತಃ ಲೇಖಕರನ್ನು ಭೇಟಿ ಸಂದರ್ಶನ ಮತ್ತು ದೂರವಾಣಿ ಮೂಲಕ ಸಂಪರ್ಕಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರುತ್ತೇನೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ – ೨

ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಬದುಕು ಬರಹ

ಅಧ್ಯಾಯ-೨

ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಬದುಕು ಬರಹ :

ಕನ್ನಡದ ಹೆಸರಾಂತ ಕವಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬರಾದ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರು ಬಂಗಾಲದ ಚಂಡಿದಾಸ, ಕಾಶ್ಮೀರದ ಲಲ್ಲೇಶ್ವರಿ, ಗೀತಗೋವಿಂದದ ಜಯದೇವ, ಕಬೀರ, ಬೇಂದ್ರೆ, ಕುವೆಂಪು, ಮಧುರ ಚನ್ನರನ್ನು ನೆನಪಿಸುವ ಕರ್ನಾಟಕ ಕಂಡ ಈ ಶತಮಾನದ ಒಬ್ಬ ಧೀಮಂತ ದಾರ್ಶನಿಕ ಮತ್ತು ಅನುಭಾವಿ ಕವಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಬದುಕೇ ಒಂದು ಮಹಾ-ಕಾವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅವರ ಬರಹ, ಬದುಕು, ಚಿಂತನೆ, ನಡೆ-ನುಡಿಗಳೆಲ್ಲ ಕಾವ್ಯಮಯ. ಅವರೊಂದಿಗೆ ಮಾತಿಗಿಳಿದರೆ ನಾವು ಜೇನಿನಲ್ಲಿ ಮಿಂದು ಬಂದಂತಹ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರ ಬದುಕಿನಂತೆ ಬರಹವಾಗಿದೆ. ಅವರನ್ನು ಅತಿ ಹತ್ತಿರದಿಂದ ಬಲ್ಲ ನನಗೆ ಏನು ಬದುಕಿದರೋ ಅಂತೆಯೇ ಬರಹಕ್ಕಿಳಿದ ಕವಿ ಎಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗಲಾರದೇನೋ.

ಪ್ರೀತಿ-ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರೇ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿಯವರು. ಪ್ರೀತಿ, ವಾತ್ಸಲ್ಯ, ಪ್ರೇಮ, ವಿಶ್ವ ಬಂದುತ್ವಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಬದುಕಿನ ಬರಹದ ಮೂಲ ನೆಲೆಯಾಗಿಸಿಕೊಂಡ ಹಿರೇಮಠರ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೊಡುಗೆಯೆಲ್ಲ ಅವುಗಳನ್ನೇ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೊಡುಗೆ ಅನನ್ಯ.

ಜನನ, ಬಾಲ್ಯ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ:-

ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರು ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಿಸರಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ೧೯೩೩ರ ಜನವರಿ ೭ ರಂದು ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ಮಲಕಯ್ಯ ತಾಯಿ ಬಸಮ್ಮ ಸುಸಂಸ್ಕೃತರಾಗಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲ ಮಕ್ಕಳಂತೆ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿಯವರ ಬಾಲ್ಯ ಸುಖಮಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಜನಿಸಿದ ಎರಡು ವರ್ಷದೊಳಗೆ ತಂದೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ತಾಯಿಯ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದರು. ಅವರಿಗೆ ಅವರ ತಾಯಿ ಕೊಟ್ಟ ನೈಜ ಬದುಕಿನ ವಿದ್ಯೆ, ಜ್ಞಾನ ಯಾವ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು ಕೊಡಲಾರದೆಂದು ಕವಿಗಳೆ ಒಂದು ಕಡೆ ತಮ್ಮ ಸ್ವಗತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಅವರ ತಾಯಿಯೇ ಅವರಿಗೆ ಮೊದಲು ಗುರುವಾಗಿದ್ದರು.

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಹುಟ್ಟೂರಾದ ಬಿಸರಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಮುಗಿಸಿ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆಂದು ಕೊಪ್ಪಳಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ದೇಶದ ತುಂಬೆಲ್ಲ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳುವಳಿಯ ಬಿಸಿ ಏರಿತ್ತು.

ಬಡತನದ ಹಿನ್ನಲೆಯಿಂದ ಬಂದ ಇವರಿಗೆ ಜ್ಞಾನದ ಹಸಿವನ್ನು ಹಿಂಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸುಲಭ ಮಾರ್ಗವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗೆಳೆಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಪ್ಪ ಸಂಕ್ಲಾಪೂರಲ್ಲಿ ವಾರಾನ್ನದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿ ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾನದ ತೃಷೆಯನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು, ಲೋಕ ಖ್ಯಾತಿಯ ಕವಿಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆದರು. ತಮ್ಮ ಹತ್ತನೇ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ 'ನಶ್ವರ' ಎನ್ನುವ ಕವಿತೆ ಬರೆದು ಉರ್ದು ಅಧ್ಯಾಪಕರಾದ ಮುಸ್ತಫಾ ಹುಸೇನರಿಂದ 'ಛೋಟಾ ಗಾಲಿಬ್' ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಂಡರು.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟ:–

ಇವರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ದೆಸೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿದರು. ದೇಶ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆದ ನಂತರ ಇಲ್ಲಿಯ ಹಲವು ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ಭಾರತ ಒಕ್ಕೂಟದಲ್ಲಿ ಸೇರಲು ನಿರಾಕರಿಸಿ, ತಾವು ಸ್ವತಂತ್ರತೆಯಿಂದ ಉಳಿಯುವುದಾಗಿ ಘೋಷಿಸಿಕೊಂಡವು. ೧೯೪೭ ಚಳುವಳಿ ಆರಂಭಗೊಂಡ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೈಸ್ಕೂಲು ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆಂದು ಕೊಪ್ಪಳಕ್ಕೆ ಓದಲು ಬಂದಿದ್ದ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾದರು. ಒಂದು ಕಡೆ 'ಸಂಯುಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕ' ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳೇ ತಮ್ಮ ಸ್ವಗತದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಆಗ ಹೈದರಾಬಾದ ಸಂಸ್ಥಾನ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ವೀರ ಸನ್ಯಾಸಿ ಸ್ವಾಮಿ ರಾಮಾನಂದ ತೀರ್ಥರು ಶಾಲೆ ಕಾಲೇಜುಗಳಿಗೆ ಶರಣು ಹೊಡೆದು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಬೇಕೆಂದು ಘೋಷಿಸಿದರು. ಅವರು ಶಾಲೆ ತ್ಯಜಿಸಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿದರು. ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜ ದಿನಾಚರಣೆಯ ದಿನ ಎರಡು ತ್ರಿವರ್ಣ ಧ್ವಜವನ್ನು ನನ್ನ ಅಂಗಿಯ ಒಳಗೆ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು, ಎರಡು ಉದ್ದ ಕೋಲುಗಳೊಂದಿಗೆ ಬೆಳಗಿನ ನಾಲ್ಕು ಗಂಟೆಗೆ ಕೊಪ್ಪಳ ಕೋಟೆ ಹತ್ತಿ, ಕೋಟೆಯ ಮೇಲೆ ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜವನ್ನು ಹಾರಿಸಿ ಅದ್ಭುತವಾದುದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದೆ ಎನ್ನುವ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಬೀಗುತ್ತ ಊರೊಳಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಊರಲ್ಲಿಯ ಕಲೆಕ್ಟರ್ ಕಚೇರಿಯ ಮೇಲೆ ಇನ್ನೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜ ಹಾರಿಸಿ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಯುತ್ತಿರುವಂತೆಯೇ ಕಾವಲುಗಾರ ಪಠಾಣ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡ. ಇನ್ನೇನು ಸತ್ತೆ ಎಂದುಕೊಂಡೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಆಗ ನಿಜಾಂ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಕಾನೂನು, ಕೋರ್ಟ ಕಚೇರಿ ಆಡಳಿತವೆಂಬುದೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಡಿದವರನ್ನು ಸಿಕ್ಕಲ್ಲೆ ಕೊಲ್ಲುವ ಆಜ್ಞೆ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ನನ್ನ ಆಯುಷ್ಯ ಆ ಕ್ಷಣವೇ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆಂದು

ಭಾವಿಸಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ಹೀಗಾಗಲಿಲ್ಲ. ಬಾಲಕ ಎನ್ನುವ ಮಮತೆ ಅವನನ್ನು ಕಾಡಿರಬೇಕು ಅಥವಾ ನನ್ನ ಆಯುಷ್ಯ ಗಟ್ಟಿಯಿರಬೇಕು. ಅಂತೂ ಅವನು ನನ್ನನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ರೈಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಷನ್ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿರುವ (ಈಗಲೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ) ಅಮಿನ ಕಚೇರಿಗೆ (ಪೊಲೀಸ್ ಸ್ಟೇಷನ್) ತಂದು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಪೊಲೀಸನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ. ನನ್ನನ್ನು ಕಟಂಜಣದ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೀಗ ಜಡಿದರು. ಆಮೇಲೆ ಬಂದ ಸರ್ಕಲ್ ಇನಸ್ಪೆಕ್ಟರ್ ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ 'ತುಮ್ ಯಹಾ ಕ್ಯಾ ಕರ ರಹೇ ಹೋ, ಅರೆ ಇಸ ಬಚ್ಚೆಕೋ ಕೌನ್ ಡಾಲೆ ಹೈ ಅಂದರ್ ಎಂದು ಪೊಲೀಸನಿಗೆ ಕೇಳಿದಾಗ, ಅವನು ಎಲ್ಲ ವಿಷಯ ತಿಳಿಸಿದ.

ಸರ್ಕಲ್ ಇನಸ್ಪೆಕ್ಟರನ ಮಗ, ನಾನು ಹೈಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿ ಸಹಪಾಠಿಗಳು ಹಾಗೂ ಮಿತ್ರರಾಗಿದ್ದೆವು. ಆಗಾಗ ಅವನೊಂದಿಗೆ ಅವರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಅವನ ತಾಯಿ, ಅಕ್ಕಂದಿರು ನನ್ನನ್ನು ತುಂಬ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಸರ್ಕಲ್ ಇನಸ್ಪೆಕ್ಟರ್ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದರು. ಕನಿಕರದಿಂದ ಊಟ ತರಿಸಿದರು. ನಾನು ಊಟ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಕಸ್ಟಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ್ದಾರೆಂಬುದು ನನ್ನ ಆ ಗೆಳೆಯನಿಗೂ ತಿಳಿಯಿತು. ನನ್ನನ್ನು ಬಿಡುವವರೆಗೂ ತಾನೂ ಊಟ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹಟ ಹಿಡಿದ. ಹೀಗಾಗಿ ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಸರ್ಕಲ್ ಇನಸ್ಪೆಕ್ಟರ್ ಅವರು ಮಗನಿಗಾಗಿ ಬಿಡುವ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅವರು ತಮ್ಮ ಮಗಳ ಬುರುಖಾ ತರಿಸಿದರು. ನನ್ನನ್ನು ತಮ್ಮ ಹತ್ತಿರ ಕೂರಿಸಿಕೊಂಡು 'ನೀನು ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಬರಬಾರದಿತ್ತು, ನನ್ನ ಮಗನೂ ಉಪವಾಸವಿದ್ದಾನೆ, ನೀನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಭಾರತ ಒಕ್ಕೂಟ ಪ್ರದೇಶ ಗದಗ ಕಡೆ ಹೋಗು. ಈ ಬುರುಖಾ ಹಾಕಿಕೊ, ನಮ್ಮ ಪೊಲೀಸ್ ನಿನ್ನನ್ನು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಡಬ್ಬಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹರಲಾಪೂರ ಸ್ಟೇಷನ್ ಬರುವವರೆಗೂ ಯಾರೊಂದಿಗೂ ಮಾತನಾಡಬೇಡ ಹಾಗೂ ಬುರುಖಾ ತೆಗೆಯಬೇಡ, ಜೋಕೆ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಇರು. ಜೋಪಾನ ಎಂದು ಹೇಳಿ ನನ್ನನ್ನು ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದರು". ಎಂದು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅಲ್ಲಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಗದಗಿಗೆ ಬಂದ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರು ಮುಂಡರಗಿ ಶಿಬಿರದ ಶಿಬಿರಾಧಿಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಅಳವಂಡಿಯ ಶಿವಮೂರ್ತಿ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಶಿಬಿರದಲ್ಲಿ ಶಿಬಿರಾರ್ಥಿಯಾಗಿ ಸೇರಿದರು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯಲಬುರ್ಗಿ ತಾಲೂಕು ಕಛೇರಿಯ ಮೇಲೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿ ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಎಡಗಾಲಿಗೆ ಕಾಡತೋಸ ಗುಂಡು ತಾಗಿ

ಗಾಯಗೊಂಡರು. ಸುಮಾರು ೧೩ ತಿಂಗಳು ಕಾಲ ಭೂಗತ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿಯಾಗಿ ನಡೆಸಿದ ಅವರ ಸತತ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದಾಗಿ ಹೈದ್ರಾಬಾದ ಸಂಸ್ಥಾನ ಭಾಗ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕಂಡಿತು. ಅವರ ಈ ಅದ್ಭುತ ದೇಶಪ್ರೇಮದ, ರಾಷ್ಟ್ರಸೇವೆಯ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥ ಅವರು ತಮ್ಮ ಹುಟ್ಟೂರಿಗೆ ತಲುಪಿದ ದಿನ ದೇಸಾಯರ ವಾಡೆಯಲ್ಲಿ ವಿರೋಚಿತ ಸ್ವಾಗತದೊಂದಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜ ಏರಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಡೆಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ೨೧ ಗುಂಡುಗಳನ್ನು ಅವರ ಗೌರವಾರ್ಥ ಹಾರಿಸಲಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಅಪ್ಪಟ ದೇಶಪ್ರೇಮಿಗಳಾದ ಅವರ ಹೋರಾಟದ ಬದುಕು ಯುವ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ಮಾದರಿಯಾಗಿದೆ.

ಕೈಗೊಂಡ ಪ್ರವಾಸ:

ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳ ಕಾವ್ಯ ಕಮ್ಮಟಗಳಲ್ಲಿ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವ ಮೂಲಕ, ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ರಾಯಭಾರಿಯಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಮೂಲಕ ರಾಷ್ಟ್ರ-ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸಗೈದ ಭಾರತೀಯ ಎಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರಿಗಿದೆ.

೧೯೮೧ ರಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ, ೧೯೮೪ ರಲ್ಲಿ ನೇಪಾಳಕ್ಕೆ, ೧೯೮೫ ರಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಸ ದೇಶದ ಕೋರ್ಪೋದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಜಾಗತಿಕ ಕವಿ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತು ದೇಶಗಳಿಂದ ಬಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಗಳು ಕಲಾಕಾರರು, ನೊಬೆಲ್ ವಿಜೇತರು, ವಿಮರ್ಶಕರು ಪಾಲ್ಗೊಂಡಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿಯವರ ಕಾವ್ಯ ವಾಚನ ಮತ್ತು ಪ್ರಬಂಧ ಮಂಡನೆ ಶ್ರೋತೃಗಳ ಮನಗೆದ್ದವು. ಯೂರೋಪಿನ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಇಟಲಿ, ಗ್ರೀಸ್, ಇಜಿಪ್ತ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ ಅಲ್ಲಿಯ ಬರಹಗಾರರನ್ನು, ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಭೇಟಿಗೈದರು. ಇಜಿಪ್ತ ಆಕಾಶವಾಣಿ ಇವರ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು, ಸಂದರ್ಶನವನ್ನು ಪ್ರಸಾರಗೊಳಿಸಿತು. ೧೯೮೮ ರ ನವೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಥೈಲ್ಯಾಂಡ್ ರಾಜಧಾನಿ ಬ್ಯಾಂಗಕಾಕ್‌ದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಹತ್ತನೆ ಜಾಗತಿಕ ಕವಿ ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ರಾಯಲ್ ಥಾಯಿ ಸರಕಾರದಿಂದ ಆಹ್ವಾನಿತರಾಗಿ ಹೋದರು.

ಅಲ್ಲಿ 'ಕಾವ್ಯ ಮಾನವತೆಯ ದರ್ಶನ' ಎಂಬ ಪ್ರಬಂಧ ಮಂಡಿಸಿ ಕವಿಗೋಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ವಾಚಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಡಾ. ಹಿರೇಮಠರು ಥಾಯಿಲ್ಯಾಂಡದ ಪ್ರಮುಖ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಸ್ವರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಮರಳುವ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇಂಡೊನೇಷಿಯಾ, ಹಾಂಗಕಾಂಗ್, ಮಲೇಶಿಯಾ ಮತ್ತು ಸಿಂಗಪುರಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿನೀಡಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಕುರಿತು ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು

ನೀಡಿ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ವಾಚನಗೈದರು. ೧೯೯೪ ರ ರಿಪಬ್ಲಿಕ್ ಆಫ್ ಚೀನಾದ ರಾಜಧಾನಿ ಥಾಯಿಪೆಯದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ೧೫ ನೇ ವಿಶ್ವ ಕವಿ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಒಂದು ಕ್ಷಣವು ಕೂಡ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಕಳೆಯದೆ ಸತತ ಅಧ್ಯಯನಶೀಲರಾದ, ಅತ್ಯಂತ ನಿಷ್ಠರಾದ, ವ್ರತಸ್ಥರಾದ, ನಿರಂತರ ಜ್ಞಾನದಾಹಿಯಾದ, ಚಲನಶೀಲವಾದ ಅವರ ಬದುಕನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಅವರೇ ಅನುವಾದಿಸಿದ ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಟ್ಯಾಗೋರರ ಕವಿತೆಗಳು ಮನದಿ ಮೂಡುತ್ತವೆ.

"ನಾನು ಯಾತ್ರಿಕ
ಯಾವ ಸಂಜೆ ಯಾವ ಮನೆಯಲಿ
ನಾನು ವಿಶ್ರಮಿಸಬೇಕಾಗಿದೆಯೋ
ಯಾರು ಬಲ್ಲರು, ನಾನು ಯಾತ್ರಿಕ !
ಯಾವ ಸಿಗ್ಧ ನಯನಗಳು
ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ನನ್ನ ಪ್ರತೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ
ಇರುವವೋ ಯಾರು ಬಲ್ಲರು
ನಾನು ಯಾತ್ರಿಕ!".[೧]

ಓ! ಪ್ರಿಯತಮ;
ಯಾವ ಹಾಡನ್ನು
ಹಾಡಲೆಂದು
ನಿನ್ನ ಈ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ
ಬಂದಿದ್ದೆನೋ
ಆ ಹಾಡನ್ನು ಇಂದಿನವರೆಗೂ
ಹಾಡಲಾಗಲಿಲ್ಲ!
ಈ ಸಮಸ್ತ ಜೀವನ
ಕೇವಲ ವೀಣೆಯ
ತಂತಿಗಳ
ಸ್ವರೆ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿಯೇ
ಕಳೆದು ಹೋಯಿತು![೨]

೧. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ, ಸಂ.–೧, ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ(ಲೇ), ಪುಟ–೨೬೧
೨. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ, ಸಂ.–೧, ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ(ಲೇ), ಪುಟ–೧೮೦, ೧೮೧

ನಿರಂತರ ಅಧ್ಯಯನಶೀಲ, ಜ್ಞಾನಪಿಪಾಸು ಸಾಧನಾಶೀಲರು ಇದಲ್ಲದೆ ಅವರೊಬ್ಬ ನಿರಂತರ ಯಾತ್ರಿ, ನಿಲ್ಲದ ಯಾತ್ರಿಕ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಆಮಂತ್ರಿತರಾಗಿ ದೇಶ-ವಿದೇಶಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯ ವಾಹಿನಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಹರಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿಯ ಗೌರವ ಸಮ್ಮಾನಗಳನ್ನು ಪಡೆದ ಕವಿ ಎಂಬ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾದ ಕವಿ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೇವೆ:-

ಕನ್ನಡದ ಹೆಸರಾಂತ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರು ಕೂಡಾ ಒಬ್ಬರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಸೇವೆ ಅಥವಾ ಕೊಡುಗೆ ಅನನ್ಯ ಮತ್ತು ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಪ್ರೀತಿ-ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರೇ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿಯವರು ಎನ್ನಬಹುದು. ಅವರ ಬರಹದ ಪ್ರತಿ ಸಾಲು, ಪ್ರತಿ ಶಬ್ದ, ಪ್ರತಿ ಅಕ್ಷರಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರೀತಿ ಪ್ರೇಮವನ್ನೇ ರಿಂಗಣಿಸುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅನುರಾಗದ ನಾದವೇ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತದೆ.

ಕಥೆ, ಕಾವ್ಯ, ವಿಮರ್ಶೆ, ಚರಿತ್ರೆ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ, ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಪ್ರಬಂಧ ಸಾಹಿತ್ಯ, ನೃತ್ಯ ನಾಟಕ, ನಾಟಕ, ಸಂಶೋಧನೆ, ಸಂಪಾದನೆ, ಪತ್ರ ಬರಹ, ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚಿಂತನ, ಅನುವಾದ, ಗದ್ಯ ಮುಕ್ತಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಾದಂಬರಿ, ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿಸ್ತಾರ ಅಚ್ಚರಿಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಬಹುಭಾಷಾ ಕೋವಿದರಾದ ಇವರು ಅನುವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವ ಸಾಧನೆ ಶ್ಲಾಘನೀಯವಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಡೆ ಡಾ. ದೊಡ್ಡರಂಗೇಗೌಡರು ಇವರನ್ನು ಕುರಿತು.

"ವಿಶ್ವದ ಅನೇಕ ಅನನ್ಯ ಕಾವ್ಯಧಾರೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯವಾಹಿನಿಗೆ ಹರಿಸಿ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯದ ಮಹಾನದಿ ಮೊರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಮಹಾ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ ಅವರ ಸಾಧನೆ ಸ್ವರ್ಣಾಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಬೇಕಾದುದು". ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಅವರೊಬ್ಬ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಅನುವಾದಕರೆಂಬ ಮಾತು ಸುಳ್ಳಾಗದು.

ಅಲ್ಲದೆ ಡಾ. ಶ್ಯಾಮಸುಂದರ ಬಿದರಕುಂದಿಯವರು "ಪದ್ಯ ಕರ್ಪೂರದ ಬೆಳಕಿನ ಕವಿ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ..... ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶದ ವಿವಿಧ ಭಾಷೆ - ಭಾವಗಳ ಕವಿಗಳ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತರುವ ಮೂಲಕ ಕವಿ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರು ಭಾವ-ಬೆಸುಗೆಯನ್ನು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಇದರಿಂದ ಅವರ ಅನುವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಗಟ್ಟಿತನ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಿದ್ಧತೆ ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರ ಸೃಜನಶೀಲ ಕಾವ್ಯಕಣಜವನ್ನು ಓದುತ್ತ ಹೋದರಂತು ಮನ

ಸೂರೆಗೊಂಡು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಅವರ ಕಾವ್ಯದ ತುಂಬೆಲ್ಲ ನಾವು ಬದುಕನ್ನು ಅಖಂಡವಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಸುವ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಮುಕ್ತಕಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿರುವ, ಸಿದ್ಧಹಸ್ತರಾಗಿರುವ ಡಾ.ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಐದುನೂರ ಐದು ಮುಕ್ತಕಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ "ಕೆಳದಿ" ಮತ್ತು ನೂರೊಂದು ಮುಕ್ತಕಗಳ ಸಂಗ್ರಹ "ಗಾಳಿಗಂಧ" ಕೃತಿಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಇವರ ಮುಕ್ತಕಗಳು ಇಂಗ್ಲೀಷ, ಜರ್ಮನ್, ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ, ಚೀನಿ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ತರ್ಜುಮೆಗೊಂಡಿವೆ. ಬಹುಭಾಷಾ ವಾಗ್ದೇವಿ, ಅವರ ನಾಲಿಗೆ ಮೇಲೆ ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅವರ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯ ವಾಹಿನಿಯಲ್ಲು ಪಾದರಸದಂತೆ ಹರಿದಾಡಿದ್ದಾಳೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಅವರ ಕೆಳದಿ ಆತ್ಮಸಖಿ, ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿ ಶಕ್ತಿ ಆಗಿದ್ದಾಳೆ.

ನೀನು ಸತ-ಚಿತ್-ಆನಂದಮಯಿ
ನೀನು ಶುದ್ಧಳು, ವಿಶುದ್ಧಳು, ತನ್ಮಯೆ!
ನೀನು ನಿತ್ಯಾನಂದೆ, ಪರಮಹಂಸೆ,
ನೀನು ಎನ್ನ ಚೈತನ್ಯಮಯಿ, ಕೆಳದಿ!
ಪಶ್ಚಿಮದ್ವಾರದ ದಾಟಿ
ಚಿದಾಕಾಶದಲಿ ನೆಲೆನಿಂತು,
ಅಚ್ಚ ಕಮಲವ ಅರಳಿಸಿ,
ನಿತ್ಯವೂ ಗಂಧ ಸೂಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ, ಕೆಳದಿ![೩]

ಅಂತಕರಣದ ಜಲದಿ ತಾಯೇ
ನಿನ್ನ ಶ್ರೀ ಚರಣವ ತೊಳೆಯುತ್ತ
ನಿನ್ನ ಅಸೀಮ ಕರುಣೆಯ ನೆನೆಯುತ್ತ ಕೆಳದಿ
ನಿಃಶಬ್ದ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿರುವೆ ನಿನ್ನ ನಾಮ ಜಪಗೈಯುತ್ತ![೪]

ಇಂಥ ಮುಕ್ತಕಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅವಳ ಆಧ್ಯಾತ್ಮದ ಉತ್ತುಂಗ ನೆಲೆ ಮತ್ತು ಏಕಾಕಾರಗೊಳ್ಳುವಿಕೆಯ ಎಲ್ಲ ಭಾವ – ಭಾವನೆಗಳು ಹಾಸು – ಹೊಕ್ಕಾಗಿವೆ. 'ಚೈತ್ಯಾಕ್ಷಿ' 'ನೀ ರುದ್ರನಾಗು' 'ಗಾಳಿ-ಗಂಧ' 'ಬೆಳಕಿನ ಹೆಪ್ಪು ಹಾಕುವ ತವಕ' 'ಬಯಕೆ ಈ ಮನಕೆ' 'ಆರಂಭವ ಮಾಡುವೆ' 'ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ' ಸಂಪುಟ ಒಂದು, ಎರಡು, ಮೂರು 'ಕೆಳದಿ' ಈ ಹಲವಾರು ಕವನ ಸಂಕಲನಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೃಷಿಗೈದು, ಒಟ್ಟಾರೆ (೧೦೭) ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನೂ ಕೆಲ ಕೃತಿಗಳು ಮುದ್ರಣದಲ್ಲಿವೆ.

---

೩. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೪೨
೪. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೩೩

"ಡಾ. ಕೆ. ಮುದ್ದಣ್ಣನವರು ಒಂದು ಕಡೆ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಾಗೂ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎರಡೂ ಅದ್ಭುತ, ಅಮೋಘ, ಆಳ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತಾರ, ಸಮುದ್ರದಂತೆ, ನಡೆಯಲ್ಲಿ, ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚೆತ್ತು ಭಾವದಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನರು ನಮ್ಮ 'ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ'ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇವು ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಘನತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಮೌಲಿಕ ಮಾತುಗಳಾಗಿವೆ.

ಹೀಗೆ ಅವರ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಓದುತ್ತಾ ಹೋದಂತೆ ಓದುಗನಿಗೆ ಹೊಸ ಅನುಭವದ, ಹೊಸ ಹೊಳಹಿನ, ಹೊಸ ಬದುಕಿನ ದರ್ಶನವಾಗುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅವರ ಕವಿತೆಗಳಿಗೆ ರಸವೇ ಜೀವವಾಗಿದೆ.

ಅನುವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಅವರ ಕೊಡುಗೆಗಳು:-

ಅನುವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರು ಅಮೋಘವಾದ, ಅಪೂರ್ವವಾದ ಕಾಣಿಕೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲ ಇವರು ಬಹು ಭಾಷಾ ವಿಶಾರದರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ವಿಶ್ವದ ಅನೇಕ ಕಾವ್ಯಧಾರೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ವಾಹಿನಿಗೆ ಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಭಾಷೆಯ ಕವಿಗಳನ್ನು, ಸಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಪರಿಚಯಿಸಿದ ಮಹನೀಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಉರ್ದು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮಾಧುರ್ಯವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದ ಮೊದಲಿಗರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಉರ್ದು, ಹಿಂದಿ, ಪಂಜಾಬಿ, ಬಂಗಾಲಿ ಮತ್ತು ಗುಜರಾತಿ ಸಾಹಿತಿಗಳಾದ ಕೃಷ್ಣ ಚಂದರ, ಸಾಹಿರ ಲುಧಿಯಾನ್ವಿ, ಕುರ್ರತುಲ ವೆನ ಐನ ಹೈದರ, ಪ್ರೇಮಚಂದ, ಮುನಿ ರೂಪಚಂದ, ಅಮೃತಾ ಪ್ರೀತಂ, ಕರ್ತಾರಸಿಂಹ, ದುಗ್ಗಲ, ಚಂಡಿದಾಸ, ಜಯದೇವ, ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರ, ಆಬಿದ ಸುರ್ತಿ, ಮುಂತಾದ ಲೇಖಕರನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಪರಿಚಯಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಪ್ರಪ್ರಥಮರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಬರೀ ಕೇವಲ ಹೆಸರುಗಳಾಗಿ ಉಳಿಯಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಬಂಗಾಲಿಯ ಚಂಡಿದಾಸ, ಕಾಶ್ಮೀರದ ಲಲ್ಲೇಶ್ವರಿ, ಶೇಖ್ ನೂರುದ್ದಿನ್ ನೂರಾನಿ, ಮಲಯಾಳಿಯ ವಳ್ಳತ್ತೋಳ್ ಮತ್ತು ಜಿ. ಶಂಕರ ಕುರುಪ್, ಉರ್ದುವಿನ ಮಿರ್ಜಾಗಾಲಿಬ್, ಮಹ್ಮದ ಇಕ್ಬಾಲ್ ಪಂಜಾಬದ ಅಮೃತಾ ಪ್ರೀತಂ, ಪ್ರಭಜೋತ ಕೌರ್, ಇವರನ್ನು ಕುರಿತು ಸುದೀರ್ಘ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಇವರನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿದ ಮೊದಲ ಆದಿಕವಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಉರ್ದು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸೊಗಸನ್ನು, ಸೊಗಡನ್ನು, ಪರಿಮಳವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಹಿಡಿದು ತಂದ ಮೊದಲಿಗರು ಸಹ ಇವರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ರಶಿಯನ್, ಉಜ್ಬೆಕ್, ಜಾರ್ಜಿಯನ್, ಅಜೇರ, ಬೈಜಾನಿಯನ್, ಬೈಲೊ ರಶಿಯನ್, ಆರ್ಮೇನಿಯನ್, ಆವಾರಿಯನ್, ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ರಶಿಯನ್ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ

ಅನುವಾದಿಸಿದಲ್ಲದೆ, ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಪ್ರಷ್ಕಿನ್, ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಬ್ಲೋಕ್ ರಾಬರ್ಟ ರೊರ್ಝ್ದಸ್‌ವೆನ್‌ಸ್ಕಿ, ಸಾಮ್ಯುಯಲ್ ಮಾರ್ಷಾಕ್, ಎವ್ಗೆನಿ ದೊಲ್ಮ ತೊವ್‌ಸ್ಕಿ, ಲೆವ್ ಒಷಾನಿನ್, ಅಂದ್ರೆಯ್ ವೊಜ್ನೆಸೆನ್‌ಸ್ಕಿ, ಜುಲ್ಫಿಯಾ, ಎರ್ಕಿನ್ ವಖೀದೊವ್, ರಮ್ಜ್ ಬಾಬಜಾನ್, ಇರಾಕ್ಲಿ ಅಬಾಷಿದ್ಜೆ, ಬೋರಿಸ್ ಪಾಸ್ತರನಾಕ್, ತೊಫಿಕ್ ಬೈರಾಮ್, ಮಾಕ್ಸಿಮ್ ತಾಂಕ್, ಆವೆತಿಕ್ ಇಸ್ಸಾಹಕಿಯನ್, ರಸೂಲ್ ಗಮ್ಜಾತೊವ್ ಮುಂತಾದ ರಶಿಯನ್ ಕವಿಗಳು ಇವರಿಂದಾಗಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಸೋವಿಯತ್ ಲ್ಯಾಂಡ್ ಲೆನಿನ್ ಕುರಿತು ಒಂದು ಕವಿತೆಯನ್ನು ಇವರಿಂದ ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇವರ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳು ಹಿಂದಿ, ಉರ್ದು, ಮಲಯಾಳಿ, ತಮಿಳು, ಮರಾಠಿ, ನೇಪಾಳಿ, ಇಂಗ್ಲೀಷ್, ಸ್ಪಾನಿಷ್, ಫ್ರೆಂಚ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಅನುವಾದಗೊಂಡಿವೆ.

ಈ ಎಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರೊಬ್ಬ ಸರಸ್ವತಿಯ, ವಾಗ್ದೇವಿಯ 'ವರಪುತ್ರ' ಎನಿಸದಿರದು.

ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರಿಗೆ ಸಂದ ಉಪಾಧಿಗಳು:

ತಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಸಾಧನೆಯಿಂದಾಗಿ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರು ಅನೇಕ ಉಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅವು "ವಿದ್ಯಾವಾಚಸ್ಪತಿ", "ಸಮಾಜ ಬಂಧು" "ನುಡಿಕಲಾ ಕುಶಲ" ಅಮೇರಿಕದ ಅರಿಝೋನಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ "ಡಿ ಲಿಟ್" "ಕರಂದೀಕರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ", "ಶಿವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾರ್ವಭೌಮ" ಅಲ್ಲದೆ ೧೯೯೪ ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ತನ್ನ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಗೌರವ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿತು. "ಸಾಹಿತ್ಯ ಸುಧಾಕರ" "ನವರತ್ನ" "ಸತ್ಕುಲ ಕವಿ ತಿಲಕ" ೨೦೦೩ ರಲ್ಲಿ "ಡಾ. ಗೊರೂರು ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಲಭಿಸಿತು.

"ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾರ್ತಾಂಡ" "ಸಾಹಿತ್ಯ ಶಿರೋರತ್ನ" "ಯಶಸ್ವೀ ಕವಿ" "ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಭೂಷಣಂ" "೨೦೦೫ ರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪುರಸ್ಕಾರ ಅವರ ಅನುವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ದೊರಕಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ೧೯೮೮ ರಲ್ಲಿ ನೆಹರೂ ಶತಮಾನೋತ್ಸವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟ ಅವರ 'ಮಿತ್ರ ದೇಶದ ಕವಿತೆಗಳು' ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ "ಸೋವಿಯತ್ ಲ್ಯಾಂಡ್ ನೆಹರೂ ಅವಾರ್ಡನ್ನು ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿತು. ವಿವಿಧ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಇರುವ ಈ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಆ ವರ್ಷ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇವರ ಕೃತಿಗೆ ಮಾತ್ರ ದೊರೆತುದು ವಿಶೇಷ.

ಹೀಗೆ ಹಿರೇಮಠರ ಪ್ರಭಾವಿ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಜನಪ್ರಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಈ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು, ಉಪಾಧಿಗಳು ದೊರಕ್ಕಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚಳಿಕೆ ಎನಿಸಲಾರದು.

ಅಧ್ಯಾಯ - ೩

ಮುಕ್ತಕ ಕಾವ್ಯ ಪರಂಪರೆ

ಅಧ್ಯಾಯ-೩

ಮುಕ್ತಕ ಕಾವ್ಯ ಪರಂಪರೆ :

ಮುಕ್ತಕ ಕಾವ್ಯ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ನಾವು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಕಾವ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಮುಕ್ತಕದ ಪರಿಭಾಷೆಯನ್ನು ಇಂತು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕವಿಗಳೇ ಒಂದು ಕಡೆ ತಮ್ಮ "ಕೆಳದಿ" ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

"ಆಚಾರ್ಯ ದಂಡಿ ಕಾವ್ಯದರ್ಶದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಕದ ಕುರಿತು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕಾವ್ಯದರ್ಶದ ಪ್ರಾಚೀನ ಟೀಕಾಕಾರನಾದ ತರುಣ ವಾಚಸ್ಪತಿ ತನ್ನ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಕ ಅಂದರೇನೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸುತ್ತ ಹೀಗೆ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. "ಮುಕ್ತಕ ಅದೊಂದು ಸುಭಾಷಿತವಿದ್ದ ಹಾಗೆ, ಅದು ಬೇರೆ ಏನನ್ನೂ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣ. ಆಚಾರ್ಯ ಆನಂದವರ್ಧನ ತನ್ನ "ಧನ್ಯಾಲೋಕ" ದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಬೇಧಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆದಾದ ನಂತರ, ಮುಕ್ತಕದ ಸ್ವರೂಪ ಕುರಿತು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. 'ಧ್ವನ್ಯಾಲೋಕ' ದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಟೀಕಾಕಾರನಾದ ಅಭಿನವಗುಪ್ತ "ಮುಕ್ತಕ ಅನ್ಯ ಯಾವುದನ್ನು ಬಯಸುವುದಿಲ್ಲ, ಅದು ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ". ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಮೇಲಿನ ಈ ಎಲ್ಲ ಮಾತುಗಳು ಶ್ಲೋಕಗಳ ಹಿನ್ನಲೆಯಿಂದ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಸ್ವರೂಪವು ಮುಕ್ತಕ ಕಾವ್ಯಪರಂಪರೆಗೆ ಬುನಾದಿಯಾಗಿವೆ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗದು. ಇನ್ನು ಹಿಂದಿ ಮತ್ತು ಉರ್ದು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯ "ಗಜಲ್" ಗಳ ಸ್ವರೂಪ ನಮ್ಮ ಮುಕ್ತಕ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಸ್ವತಃ ಕವಿಗಳೆ ಹಿಂದಿ ಮತ್ತು ಉರ್ದುಗಳಲ್ಲಿನ ಗಜಲಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಉರ್ದು (ಮತ್ತು ಹಿಂದಿ) ಭಾಷೆಯ ಸೊಗಸನ್ನು, ಪರಿಮಳವನ್ನು, ಮಾಧುರ್ಯವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದ ಮೊದಲಿಗರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಉರ್ದುವಿನ ಭಾವ ಮಾದುರ್ಯ, ಅಂತರಂಗದ ಆಳ ಅನುರಾಗದ ತೀವ್ರತೆ, ಮಾನವೀಯ ಹುಡುಕಾಟ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಂವೇದನಾಶೀಲತೆ, ಪ್ರೇಮದ ಗಾಢ ಬಂಧುರತೆಗಳೆಲ್ಲ ಇವರು ಉರ್ದುವಿನಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಕೊಡುಗೆಗಳೆನ್ನಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಹಿಂದಿ, ಪಂಜಾಬಿ, ಉರ್ದುವಿನ ಲೋಕಪ್ರಿಯ ಕವಿ ಡಾ॥ ಹರಿವಂಶರಾಯ ಬಚ್ಚನ್ನರ 'ಮಧುಶಾಲಾ' ದಲ್ಲಿಯ ಗಜಲಗಳನ್ನು ಸ್ವತಃ ಕವಿಗಳು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ.

"ದಿನವೂ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವೆ ಮಧುರ
ಭಾವನೆಗಳ ಸುಮಧುರ ಮದಿರೆಯ !
ತುಂಬುವೆ ಈ ಮಧುವಿನಿಂದಲೆ
ನನ್ನ ಅಂತರಂಗದ ಬಟ್ಟಲನು !
ಪ್ರಿಯತಮ, ನೀನು ನನ್ನ ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸ
ನಾ ನಿನ್ನ ತೃಷಿತ ಬಟ್ಟಲು!
ನಿನ್ನನ್ನು ನನ್ನಲಿ ತುಂಬಿ
ನೀನು ಆಗುವೆ ನನ್ನ ಕುಡಿವವೆ![೧]

ಮೊದಲ ಎಡೆಯ ಹಿಡಿವೆನು ನಿನಗೆ
ಮತ್ತೆ ಮಿಕ್ಕ ಪ್ರಸಾದ ಪಡೆವುದೀಜಗಮು!
ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ನಿನ್ನ ಸ್ವಾಗತ–
ಗೈಯುತಿದೆ ನನ್ನ ಈ ಮಧುಶಾಲಾ![೨]

ಅಲ್ಲದೆ ಉರ್ದು ಸಾಹಿತ್ಯದ, ಕಾವ್ಯಲೋಕದ ಸೂರ್ಯನಾಗಿ ಇಂದಿಗೂ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವ ಮಹಾಕವಿ, ಶ್ರೇಷ್ಠ ದಾರ್ಶನಿಕ "ಮಿರ್ಜಾ ಅಸದುಲ್ಲಾಖಾನ ಗಾಲಿಬರ" ಗಜಲಗಳನ್ನು ಇಂತು ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅತುಲ್ಯವಾದ ವೈಭವದಿಂದ ಕೂಡಿದ ನೀನಲ್ಲದೆ
ಈ ವಿಶ್ವ ಇನ್ನೇನೂ ಅಲ್ಲ!
ಸೌಂದರ್ಯ ತನ್ನನ್ನೇ ನೋಡಿ ಪಡುವ
ಆನಂದದಿಂದಾಗಿಯೆ ನಾವು ಬದುಕಿದ್ದೇವೆ,[೩]

ಪ್ರೇಮದ ಸೋಮರಸ ಕುಡಿವ
ಧೈರ್ಯಶಾಲಿ ಇನ್ನು ಯಾರಿದ್ದಾರೆ
ನನ್ನ ನಂತರ ಎಂದು 'ಸಾಕಿ'
ಸುತ್ತಲೂ ನೋಡುತ್ತ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ.[೪]

---

೧. ಆತ್ಮಸಖಿ ತುಂಬು ಹೃದಯ ಬಟ್ಟಲನು, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ–೮
೨. ಆತ್ಮಸಖಿ ತುಂಬು ಹೃದಯ ಬಟ್ಟಲನು, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ–೮
೩. ಆತ್ಮಸಖಿ ತುಂಬು ಹೃದಯ ಬಟ್ಟಲನು, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ–೩
೪. ಆತ್ಮಸಖಿ ತುಂಬು ಹೃದಯ ಬಟ್ಟಲನು, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ–೫

ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಅಪರಿಚಿತರೇ
ಮನುಷ್ಯರು ತೆರೆಗಳಂತೆ ಕೂಡುತ್ತಾರೆ
ಸ್ನೇಹಕೊಂಡಿ ಕೂಡುತ್ತವೆ, ಮುರಿಯುತ್ತವೆ
ಪ್ರೇಮ ಬಂಧನದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕವರ ಪಾಡು ಗೋಳು!"[೫]

ಮುಕ್ತ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಎಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡದ 'Honey' ಕವಿತೆಗಳಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಮತ್ತು ಮುಕ್ತಕ ಕಾವ್ಯ ಪರಂಪರೆಗೆ ಮೂಲ ನೆಲೆಯ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಾಗಿವೆ ಎಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗಲಾರದು.

ಇದಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯ ನುಡಿಗಟ್ಟಾಗಿರುವ ಈ ಮುಕ್ತಕ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ನಾವು ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮತ್ತು ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ನೆಲೆಯಿಂದಲೇ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಯಾವ ಕಟ್ಟಳೆಗೂ ಒಳಪಡದ, ಎಲ್ಲ ಬಂಧಗಳಿಂದ, ಶೃಂಖಲೆಗಳಿಂದ, ಮುಕ್ತವಾಗಿ ತನಗೆ ತಾನೇ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿರುವ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇಂದಿನ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯ ಬುನಾದಿಯನ್ನು ನಾವು ೧೨ ನೇ ಶತಮಾನದ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂದು ಅರಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ವಚನ, ಚಂಪೂ ಮುಂತಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಇಂದಿನ ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳಿಗೆ ಮೂಲ ನೆಲೆಗಳಾಗಿವೆ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗದು.

೫. ಆತ್ಮಸಖಿ ತುಂಬು ಹೃದಯ ಬಟ್ಟಲನು, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೮

ಅಧ್ಯಾಯ - ೪

ಗಾಳಿಗಂಧ ಮತ್ತು ಕೆಳದಿ ಮುಕ್ತಕ ಸಂಕಲನಗಳಲ್ಲಿ

ಅಧ್ಯಾಯ-೪

ಗಾಳಿ ಗಂಧ ಮತ್ತು ಕೆಳದಿ ಮುಕ್ತಕ ಸಂಕಲನಗಳಲ್ಲಿ :

೧. ಪ್ರೀತಿ ಪ್ರೇಮ :

ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಎಲ್ಲ ಮುಕ್ತಕಗಳ ತಳಹದಿ ಮತ್ತು ವಸ್ತು ಪ್ರೀತಿ-ಪ್ರೇಮವಾಗಿದೆ. ಮೂಲತಃ ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳ ವಸ್ತು ವಿಷಯವೇ ಪ್ರೀತಿ, ಪ್ರೇಮ, ಯೋಗ-ವಿಯೋಗ, ವಿರಹ, ವಿಪ್ರಲಂಬವಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಅನುಭವದಾಳದ ಭಾವನೆಗಳು ಹಾಸು ಹೊಕ್ಕಾಗಿ ನಿಂತಿವೆ. ಕವಿ ಮನ ತನ್ನ ಕೆಳದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರೀತಿ ಪ್ರೇಮದ ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ವಿವಿಧ ಉಪಮೆ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಿಂದ ಶಬ್ದದ ರೂಪ ನೀಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿಯ ಒಂದೊಂದು ವರ್ಣನೆಗಳೆಲ್ಲ ಓದುಗರ ಮನ ಮಿಡಿಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿ ಕವಿಯ ಭಾವ ತುಂಬಿ ತುಳುಕಿದ್ದಾಳೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಎಲ್ಲೆ ಸೀಮೆ ಎಂಬುದೇ ಇಲ್ಲ. ಸೀಮಾತೀತವಾದ ನಿಷ್ಕಲ್ಮಶವಾದ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರೀತಿ ನೈಜತೆಗೆ ಹಿಡಿದ ಕನ್ನಡಿಯಂತಿದೆ. ಅವರ ಪರಿಶುದ್ಧ ಅನುರಾಗಕ್ಕೆ ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿಯ ಮೇಲ್ನೋಟದ ಪ್ರಕೃತಿದತ್ತವಾದ ಶೃಂಗಾರ, ವರ್ಣನೆಗಳಿಂದ ಶುರುವಾಗುವ ಮುಕ್ತಕಗಳು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಾನಂದದ ಅನುಭೂತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಭಾವ-ಅನುಭಾವಗಳ ಅನಾವರಣ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಮುಕ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕೆಳದಿಯಿಂದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಬದುಕು ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯತ್ತ ಮತ್ತು ಸಾರ್ಥಕತೆಯತ್ತ ಸಾಗಿದುದ್ದನ್ನು ಕವಿ ತುಂಬು ಹೃದಯದಿಂದ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೇ ತನ್ನ ಹುಟ್ಟು ಮತ್ತು ಜನುಮ ಸಾರ್ಥಕವಾದುದನ್ನು ಕವಿ ಇಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅವರ ಅಂತರಾಳದ ಅನುಭವಗಳು ಹರಳುಗಟ್ಟಿದುದ್ದನ್ನು ಇಂತು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ನಿನ್ನ ಪ್ರೇಮದ ವೈಭವದಲ್ಲಿ
ಬದುಕಲೆಂದೇ ಜನ್ಮವೆತ್ತಿಹೆ ಕೆಳದಿ!
ನೀನು ನನ್ನೊಂದಿಗಿರುವವರೆಗೂ
ವಸಂತದ ಓಕಳಿಯಾಟ ಕೆಳದಿ![೧]

---

೧. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೫

ನೀನೆನಗೆ ಒಲಿದು ಬಂದುದು
ನನ್ನ ಏಳೇಳು ಜನುಮದ ಪುಣ್ಯ!
ನೀನು ನೀಡಿದ ಅಪರಿಮಿತ ಸುಖದಿ
ನಾನೋ ಚೈತನ್ಯದ ಬುಗ್ಗೆ ಕೆಳದಿ![೨]

ನೀನು ಒಲಿದಂದಿನಿಂದ ನನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ
ಬಿಸಿಲೂ ಬೆಳುದಿಂಗಳಾಗಿದೆ ಕೆಳದಿ!
ಏನೆಂಥ ಸೊಗಸು ಈ ಪ್ರೇಮ ಬಂಧನ
ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಮನವಿದೆ ನೀನೋ ಮನದಲ್ಲಿರುವೆ![೩]

ನಿನ್ನ ಕಂಗಳ ಸುಖವು
ಮನದಲಚ್ಚೊತ್ತಿದೆ ಕೆಳದಿ!
ನಿನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯ ರಸಶರಧಿಯಲಿ
ಓಲಾಡುತಿಹೆನು ಕೆಳದಿ![೪]

ನನ್ನ ಮನದಲ್ಲೊಮ್ಮೆ ಹಣಿಕಿಕ್ಕು
ನಿನಗೆ ನೀನೇ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆ!
ನನ್ನ ಹೃದಯದ ಮಿಡಿತದಲ್ಲಿ
ನಿನ್ನ ಹೃದಯದ ಸಪ್ಪಳ ಕೇಳುವೆ![೫]

ನನ್ನ ಚಿತ್ತಭಿತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಅಚ್ಚೊತ್ತಿ
ಮನದ ತುಂಬೂ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವೆ ಪ್ರಿಯೆ!
ನೀನು ಸುಳಿದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮುಗಿಲ ಚುಕ್ಕೆಗಳು
ಮಿನು ಮಿನುಗಿ ಬೆಳಗಿದಂತೆ ಬೆಳಕು![೬]

---

೨. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ–೨೨೫
೩. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.–೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ–೪೧
೪. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.–೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ–೪೨
೫. ಆಯ್ದ ಕವಿತೆಗಳು, ಡಾ. ಎಸ್. ಪಿ. ಪದ್ಮಪ್ರಸಾದ, ಪುಟ–೪೩
೬. ಆಯ್ದ ಕವಿತೆಗಳು, ಡಾ. ಎಸ್. ಪಿ. ಪದ್ಮಪ್ರಸಾದ, ಪುಟ–೪೩

ಮುಂತಾದ ಮುಕ್ತಕಗಳು ಕವಿ ಕೆಳದಿಯಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತನಾದ ಬಗೆಯನ್ನು ವಿವಿಧ ಭಾವವನ್ನು ಸ್ಫುಟಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ನಿನ್ನ ಪ್ರೇಮದ ವೈಭವದಲ್ಲಿ ಬದುಕಲೆಂದೇ ಜನ್ಮವೆತ್ತಿದ್ದೇನೆ ಕೆಳದಿ ಎನ್ನುವ ಕವಿ ಮುಂದೆ ಅದಕ್ಕೆ ನೀನೊಲಿದು ಬಂದುದು ನನ್ನ ಏಳೇಳು ಜನುಮದ ಅನಂತ ಪುಣ್ಯದ ಫಲವಾಗಿದೆ. ನೀನು ಒಲಿದಂದಿನಿಂದ ಬಿಸಿಲೂ ಬೆಳುದಿಂಗಳಾಗಿದೆ. ಏನೆಂಥ ಸೊಗಸು ಈ ಪ್ರೇಮ ಬಂಧನ ಎನ್ನುತ್ತ, ನಿನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯ ರಸ ಶರಧಿಯಲ್ಲಿ ನಾನೀಗ ಓಲಾಡುತ್ತಿಹೆನು ಕೆಳದಿ ಎಂದು ಭಾವ ಪರವಶರಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಮನದ ತುಂಬಾ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವ ಪ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನನ್ನ ಮನದಲ್ಲೊಮ್ಮೆ ಹಣಿಕಿಕ್ಕು ನಿನಗೆ ನೀನೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆ ಎನ್ನುತ್ತ, ತನ್ನೊಳಗೆ ತಾನು ಬರಿದಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ತಮ್ಮ ಸಖಿಯೇ ಮೈವೆತ್ತ ಬಗೆಯನ್ನು, ಅಲ್ಲಿ ಆಕೆ ಸುಳಿದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮುಗಿಲ ಚುಕ್ಕೆಗಳು ಮಿನು-ಮಿನುಗಿ ಬೆಳಗಿದ ಬೆಳ್ಳಂ ಬೆಳಕನ್ನು ಕುರಿತು ಆಕೆಗೆ ಅರಹುತ್ತಾರೆ.

ಹೀಗೆ ಕವಿ ಮನ ಆವರಿಸಿದ ಕೆಳದಿ ತನ್ನ ಒಂದೊಂದೆ ಅಂಗಾಂಗಗಳ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಕವಿಯನ್ನು ಗೋಚರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಕೆಳದಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿನ ಕಾಂತಿಯಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ ಕವಿಗೆ.

ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣಲಿ ಹೊಸದೊಂದು ಲೋಕ ಕಂಡಿಹೆನು
ಅಲ್ಲಿ ನನ್ನ ನಾನೇ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿಹೆನು !
ನಿನ್ನ ನೆನಪಾದಾಗಲೆಲ್ಲ ಬೆಳಕಾಗಿ ಸುಳಿದಿಹೆನು
ನಿನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯದ ಮದಿರೆ ಕುಡಿದು ಮತ್ತನಾಗಿಹೆನು!
ಚೆಲುವಿನ ಚಿಲುಮೆ
ನಿನ್ನಾ ಅಲರ್ಗಣ್ಣು
ನೀನೋ ಬಲು ಸೊಗಸು
ಮುಗುಳ್ನಗೆಯ ಲತಾಂಗಿ![೭]

ಬೆಳುದಿಂಗಳ ಉಟ್ಟವಳೆ
ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣ ಕುಣಿಯಲಿ
ನನ್ನ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟ ಮಂತ್ರಗಾತಿ
ನೆಲೆ ನಿಲ್ಲು ನನ್ನೆದೆಯ ತಾವಿನಲ್ಲಿ![೮]

೭. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೪೩
೮. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೪೧

ಕಣ್ಣ ಹುಬ್ಬಿನ ಬಿಲ್ಲ ಕಾಪಿನಲಿ
ಕಣ್ಣಗುಡ್ಡಿಯ ಪರ್ಯಂಕದ ಮೇಲೆ
ಬೆಳಕಿನ ಹಾಸಿಗೆ ಹಾಸಿಹೆ !
ನೀನಿನ್ನು ಹಾಯಾಗಿ ಮಲಗು
ರೆಪ್ಪೆಯ ರೇಶಿಮೆ ಕದವ ಮುಚ್ಚಿ
ನಾ ನಿಶ್ಚಿಂತನಾಗುವೆ ಕೆಳದಿ !
ನಿನ್ನ ಕಂಗಳ ನೋಟ
ಮನದಿ ಮಾತನಾಡಿದೊಲು
ಜೇನ ಮಳೆ ಕರೆದಿಹವು
ಅಮೃತ ಕಳೆ ಸುರಿದಿಹವು![೯]

ನಿನ್ನ ಮುಗುಳ್ನಗುವ ಕಣ್ಣುಗಳಲಿ
ಸುಮಧುರ ಜೀವನ ಕಂಡಿಹೆ
ನಿನ್ನ ಮಂದಸ್ಮಿತದಲಿ ಅರಳುತಿಹ
ಹೂಗಳ ಮಕರಂದ ಅನುಭವಿಸಿಹೆ![೧೦]

ನನ್ನವಳೆ ನಿನ್ನ ರೆಪ್ಪೆಯಾಳಗಳಲ್ಲಿ
ಸುರಿಯೆ ಅಮೃತ ವರುಷ
ನಿನ್ನೆದೆಯ ಸಾಗರದಿ
ಓ! ನೂರು ತೆರೆಗಳ ಮೊರೆತ![೧೧]

ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಮನಮೋಹಿಸುವ
ಹೂದೋಟವೊಂದು ಚಲಿಸುತಿದೆ ಕೆಳದಿ!
ನಿನ್ನೆದೆಯ ಏರಿಳಿತದ ಸೊಗಸಿನಲ್ಲಿ
ವಸಂತದ ತರಂಗಿನ ಗಾನ ಮೈದಾಳುತಿದೆ![೧೨]
ಆ ಮೊದಲ ನೋಟ
ಓ! ಎಂಥ ಮಾಟದ ನೋಟ!
ಆ ನೋಟದಿ ಗಾಯಗೊಂಡ
ಈ ಹೃದಯ – ಈಗಲೂ ತತ್ತರಿಸುತಿದೆ.[೧೩]

---

೯. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.–೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ–೪೨
೧೦. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.–೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ–೪೩
೧೧. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.–೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ–೪೨
೧೨. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.–೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ–೪೫
೧೩. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.–೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ–೫೧

ನನ್ನ ಒಂದೊಂದು ಪದಗಳ ಪದರಿನಲ್ಲಿ
ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣ ಕಾಡಿಗೆ ಹರಿದಾಡಿದೆ!
ಕವಿತೆ ಬರೆಯುವಾಗಲೆಲ್ಲ
ಕಣ್ತುಂಬ ನೀನೇ ತುಂಬಿ ನಿಲ್ಲುವೆ![೧೪]

ಒಂದು ಕಡೆ ತನ್ನ ಕೆಳದಿಯ ಮೋಹಕ ಕಣ್ಣು/ಅಲರ್ಗಣ್ಣು ಚಲುವಿನ ಚಿಲುಮೆಯಾಗಿ ಕಂಡು, ಆಕೆ ತನ್ನ ಕಣ್ಣ ಕುಣಿಯಲ್ಲಿ ಕವಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿಟ್ಟ ಮಂತ್ರಗಾತಿಯಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಅವರ ಕಣ್ಣು ಕಣ್ಣುಗಳು ಕಲೆತಾಗ ಅವರ ಮನದಿ ಆಗ ಜೇನ ಮಳೆ ಕರೆದು ಅಮೃತ ವರ್ಷವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೂಗಳ ಮಕರಂದ ಹರಡುತ್ತದೆ ಅಲ್ಲಿ, ತನ್ನ ಕೆಳದಿಯ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಮನಮೋಹಕ ಹೂದೋಟ ಚಲಿಸಿದಂತಾಗಿ ವಸಂತವೇ ಅಲ್ಲಿ ಮೈದಾಳಿದಂತೆ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ ಕವಿಗೆ, ನೋಟದಿಂದ ಏನೆಲ್ಲ ಸಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳು.

"ಸ್ನೇಹದ ಸುಖವ ನೋಟ ನುಂಗಿತ್ತು
ನೋಟದ ಸುಖವ ಕೂಟ ನುಂಗಿತ್ತು,
ಕೂಟದ ಸುಖವ ಆಲಿಂಗನ ನುಂಗಿತ್ತು,
ಸಂಗದ ಸುಖವ ಸಮರಸ ನುಂಗಿತ್ತು
ಸಮರತಿಯ ಸುಖವ ಪರವಶ ನುಂಗಿ
ಪರವಶದ ಸುಖವ ಕೂಡಲಚನ್ನಸಂಗಯ್ಯ ತಾನೆ ಬಲ್ಲನು.

ಎಂಬ ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನದಲ್ಲಾಗಲಿ, ನೋಟದ ಭಕ್ತಿ ಬಸವನಿಂದಾಯಿತು ಎಂಬ ಸಿದ್ಧರಾಮನ ವಚನದಲ್ಲಾಗಲಿ "ಸುಪ್ರಭಾತ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ತಿಯಲಿ ಲಿಂಗವ ನೆನೆದಡೆ, ತಪ್ಪುವವು ಅಪಮೃತ್ಯು ಕಾಲ ಕರ್ಮಂಗಳಯ್ಯ, ದೇವಪೂಜೆಯ ಮಾಟ, ದುರಿತ ಬಂಧನದೋಟ, ಶಂಭು ನಿಮ್ಮಯ ನೋಟ, ಹೆರೆಹಿಂಗೆದ ಕಣ್ಬೇಟ," ಎಂಬ ಬಸವಣ್ಣನವರ ನೋಟದ ಭಕ್ತಿಯ ವಚನಗಳೆಲ್ಲ ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳಿಗೆ ಕನ್ನಡಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತವೆ. ತಮ್ಮ ಕೆಳದಿಯ ಮೊದಲ ನೋಟದಲ್ಲಿ ಗಾಯಗೊಂಡ ಅವರ ಹೃದಯ

---

೧೪. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೫೨

ಈಗಲೂ ತತ್ತರಿಸಿದಂತಾಗಿ ಅವರು ಕವಿತೆ ಬರೆಯುವಾಗಲೆಲ್ಲ ಆಕೆಯೆ ಕಣ್ತುಂಬ ತುಂಬಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾಳೆ. ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಎಲ್ಲ ಮುಕ್ತಕಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ 'ಪ್ರೀತಿ ಕುರುಡು' ಎನ್ನುವ ಲೋಕ ರೂಢಿಯ ಮಾತು ಸುಳ್ಳೆನಿಸಿ ಪ್ರೀತಿಸುವ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕುರುಡು ಎಂಬ ಮಾತು ಸತ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಮೊದಲು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ನಿಯಮದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಳದಿ ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾಗಿ, ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ, ದೈಹಿಕವಾಗಿ ಸೆಳೆದು, ನಂತರ ತನ್ನ ಅಂತರಂಗದ ದಿಗ್ದರ್ಶನ ತೋರುತ್ತಾಳೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಲೋಕ ನಿಯಮದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸೆಳೆತ ಕಂಡು ಬಂದರೂ, ಕೊನೆಗೆ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಯ ಅಂತರದರ್ಶನವಾಗುತ್ತದೆ.

ನೀನು ಬೆಳಕಾಗಿ ನನ್ನ ಸುತ್ತುವರಿದು
ಕಾಪಾಡುತ್ತಲಿರುವೆ, ಕೆಳದಿ !
ಇಂತು ನನ್ನ ಸುತ್ತ ನೀನು ಬೆಳಕಾಗಿರಲು
ಕತ್ತಲೆಯ ಹೆದರಿಕೆ ನನಗೆಲ್ಲಿ, ಕೆಳದಿ !
ಗಂಧವಾಗಿ ಬಯಲೆಲ್ಲ ತುಂಬಿ
ನಿನ್ನ ಉಸಿರಾಗುವ ಆಸೆ ಎನಗೆ
ಬೆಳಕಾಗಿ ಭುವಿಯೆಲ್ಲ ಹರಡಿ
ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಹೊಳೆವ ಆಸೆ ಎನಗೆ.[೧೫]

ನಿನ್ನ ಮುಂಗುರುಳ ನೆರಳಲ್ಲಿ
ಬದುಕುವ ಆಸೆ ಎನಗೆ
ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣ ಕುಡಿವೆಳಗಿನಲ್ಲಿ
ಬಾಳಬೆಳಗಿಸುವಾಸೆ ಎನಗೆ.[೧೬]

ನಿನ್ನ ಕೃಪಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ
ಹೃದಯ ಬೆಳಗಿತು ಕೆಳದಿ!
ಈ ಬೆಳಕಿನಿಂದಾಗಿಯೆ
ಈ ಲೋಕ ಬೆಳಕ ಕಂಡಿತು![೧೭]

---

೧೫. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೩೧೯
೧೬. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೪೪
೧೭. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೪೪

ತನ್ನ ಸಖಿಯನ್ನು ಎಂತು ಕೂಡಿದರೂ ಹೇಗೆ ವರ್ಣಿಸಿದರೂ ತೃಪ್ತಿಯಾಗದ ಕವಿ ಮನ ಗಂಧವಾಗಿ ಬುವಿ-ಬಾನ-ಬಯಲ ತುಂಬೆಲ್ಲ ಹರಡಿ ಆಕೆಯ ಉಸಿರಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಕಣ್ಣ ಬೆಳಕಾಗಲಚ್ಛಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕವಿ ಪ್ರೀತಿ ಜಗದಗಲ, ಮುಗಿಲಗಲ, ಮಿಗೆಯಗಲವಾಗಿ, ಕೊನೆಗೆ ಕೆಳದಿಯ ಕಣ್ಣ ಕಾಂತಿಯಾಗಿ ಜೀವನ ಪ್ರೀತಿಯ ದ್ಯೋತಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಕೆಯ ಕಣ್ಣ ಕುಡಿವೆಳಗಿನಲ್ಲಿ ಬಾಳ ಬೆಳಗಿಸಿಕೊಂಡ ಕವಿ ಆಕೆಯ ಕೃಪಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಾಗಿಯೆ ನನ್ನ ಹೃದಯ ಬೆಳಗಿತು. ಆ ಬೆಳಕಿನಿಂದಾಗಿಯೇ ಈ ಲೋಕ ಬೆಳಕು ಕಂಡಿತು ಎಂದು ಧನ್ಯತಾ ಭಾವದಿಂದ ಹೇಳುವುದಲ್ಲದೆ ಆಕೆಯ ಅದಮ್ಯ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಓದುಗರಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕವಿ ತನ್ನ ಸಖಿಯನ್ನು ತನಗಿಂತಲೂ ಎತ್ತರದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಟ್ಟು ನೋಡಿದ ರೀತಿ ಬೆರಗು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದಲ್ಲದೆ, ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪರಮಹಂಸರು ತಮ್ಮ ಹೆಂಡತಿ ಶ್ರೀ ಶಾರದಾ ಮಾತೆಯವರನ್ನೇ ಕಾಳಿಕಾ ಮಾತೆಯೆಂದು ಪೂಜಿಸಿದುದನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡದ ಕವಿ ಮಧುರ ಚನ್ನರು ಭಗವಂತನನ್ನು 'ನನ್ನ ನಲ್ಲ' ಎಂದು ಆರಾಧಿಸಿದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರು ಭಗವಂತನನ್ನು 'ಕೆಳದಿ' ಯನ್ನಾಗಿ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಆರಾಧನೆಯ ಬಹುರೂಪಗಳ ನೆಲೆ ಶರಣರ 'ಶರಣ ಸತಿ ಲಿಂಗ ಪತಿ' ಭಾವವೇ ಎಂಬುದಿಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕವಿ ಭಾವ ತನ್ನ ಸಖಿಯನ್ನು, ಕೆಳದಿಯನ್ನು ತನಗಿಂತಲೂ ಎತ್ತರದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಟ್ಟು ನೋಡಿದ ರೀತಿ ಬೆರಗು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದಲ್ಲದೆ 'ತಾನು ಗಂಡಸು' ಎಂಬ ಅಹಂಕಾರ ನಿರಸನದ ಭಾವ ಇಲ್ಲಿಯ ನಿಸ್ಸೀಮ ಪ್ರೀತಿ, ಧನ್ಯತಾ ಭಾವನೆಗಳೆಲ್ಲ ನಿಷ್ಕಲ್ಮಶ ಮನಸಿನ ಪ್ರೀತಿ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುತ್ತವೆ.

ಪ್ರೇಮದ ಆರಂಭಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣುಗಳೇ ಮೂಲವಾಗಿರುವಂತೆ, ಇಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೇವಲ ಕಣ್ಣುಗಳಾಗಿರದೆ ಬಾಳು ಬೆಳಗಿಸಿದ, ಜೀವನ ಪ್ರೀತಿಯ ಕಣ್ಣ ಕಾಂತಿಯಾಗಿ ಈ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಬೆಳಕು ನೀಡಿದ ಕಣ್ಣುಗಳಾಗಿವೆ. ಕವಿಗೆ ಪ್ರೀತಿ ನೀಡಿದ ಕಣ್ಣುಗಳಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಖಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಆಕೆಯ ತುಟಿ, ಗಲ್ಲದಕುಳಿ, ಮುಂಗುರುಳು, ಮುಖಾರವಿಂದ, ಎಲ್ಲ ಎಲ್ಲವೂ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ಕವಿಗೆ ಸೆಳೆದು ಕೊನೆಗೆ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ಆವಿರ್ಭವಿಸುವ ನೈಜ ಬೆಳಕಾಗುತ್ತಾಳೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಳದಿ.

ಅದೇ ಗುಲಾಬಿ ಗಲ್ಲ ಅದೇ ಮುಂಗುರುಳ ಗಂಧ
ಮತ್ತೆ ಈ ಕಣ್ಣ ಸಾಗರದಿ ಅದೇ ಕಥೆ ಮೊರೆಯುತಿದೆ!
ನಿನ್ನ ಮುಖ ಓ! ನನ್ನ ಪ್ರಿಯ ಸಖಿ
ಬೆಳುದಿಂಗಳ ಮಧುರಾತ್ರಿಯಲಿ ಮೂಡಿ ಬಂದ ಚಂದಿರ![೧೮]

ನಿನ್ನ ಚೆಲುವು ಕಾಲಾತೀತವಾಗಿದೆಯಲ್ಲ
ಅದನು ಚಿರಂತನಗೊಳಿಸಿದವರಾರು ಕೆಳದಿ !
ಅದೆಷ್ಟೋ ಸಹಸ್ರ ಸಹಸ್ರ ವರುಷಗಳು ಕಳೆದವು
ಆದರೂ ಅದೇ ಚೆಲುವು ನಿನ್ನದು ! ಅಂತೆಯೇ,
ನೀನು ಚಿರಂಜೀವಿ, ನವನವೋನ್ಮೇಷಶಾಲಿನಿ !
ನಿನ್ನ ಮುಖ ಮಂದಹಾಸದ ಬುಗ್ಗೆಯಾಗಿದೆ
ಯಾವ ಮಧುರ ಗಳಿಗೆಯ ನೆನಪೋ
ನನಗೂ ಕೊಂಚ ಹೇಳು ಕೆಳದಿ
ಈ ಮುಖವೂ ನಿನ್ನ ಮುಖದ ಹಾಗೆ ಅರಳಲಿ![೧೯]

ಇಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿಯ ಗುಲಾಬಿ ಗಲ್ಲ, ಮುಂಗುರುಳಿನಲ್ಲಿ ಸೂಸುವ ಪರಿಮಳ ಗಂಧ ಆಕೆಯ ಕಣ್ಣ ಸಾಗರದಿ ಮೊರೆಯುವ ಅವರಿಬ್ಬರ ಪ್ರೇಮದ ಕಥೆ ಈ ಎಲ್ಲವುಗಳ ನಿಧಿಯಾಗಿರುವ ಆಕೆಯ ಮುಖ ಕೇವಲ ಮುಖವಾಗಿರದೆ ಬೆಳುದಿಂಗಳ ಮಧುರ ರಾತ್ರಿಯಲಿ ಮೂಡಿ ಬಂದ ಚಂದಿರನಂತೆ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಳದಿಯ ಮುಖಾರವಿಂದ ಸೌಂದರ್ಯದ ಗಣಿಯಂತೆ ಗೋಚರಿಸಿ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಪೂರ್ಣ ಚಂದಿರನಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿ ಸೌಂದರ್ಯದ ಅಧಿದೇವತೆಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾಳೆ. ನಿನ್ನ ಮುಖದ ಚೈತನ್ಯದ ಹಿಂದಿರುವ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ಚಿಲುಮೆ ಯಾವುದೆಂದು ಹೇಳು ಕೆಳದಿ ನನ್ನ ಮುಖವೂ ನಿನ್ನ ಮುಖದ ಹಾಗೆ ಅರಳಲಿ! ಎನ್ನುವ ಕವಿ ಆಶಯ ಮುಕ್ತದ ಭಾವ ಎಲ್ಲವೂ ಇಲ್ಲಿ ಮಾಧುರ್ಯದ ಮಡಿಲಾಗಿವೆ.

---

೧೮. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೪೪
೧೯. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೪೫

ನಿನ್ನ ಚಲ್ವ ನಾಗರ ಹೆಡೆಯ ಮುಂಗುರುಳ ಮೇಲೆ
ಎಳೆ ಬೆಳುಂದಿಗಳ ಹೊಳಪು!
ಒಮ್ಮೆ ಚಂದಿರನತ್ತ ಒಮ್ಮೆ ನಿನ್ನತ್ತ ನೋಡುತ್ತ
ನಾನೋ ಮೂಕ ವಿಸ್ಮಿತ![೨೦]

ನಿನ್ನ ಮುಂಗುರುಳ ಅಲೆಗಳು
ಅವು ಬೇರೇನೂ ಅಲ್ಲ ಕೆಳದಿ!
ವಸಂತ ಮಾಸದಲಿ ಸುಳಿವ
ಮದೋನ್ಮತ್ತ ಮೋಡಗಳು ಕೆಳದಿ![೨೧]

ನನ್ನ ಮನವ ಬೆಳಗಿದವಳೆ
ನಿನ್ನುಡಿಯ ತುಂಬ
ಮಂದಾರ ಪುಷ್ಪಗಳ ಸುಗಂಧ ತುಂಬುವೆ!
ಚುಕ್ಕೆ ಚಂದ್ರಾಮರ ಬೆಳಕ ತಂದು
ನಿನ್ನ ಮುಂಗುರುಳ
ಬಗೆ ಬಗೆಯಲಿ ಸಿಂಗರಿಸುವೆ.[೨೨]

ನಿನ್ನ ಮುಂಗುರುಳ ನೆರಳಲ್ಲಿ
ಬದುಕುವ ಆಸೆ ಎನಗೆ![೨೩]

ಚೆಲ್ವ ನಾಗರ ಹೆಡೆಯಂತಿರುವ ಮುಂಗುರುಳುಗಳು ಬೆಳುಂದಿಗಳ ಹೊಳಪು ಹೊತ್ತು, ವಸಂತ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಸುಳಿವ ಮದೋನ್ಮತ್ತ ಮೋಡಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಮುಂದೆ ನಿನ್ನ ಮುಂಗುರುಳ ನೆರಳಲ್ಲಿ ಬದುಕುವ ಆಸೆ ಎನ್ನುವ ಕವಿಯನ್ನು ಸಖಿಯ ಅಪ್ರತಿಮ ಸೌಂದರ್ಯದ ಈ ತುಣುಕುಗಳು ಕವಿಯಲ್ಲಿ ಬದುಕಿನ ಆಶಾವಾದಿತನವನ್ನು ಹುಟ್ಟು ಹಾಕಿ ಆಶಾವಾದಿಯನ್ನಾಗಿವೆ. ಚುಕ್ಕಿ ಚಂದ್ರಾಮರ ಬೆಳಕ ತಂದು ಆಕೆಯ ಮುಂಗುರುಳ ಬಗೆ ಬಗೆಯಲಿ ಸಿಂಗರೆಸುವ ರೀತಿ ಸುಂದರಗಳಾದ ಆತ್ಮ ಸಖಿಯನ್ನು ಇನ್ನು ಸುಂದರಗೊಳಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆ ಅವರು ಬದುಕನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಬದುಕನ್ನು ಸುಂದರಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಗೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

---

೨೦. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೪೭
೨೧. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೫
೨೨. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೪೫
೨೩. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೪೪

ತೋಟದಲ್ಲಿಯ ಮೊಗ್ಗುಗಳ
ನಿನ್ನ ಹುಬ್ಬಿನ ಕುಡಿಯ ಕುಂಚದಿ
ನಿನ್ನಧರ ಬಣ್ಣದಿ ಶೃಂಗರಿಸಿಹೆ;
ಓ ಚಲುವ ಸುಷುಮಾವತಿ![೨೪]

ಉರಿವ ದೀಪದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ
ನಿನ್ನ ಮಿನುಗುವ ಮೈಯಕಾಂತಿ
ಮನೆಯಂಗಳದ ತೋಟದಲಿಹ
ತುಟಿದೆರವ ಮೊಗ್ಗಿನಲಿ ನಿನ್ನುಸಿರ ಕಾಂತಿ![೨೫]

ಬೆಳದಿಂಗಳ ಮೈಯವಳೆ
ನಿನ್ನ ಮುಟ್ಟುವುದೇ ಪರಮಭಾಗ್ಯ
ನೀನೆನ್ನನಪ್ಪಿ ತುಟಿಗೆ ತುಟಿ ನೀಡೆ
ಮತ್ತೆ ಬೇರೆಯುಂಟೆ ಸಗ್ಗ ಭಾಗ್ಯ![೨೬]

ನಿನ್ನ ಕೆಂದುಟಿಯ ಮಧು ನನ್ನದಾಗಿರುವಾಗ
ನನಗೆ ಇನ್ನಾವುದರ ಚಿಂತೆ ಹೇಳು
ಚಿಂತೆಯನು ಚಿತೆಯಲಿ ಹುಗಿದು
ಬಹಳ ಕಾಲವಾಯ್ತು ಕೆಳದಿ![೨೭]

ನಿನ್ನಧರ ತನಿರಸವನುಂಡು
ನಾನು ಪೂರ್ಣತೆಯ ಪಡೆದೆ
ನಿನ್ನ ಅಪ್ಪುಗೆಯ ಸುಖದಿಂದ
ನಾನು ಮುಮುಕ್ಷುಗಳ ಮೀರಿದೆ![೨೮]

---

೨೪. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೪೨
೨೫. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ),ಪುಟ-೪೨
೨೬. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ),ಪುಟ-೪೯
೨೭. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ),ಪುಟ-೫೮
೨೮. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ),ಪುಟ-೫೮

ನಿನ್ನ ಮಧು ತುಂಬಿದ ತೊಂಡೆದುಟಿ ಹೀರುವುದು
ಅದು ಇನ್ನೇನೂ ಅಲ್ಲ ನನ್ನವಳೆ!
ಅದು ಭಗವಂತನ ಕೃಪಾಮೃತವೇ
ನಿನಗೂ ಹಾಗೆಂದು ಅನ್ನಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆ ಕೆಳದಿ![೨೯]

ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಮೆರಗು ತರುವ ಎಲ್ಲಾ ಸುಂದರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಂದು ತನ್ನ ಸಖಿಗೆ ಸಿಂಗರಿಸಿದರೂ ಕವಿ ಮನ ಇನ್ನು ಅತೃಪ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ. ತೋಟದಲ್ಲಿರುವ ಚಲುವ ಮೊಗ್ಗುಗಳ ತಂದು ಹುಬ್ಬ ಕುಡಿಗಳ ತೀಡಿ, ಹೂ ಬಣ್ಣದಿಂದ ಆಕೆಯ ತುಟಿಗಳಿಗೆ ಬಣ್ಣ ಬಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಮನೆಯಂಗಳದ ಹೂದೋಟದಲಿಹ ತುಟಿದೆರೆವ ಮೊಗ್ಗಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಆಕೆಯ ಉಸಿರ ಪರಿಮಳವೇ ಘಮಘಮಿಸುತಿದೆ. ಈ ಸಾಲು ಅಕ್ಕನ ವಚನ. ಉಸಿರಿನ ಪರಿಮಳವಿರಲು ಕುಸುಮದ ಹಂಗೇಕಯ್ಯ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತದೆ. ತುಟಿದೆರೆವ ಮೊಗ್ಗು ಅಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ತುಟಿಯನ್ನು ತೆರೆಯುತ್ತಿರುವ, ಅರಳುತ್ತಿರುವ ಮೊಗ್ಗು ಎಂದು ಹೇಳುವ ಕವಿ ಕಲ್ಪನೆ ಅದ್ಭುತವೆನಿಸುತ್ತದೆ ಇಲ್ಲಿ. ಕೆಳದಿಯ ಅಧರಗಳ ತನಿರಸ ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಗೆ ಬೇರೆನೂ ಅಲ್ಲ, ಅದು ಪೂರ್ಣತೆಯ ಸಾಕಾರ ರೂಪಕ್ಕೆ ನಿಜ ಮಾರ್ಗವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ನಾನು ಮುಮುಕ್ಷಗಳ ಮೀರಿದೆ ಎಂಬ ಕವಿ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿ ಅವರ ಪರಮಾನಂದದ ನೆಲೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಳದಿಯ ನಾಮ ಸ್ಮರಣೆ, ನೆನಹು ಎಂಬ ತುಟಿಯ ತನಿರಸ ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಗೆ ಜೀವ ರಸವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಣವಾಗಿದೆ. ಈ ಮುಕ್ತಕದ ಗಟ್ಟಿ ಮಾತಿಗೆ ಬಸವಣ್ಣನವರ

ಎನಗೆ ನಿಮ್ಮ ನೆನಹಾದಾಗಲೆ ಉದಯ
ಎನಗೆ ನಿಮ್ಮ ಮರೆಹಾದಾಗಲೆ ಅಸ್ತಮಾನ,
ಎನಗೆ ನಿಮ್ಮ ನೆನಹವೇ ಜೀವನ
ಎನಗೆ ನಿಮ್ಮ ನೆನಹವೇ ಪ್ರಾಣ ಕಾಣಾ ತಂದೆ ಸ್ವಾಮಿ
ಎನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಚರಣ
ದುಂಡಿಗೆಯನೊತ್ತಯ್ಯಾ
ವಚನದಲ್ಲಿ ಷಡಕ್ಷರಿಯ ಬರೆಯಯ್ಯಾ
ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವಾ

೨೯. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೫೪

ವಚನಗಳ ಸಾಲು ಕಣ್ಮುಂದೆ ಸುಳಿಯುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿಯನ್ನು ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳಿಂದ ನೆನೆಯುತ್ತಲೇ ಕವಿ ಪೂರ್ಣತೆಯತ್ತ ಸಾಗುತ್ತಾರೆ. ಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ನೋಟದ ಪ್ರೀತಿ, ಪ್ರೇಮ ಪ್ರಣಯದ ಶೃಂಗಾರತ್ವವನ್ನು ಹೇಳ ಹೇಳುತ್ತಲೇ ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳ ಭಾವ ಇಲ್ಲಿ ಅನುಭಾವವಾಗಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಉತ್ತುಂಗಕ್ಕೋಗಿ ನಿಲ್ಲುವ ಪರಿ ಭಕ್ತಿಯ ಪರಾಕಾಷ್ಠತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕವಿ ಶೃಂಗಾರದ ಹಾದಿ ಹಿಡಿದು ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಶಿಖರ ಏರುವ ನಿಶ್ಚಲ ನಿಧಾನ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ನಿನ್ನ ಮಧು ತುಂಬಿದ ತೊಂಡೆದುಟಿ ಹೀರುವುದು ಅದು ಇನ್ನೇನೂ ಅಲ್ಲ ಅದು "ಭಗವಂತನ ಕೃಪಾಮೃತವೇ!" ಎಂಬ ಕವಿವಾಣಿ ಇಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿಯ ಭಗ್ದದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡಿ ಹಿಡಿದಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಪ್ರೀತಿ ಪ್ರೇಮದ ನೆಲೆಯಿಂದಲೇ ಕವಿ ಕೆಳದಿಯ (ಭಗವಂತನ) ಆರಾಧಕರಾಗಿ, ಆಕೆಯ ಒಂದೊಂದೆ ಅಂಗಾಂಗಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತ ತಮ್ಮ ಸರ್ವಾಂಗದೊಳಗೆಲ್ಲ ಆಕೆಯ ನಾಮಸ್ಮರಣೆಯ ಮಂತ್ರವನ್ನೇ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಕೊನೆಗೆ ತಾನೇ ಇಲ್ಲವಾಗುವ, ಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಪಡೆವ ಶಬ್ದ ಮುಗ್ದತೆಯನ್ನು ಇಂತು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಮನ-ಮನ ಒಂದಾದ ಘನವ
ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲುಂಟೆ
ನೀನು ನೀಡಿದ ಸುಖ ಆ ತೃಪ್ತಿ
ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ನಿಲುಕಲುಂಟೆ ಕೆಳದಿ![೩೦]

ಈ ಮುಕ್ತಕ ಮಾತಿಗೆ ನಿಲುಕದ ಮೌನದಲ್ಲಿಯೇ, ಮನ-ಮನಗಳು ಒಂದಾದ ಘನ ಮತ್ತು ನೀನು ನೀಡಿದ ಸುಖ ಆ ತೃಪ್ತಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ನಿಲುಕಲುಂಟೆ ಕೆಳದಿ! ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಲೇ ಮುಂದೆ ನಿರುತ್ತರವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಶಾಬ್ದಿಕವಾಗಿ ಅನಾವರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತ,

---

೩೦. ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಆಯ್ದ ಕವಿತೆಗಳು, ಸಂ: ಡಾ.ಎಸ್.ಪಿ. ಪದ್ಮಪ್ರಸಾದ, ಪುಟ-೪೫

ಶಬ್ದಮುಗ್ಧವಾಗುತ್ತ, ಶಬ್ದದೊಳಗೆ ನಿಶಬ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳು ಕೆಳದಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಒಂದಾದ ಕವಿ ಮನ "ನಿನ್ನನಗಲಲು ಇಂಚೇ ಇಲ್ಲ, ಬಯಲ ತುಂಬ ನೀನೆ ತುಂಬಿರುವೆ! ಎನ್ನುತ್ತ ಒಳ ಹೊರಗು ಒಂದಾಗಿ ಮನದ ಆಲಯ ತುಂಬಿ ನಿಂತು ಬಯಲು ಆಲಯದೊಳಗೆ ಬಯಲಾಗುವ ಪರಿ ನನಗೊಂದು ನಿನಗೊಂದು ಬೇರೆ ಠಾವುಂಟೆ ದೇವಾ ? ಎಂಬ ಅಕ್ಕನ ವಚನವನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಮುಕ್ತಕ.

ನಿನ್ನ ಪ್ರೀತಿಸಿದೆ ನಿನ್ನನ್ನಪ್ಪಿದೆ ನಿನ್ನ ಮುದ್ದಿಸಿದೆ
ಈಗ ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ನೀನಿಲ್ಲವೆನೆ ಆದೆಂತು ಕೆಳದಿ
ನಿನ್ನನಗಲಲು ಇಂಚೆ ಇಲ್ಲ
ಬಯಲ ತುಂಬ ನೀನೇ ತುಂಬಿರುವೆ![೩೧]

ಎನ್ನುತ್ತ ಹೀಗೆ ಪ್ರೇಮ ಪಾತಳಿಯಿಂದಲೇ, ಎನೆಂಥ ಮಧುರವೀ ಪ್ರೇಮ ಬಂಧನ ಎನ್ನುತ್ತ, ಪ್ರೀತಿ ಪಾಶದಿಂದಲೇ ಪಾರಮಾರ್ಥವನ್ನು ಸೇರುವ ಗುರಿ ಗಮ್ಯ ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳ ಅಂತರಾಳವಾಗಿದೆ, ಅಂತರದರ್ಶನವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರೇಮಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಸರಿ ಎಲ್ಲವೂ ಸುಂದರ
ಪ್ರೇಮವಿಲ್ಲದೆ ಹೋಗಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮಂಥವರ ಪಾಡು
ಓ! ಕಲ್ಪಿಸಲೂ ನಾನು ಅಂಜುವೆ
ಅದು ನಿಜವಾದರೆ ಓ ! ಎಂಥ ಭಯಾನಕವೀಲೋಕ!
ಪ್ರೇಮ ಪ್ರೇಮವೆಂದು ಪರಿತಪಿಸುವ
ನನ್ನೀ ಹೃದಯದ ನೋವು ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ!
ನೀ ನಿಲ್ಲದೆ ಈ ಜೀವಕೆ ಚೇತನವೆಲ್ಲಿ
ಗುಲಾಬಿಗೆ ಬಣ್ಣ, ನಕ್ಷತ್ರಕೆ ಹೊಳಪೆಲ್ಲಿ,[೩೨]

ಅಂತರಂಗದ ಎದೆಯ ದೀಪ
ನೀ ಕುಡಿಸಿದ ಪ್ರೀತಿರಸದಿಂದ
ಈಗಲೂ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿದೆ;
ಓ! ನನ್ನ ಪ್ರೇಮದರಸಿ ಕೆಳದಿ![೩೩]

---

೩೧. ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಆಯ್ದ ಕವಿತೆಗಳು, ಸಂ: ಡಾ.ಎಸ್.ಪಿ. ಪದ್ಮಪ್ರಸಾದ, ಪುಟ-೪೬
೩೨. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೪೮
೩೩. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೭೦

ನಿನ್ನ ಎದೆಯಲಿ ಸಂಗೀತ ಬೆಳೆಯುತ್ತಲಿದೆ

ನಿನ್ನ ಮುಗುಳ್ನಗೆಯಲಿ ಯಾತನೆ ಕರಗುತ್ತಲಿದೆ

ನಿನ್ನ ಚಲುವು ಇನ್ನೇನೂ ಅಲ್ಲ ಅದು ದೀಪದ ಕುಡಿ

ನನ್ನ ಪ್ರೇಮರಸ ಕುಡಿದು ಅದು ಉರಿಯುತ್ತಲಿದೆ.[೩೪]

"ಪ್ರೀತಿ ಇಲ್ಲದ ಮೇಲೆ ಹೂವು ಅರಳಿತು ಹೇಗೆ, ಮೋಡ ಕಟ್ಟಿತು ಹೇಗೆ ? ಎಂಬ ಕವಿ ಜಿ.ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪನವರ ಕವಿತೆಯ ಸಾಲನ್ನು ನೆನಪಿಸುವ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳು ಬದುಕಿನ ಬುನಾದಿಯೇ ಪ್ರೀತಿ, ಬದುಕು ನಿಂತಿರುವುದು ಪ್ರೇಮವೆಂಬ ಆಧಾರ ಸ್ತಂಭದ ಮೇಲೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಧ್ವನಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮ ಪ್ರೇಮವೆಂದು ಪರಿತಪಿಸುವ ಕವಿ ಹೃದಯದ ನೋವು ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಕೆಳದಿ ಇಲ್ಲದ ಇಲ್ಲಿಯ ಬದುಕು ನೀರಸವಾಗಿದೆ. ಜೀವಕ್ಕೆ ಚೇತನವಿಲ್ಲ. ಗುಲಾಬಿಗೆ ಬಣ್ಣ, ನಕ್ಷತ್ರಕ್ಕೆ ಹೊಳಪೂ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲವೂ ಚೇತನಹೀನ, ರಸಹೀನ, ಜಡವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರೀತಿ ಇಲ್ಲದ ಬದುಕಿನೆಲ್ಲವೂ ಎನ್ನುವ ಮಾತಿನ ಹೊಳಪು ಇಲ್ಲದೆ. ಕವಿಯ ಅಮತರಂಗದ ಎದೆ ಹಣತೆಯ ದೀಪ ಕೆಳದಿಯ ಪ್ರೀತಿ ರಸದಿಂದ ಈಗಲೂ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿ ಬೆಳಗುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಎನ್ನುವ ಕವಿ ಮಾತು ಅವರ ಅಂತರಂಗದಿ ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದ ಬೆಳಗನ್ನು ಕುರಿತು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಆಕೆಯ ಸರ್ವ ಸುಂಕದ ಚಲುವೆಲ್ಲ ಕವಿಗೆ ದೀಪದ ಕುಡಿಯಂತೆ ಕಂಡು ಅದು ಕೇವಲ ಕವಿಯ ಪ್ರೇಮರಸದಿಂದ ಬೆಳಗುತ್ತಲಿದೆ ಎನ್ನುವ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿ ಕವಿ-ಕೆಳದಿಯರು ಭಗವಂತ ಮತ್ತು ಭಕ್ತನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕುರಿತು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕೊನೆಗೆ ಕವಿ ಪ್ರೀತಿಯೆಂಬುದು ಹಿರಿದು ಈ ಲೋಕ ಆ ಲೋಕ ಕೂಡಿಸುವ ಕಲೆಯು ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯೇ ಬದುಕು, ಪ್ರೀತಿ ಇಲ್ಲದ ಬದುಕು ಊಹಿಸಲು ಕೂಡಾ ಅಸಾಧ್ಯ. ದ್ವೇಷಿಸಲಿಕ್ಕೂ ಕೂಡಾ ಪ್ರೀತಿಯೇ ಮೂಲ, ದ್ವೇಷದ ಶಮನಕ್ಕೂ ಪ್ರೀತಿಯೇ

---

೩೪. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೫೩

ಆಧಾರ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಈ ಮಾತಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವ ರಾಷ್ಟ್ರಕವಿ ಜಿ.ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪನವರ

ಪ್ರೀತಿ ಇಲ್ಲದ ಮೇಲೆ
ಮಾತಿಗೆ ಮಾತು ಕೂಡಿತು ಹೇಗೆ ?
ಅರ್ಥ ಹುಟ್ಟಿತು ಹೇಗೆ ?
ಬರಿ ಪದಕ್ಕೇ ಪದ ಜೊತೆಗಿದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ
ಪದ್ಯವಾದೀತು ಹೇಗೆ
ಪ್ರೀತಿ ಇಲ್ಲದ ಮೇಲೆ
ಸಂಶಯದ ಗಡಿಗಳುದ್ದಕ್ಕೂ
ಸಿಡಿ ಗುಂಡುಗಳ ಕದನ ನಿಂತಿತು ಹೇಗೆ?
ಜಾತಿ–ಮತ ಭಾಷೆ
ಬಣ್ಣಗಳ ಗೋಡೆಯ ನಡುವೆ
ನರಳುವ ಪಾಡು ತಪ್ಪಿತು ಹೇಗೆ
ನಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ಮನಸು
ಮರುಭೂಮಿಯಾಗದ ಹಾಗೆ
ತಡೆಯುವುದು ಹೇಗೆ ?

ಜಾತಿ, ಮತ, ಭಾಷೆ, ಬಣ್ಣ, ಸೀಮೆ, ಗಡಿ ರೇಖೆಗಳಿಗೆ ಮಿಕ್ಕು ಮೀರಿ ಈ ಎಲ್ಲವುಗಳಿಗೆ ಅತೀತವಾಗಿ ಬದುಕಿನ ತಳಪಾಯವೇ "ಪ್ರೀತಿ–ಪ್ರೇಮ" ಎನ್ನುವ ಮಾತನ್ನು ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್. ಅವರ ಈ ಭಾವಗೀತೆ ತುಂಬಾ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಧ್ವನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಹೊರತಾಗಿರದ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಮುಕ್ತಕಗಳ ಆಂತ್ಯರದ ಧ್ವನಿ ಮೊದಲು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ 'ಪ್ರೀತಿಯ ನೈಸರ್ಗಿಕ ನೆಲೆಯಿಂದ ಹೊರಟು ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಭಕ್ತಿಯ ಆತ್ಮರತಿಯಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುವ ಕ್ರಿಯೆ, ಪರಿಶುದ್ಧ ಶೃಂಗಾರ ಪರಿಶುದ್ಧ ಪ್ರೀತಿಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಕವಿ ಮತ್ತು ಕೆಳದಿಯರ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಸಂಬಂಧ "ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವಾ ನಿಮ್ಮ ನಿಲವು ಕನ್ಯೆಯ

ಸ್ನೇಹದಂತಿದ್ದಿತು" ಎನ್ನುವ ವಚನವನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ, ಕನ್ಯೆಯ ಸಂಗಕ್ಕಿಳಿದು ಕೂಡಲ ಸಂಗನ ನಿಲವನ್ನು ಕಾಣುವ ಬಸವಣ್ಣನವರ ದಿವ್ಯ ಭಾವ, ದಿವ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಕವಿ ಮತ್ತು ಕೆಳದಿಯರ ನಡುವಿನ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಪ್ರೀತಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮದ ಭಕ್ತಿಯ ನೆಲೆಗೆ ತಲುಪಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಪ್ರೀತಿ ಪ್ರೇಮ ಎಂಬುದು
ಎರಡೂ ಕಡೆ ಹೊತ್ತಿ ಉರಿವ ಬೆಂಕಿ!
ಈ ಬೆಂಕಿ ಝುಗ ಝುಗಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದರೂ ಒಳಗೊಳಗೆ
ಕತ-ಕತ ಕುದಿಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.[೩೫]

ಎನ್ನುವ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ 'ವಿರಹ' ಎನ್ನುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ವಿರಹ, ವಿಯೋಗ, ವಿಪ್ರಲಂಬಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರೀತಿಯ, ಆಳ ಅನುಭೂತಿಗಳೆಲ್ಲ ಭಕ್ತಿ ಎಂಬುದು ಕರಗಸದಂತೆ ಹೋಗುತ್ತಲೂ ಬರುತ್ತಲೂ ಕುಯ್ಯುತ್ತದೆ" ಎಂಬ ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರೇಮ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮುಕ್ತಕಗಳು ಹೆಜ್ಜೆ-ಹೆಜ್ಜೆಗೆ ಶರಣರ ವಚನಗಳನ್ನು ಕಣ್ಮುಂದೆ ತರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಭಾವ, ತೀವ್ರತೆ, ತುಡಿತ, ತುಮುಲ, ಯಾತನೆ, ವೇದನೆಯ, ಪ್ರೇಮ-ಪ್ರೀತಿಯನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಭಕ್ತಿಯ ಭವ್ಯ ಶಕ್ತಿಗಳೆಲ್ಲ ಚನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನನ್ನು ಕಾಣುವ ಅಕ್ಕನ ಭಾವ ತೀವ್ರತೆಯ ಸುಂದರ ಭಾವಗೀತೆಗಳಂತಿರುವ ವಚನಗಳನ್ನು ಮರುಕಳಿಸುತ್ತವೆ.

ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಜೀವ
ಯಾತನೆ ಪಡುತ್ತಿದ್ದರೆ
ಅದು ನನ್ನದೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತೇನೆ ಹಾಗೂ
ಅದನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು
ಎದೆಗೊತ್ತಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ
ಏಕೆಂದರೆ,
ನನಗೆ ಪ್ರೀತಿಸುವುದೊಂದೆ ಗೊತ್ತು.[೩೬]

---

೩೫. ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಆಯ್ದ ಕವಿತೆಗಳು, ಸಂ: ಡಾ.ಎಸ್.ಪಿ. ಪದ್ಮಪ್ರಸಾದ, ಪುಟ-೩೬೧
೩೬. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೭೬

ಎಂದು ಬದುಕನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವ, ಅದಮ್ಯ ಜೀವನ ಪ್ರೀತಿಯ ಈ ಕವಿವಾಣಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ "ದಯವಿಲ್ಲದ ಧರ್ಮ ಯಾವುದಯ್ಯ" ಎಂಬ ವಚನವನ್ನು ಮೆಲಕು ಹಾಕುತ್ತದೆ.

ಪ್ರೀತಿಸಲೆಂದೇ ಕೆಲ ವಿಶಿಷ್ಠ
ಹೃದಯಗಳು ಮೀಸಲಾಗಿರುತ್ತವೆ ಕೆಳದಿ!
ಈ ಪ್ರೀತಿಯ ಗೀತವೆಂಥದೆಂದರೆ
ಇದನ್ನು ಎಲ್ಲ ವಾದಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ
ಓ! ಎನ್ನ ಕೆಳದಿ![೩೭]

ಪ್ರೀತಿಗೆ ಬೆಣ್ಣೆಯಂಥ ವಿಶೇಷ ಮೃದುತ್ವವಿದೆ. ಇಂಥ ಮೃದುತ್ವದ ಹೃದಯಗಳು ಮಾತ್ರ ಪ್ರೀತಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಪ್ರೀತಿಯ ಗೀತ ಹಾಡಲು ವಿಶಿಷ್ಠ ವಾದ್ಯವಾದ ಬಸವಣ್ಣನವರ "ಉರದಲ್ಲೊತ್ತಿ ಬಾರಿಸಯ್ಯ, ಬತ್ತೀಸ ರಾಗವ ಹಾಡಯ್ಯ" ಎನ್ನುವ ಮಾನವೀಯ ಅನುಕಂಪದ, ದಯೆಯುಳ್ಳ ಭಕ್ತಿ ಶರೀರದ ವಾದ್ಯಗಳು ಬೇಕೆನ್ನುವ ಧ್ವನಿ ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳದ್ದಾಗಿದೆ.

ಪ್ರೀತಿ ಪ್ರೇಮದ ಮಹತಿಯನರಿತವರ ಪಾಲಿಗೆ
ಪ್ರೀತಿಯೆ ದೇವರು! ಪ್ರೇಮವೇ ದೇವರು
ಇಲ್ಲವೇ ದೇವರೇ ಪ್ರೀತಿ
ದೇವರೇ ಪ್ರೇಮ,[೩೮]

ಅಂತರಂಗದ ಎದೆಯ ದೀಪ
ನೀ ಕುಡಿಸಿದ ಪ್ರೀತಿ ರಸದಿಂದ
ಈಗಲೂ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿದೆ;
ಓ! ನನ್ನ ಪ್ರೇಮದರಸಿ![೩೯]

---

೩೭. ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಆಯ್ದ ಕವಿತೆಗಳು, ಸಂ: ಡಾ.ಎಸ್.ಪಿ. ಪದ್ಮಪ್ರಸಾದ, ಪುಟ-೨೭೨
೩೮. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೭೩
೩೯. ಗಾಳಿ ಗಂಧ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೪೧

ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ದೇವರ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು, ದೈವತ್ವದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು, ವೇದಾಂತದ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಬಹಳ ಸುಂದರ ಸರಳ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಈ ಮುಕ್ತಕ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ದೇವರನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಭಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗ, ಜ್ಞಾನ ಮಾರ್ಗ ಉಗ್ರ ತಪಸ್ಸಿನ ಮಾರ್ಗ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಕಠಿಣ ಮಾರ್ಗಗಳಿಗೆ ಮೀರಿ ಇರುವ ಈ ಸರಳ ಮಾರ್ಗ, ಬಸವಣ್ಣನವರು ಹೇಳುವಂತೆ, ದಯವೇ ಧರ್ಮದ ಮೂಲವಯ್ಯ

ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವ ಅಂತಲ್ಲದೊಲ್ಲನಯ್ಯ
ಇಲ್ಲಿ ದಯೆ ಇಲ್ಲದವರನ್ನು
ಪ್ರೀತಿ ಇಲ್ಲದವರನ್ನು ಕೂಡಲ ಸಂಗಯ್ಯ ಒಲ್ಲನೊಲ್ಲನು.

ಅದಕ್ಕೆ ಕೂಡಲ ಸಂಗಯ್ಯನ ತಾಣ ಯಾವುದೆಂದರೆ ದಯೆಯುಳ್ಳ, ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳ ಶುದ್ಧ ಹೃದಯ, ಪರಿಶುದ್ಧ ಮನಸ್ಸು ಎನ್ನುವ ಮಾತಿನಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ, ಪ್ರೇಮದ ಮಹತಿಯನರಿತವರ ಪಾಲಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಯೇ ದೇವರು, ಪ್ರೇಮವೇ ದೇವರು, ಇಲ್ಲವೆ ದೇವರೇ ಪ್ರೀತಿ, ದೇವರೇ ಪ್ರೇಮ ಎಂಬ ವಾಣಿ ಅಕ್ಷರಶಃ ಸತ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

೨. ಮಿಲನ, ಸಂಭ್ರಮ, ಶೃಂಗಾರ:

ಮೂಲತ: ಪ್ರಣಯಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಮುಕ್ತಕಗಳ ಅಂತರಾಳ ಮಿಲನ, ಸಂಭ್ರಮ ಶೃಂಗಾರ, ಯೋಗ-ವಿಯೋಗ, ವಿರಹ, ಮುಂತಾದ ಭಾವಗಳು ಕೂಡಾ ಅಲ್ಲಿ ಅನಾವರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರೀತಿ-ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ವಿರಹ, ವಿಯೋಗವೆಂಬ ವಿರುದ್ಧ ಮುಖಗಳಿರುವಂತೆ ಮಿಲನ ಸಂಭ್ರಮ, ಶೃಂಗಾರಗಳೆಂಬ ನೇರ ಮುಖಗಳೂ ಇವೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಮಿಲನ, ಸಂಭ್ರಮ, ಶೃಂಗಾರವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮುಕ್ತಕಗಳು ಮಾಧುರ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿವೆ.

ನಿನ್ನ ಸಹವಾಸಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು
ಈ ಲೋಕ ನನಗಿಷ್ಟು ಚೆಲುವಾಗಿ ಕಂಡಿರಲಿಲ್ಲ!
ನೀನು ನನ್ನವಳಾಗಿ ಬಂದಾಗಿನಿಂದ
ಈ ಲೋಕದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತು ಚೆಲುವಿನಾಗರ!
ಎನ್ನ ಮನಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ನೀನು ಒಂದೆ
ತೋಟದಲ್ಲಿ ಹೂ ಅರಳಿ ಗಂಧ ಸೂಸಿದನುಭವ
ತೆಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ತುಟಿಗೆ ತುಟಿಯನಿತ್ತು
ಚುಂಬನದ ಮಳೆಗರೆದೆ ಈ ಚಲುವಂಗೆ.[೧]

ನನ್ನ ಮನದಲ್ಲೊಮ್ಮೆ ಹಣಿಕಿಕು
ನಿನಗೆ ನೀನೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆ
ನನ್ನ ಹೃದಯದ ಮಿಡಿತದಲ್ಲಿ
ನಿನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಸಪ್ಪಳ ಕೇಳುವೆ![೨]

ನೀನು ಜೊತೆಗಿರುವಾಗಲೆಲ್ಲ
ವಸಂತದ ಓಕಳಿಯಾಟ!
ಪ್ರಿಯೆ! ನಿನ್ನ ಕಂಗಳ ತೆಕ್ಕೆಯಲಿ
ನಾನೀಗ ಸದಾ ಕಾಲ ಸೆರೆ![೩]

೧. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೧೩೩
೨. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೪೪
೩. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೪೫

ನಿನ್ನೊಂದಿಗೆ ಕಳೆದ ಆ ಮಧುರ ರಾತ್ರಿ
ಸಾಸಿರ ವಸಂತದ ಬೆಳಗಿನ ಚೆಲುವು ತುಂಬಿತ್ತು
ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಥಮ ಕಿರಣದೊಂದಿಗೆ
ಹೂಮಳೆಗರೆದಷ್ಟು ಸೊಗಸಾಗಿತ್ತು![೪]

ಇಲ್ಲಿ ಕವಿ ಮನ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿದ ಕೆಳದಿಯ ಆಗಮನ ತೋಟದಲಹ ಹೂಗಳು ಅರಳಿ ಸುಗಂಧ ಸೂಸಿದನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಮನ ತುಂಬಿ ನಿಂತ ಸಖಿಯನ್ನು ನನ್ನ ಮನದಲ್ಲೊಮ್ಮೆ ಹಣಿಕಿಕ್ಕು ನಿನಗೆ ನೀನೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆ, ನನ್ನ ಹೃದಯದ ಮಿಡಿತದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಹೃದಯದ ಸಪ್ಪಳ ಕೇಳುವೆ ಎನ್ನುತ್ತ ತನ್ನೊಳಗೆ ತಾನಿಲ್ಲವಾಗಿ ತಾನು ಆ ಭಗವದ್ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಏಕಾಕಾರವಾದುದನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಖಿಯ ಸಖ್ಯ ವಸಂತದ ಓಕಳಿಯಾಟವಾಗಿ ಸದಾಕಾಲ ಸೆರೆಹಿಡಿದು ನಿಂತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸಖಿಯನ್ನು ಮನ ತುಂಬ ತುಂಬಿಕೊಂಡ ಕವಿ ಆಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಕಳೆದ ಮಧುರ ರಾತ್ರಿ ಸಾಸಿರ ವಸಂತದ ಬೆಳಗಿನ ಚಲುವಿನೊಂದಿಗೆ ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಥಮ ಕಿರಣದ ಜೊತೆ ಹೂಮಳೆಗೆರೆದಷ್ಟು ಸೊಗಸಾಗಿತ್ತು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಹೊತ್ತು ಮಧುರವಾಗಿದೆ
ಆರಿಸಿಬಿಡು ದೀಪಗಳನು!
ಸಂತಸದ ಮಧ್ಯದಲಿ
ಉರಿವವರ ಕೆಲಸವೇನು![೫]

ಕಾವ್ಯದ ಪರಮಾನಂದವನ್ನು ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿ ಹಿಡಿದು ಕೊಟ್ಟ ಈ ಮುಕ್ತಕ ಮಧುರವಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಸಂತಸದ ಮಧ್ಯದಲಿ ಉರಿವವರ ಕೆಲಸವೇನು? ಎನ್ನುವಲಿ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡ ದೀಪಕ್ಕೂ ಜೈವಿಕ ಶಕ್ತಿ ಇದೆ. ಅಂತಲೇ ಅದು ಬೆಳಗುತ್ತದೆ. ಎನ್ನುತ್ತ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಉರಿವವರ ಎನ್ನುವ ಶಬ್ದ ದ್ವಂದ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಕಡೆ ದೀಪ

---

೪. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೪೪
೫. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೪೧

ಉರಿಯುತ್ತಲಿದೆ ಎಂದಾದರೆ, ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಹೊಟ್ಟೆ ಕಿಚ್ಚು ಪಡುವವರನ್ನು ಕುರಿತು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪುಟದುದ್ದಕ್ಕೂ ಮುಗಿಯದ ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಕೇವಲ ಒಂದು ಮುಕ್ತಕ ಅಷ್ಟೇ ಏಕೆ ಅಲ್ಲಿಯ "ಉರಿವವರ" ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಧ್ವನಿಸುತ್ತದೆ.

ಇದು ಮಧುರವಾದ ಕಾಲ ಕೆಳದಿ
ಈಗ ಯಾವುದರ ನೆನಪೂ ಬೇಡ
ಈಗಿನ ಸುಖವ ಮೌನದಲಿ ಸುಖಿಸೋಣ
ಕಾಲಕ್ರೂರ ಮತ್ತೆ ಬರದಿರಬಹುದು ಈ ಗಳಿಗೆ![೬]

ಹೀಗೆ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ನಾವು ಸಿಕ್ಕಾಗಲೇ ದಕ್ಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ಯಾವಾಗ, ಎಂತು, ಅಡ್ಡಿ ಆತಂಕಗಳು ಬರುವವೋ! ಅದಕ್ಕೆ ದೊರೆತಾಗಲೇ ಅದನ್ನು ದಕ್ಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸಬೇಕು ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಈ ಮುಕ್ತಕ. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿದ ಒಂದಾದ ಮನ

ಜನುಮ ಜನುಮಕೂ ಕೂಡಿ
ಜೀವ ಜೀವದಲಿ ಬೆರೆತು
ಎಷ್ಟು ಬಾರಿ ಅಳಿದರೂ ಮತ್ತೆ
ಉಳಿಯುವಾಸೆ ಎನಗೆ.[೭]

ಇಂತು ಜನುಮ ಜನುಮಕೂ ಕೂಡಿ ಜೀವ-ಜೀವದಲಿ ಬೆರೆತು ಒಂದಾಗಿ ಎಷ್ಟು ಬಾರಿ ಅಳಿದರೂ ಕೂಡಾ ಮತ್ತೆ ಉಳಿಯುವ ಆಸೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ನಿನ್ನ ನೋಡುವುದೇ ನನ್ನ ಭಾಗ್ಯ
ನಿನ್ನ ಅಲಂಗಿಸುವುದೇ ನನ್ನ ಮುಕ್ತಿ
ನಿನ್ನ ಮುದ್ದಿಸುವುದೇ ನನ್ನ ತೃಪ್ತಿ
ನಿನ್ನಲ್ಲೊಂದಾಗುವುದೇ ಮಿಗಿಲಾದ ಸಾಯುಜ್ಯ![೮]

---

೬. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೫೮
೭. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೫೩
೮. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೫೫

ಓ! ಎನ್ನ ಮಧುರ ಲತಾಂಗಿ
ಎನ್ನ ಭಾವಕ್ಕೆ ಭಾವವಾಗಿ
ಎನ್ನ ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ಚಿತ್ತವಾಗಿ
ಎನ್ನ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣವಾದವಳೆ
ನೀನೆನಗೆ ಶರಣಾಗು! ನಿತ್ಯವಾಗು![೯]

ನಿನ್ನ ನೋಡುತ್ತಿರುವುದೇ ಒಂದು ಸುಖ
ನಿನ್ನ ಗೀತ-ಸಂಗೀತ ಕೇಳುವುದು ಇನ್ನೂ ಸುಖ
ನಿನ್ನೊಂದಿಗೆ ಮಾತನಾಡುವುದು ಪರಮ ಸುಖ
ನಿನ್ನ ಕೂಡಿ ನಾನಿಲ್ಲವಾಗುವುದು ಸಗ್ಗ ಸುಖ.[೧೦]

ಹೀಗೆ ಕೆಳದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿದ ಮಿಲನದ ಸಂಭ್ರಮವನ್ನು ಈ ಮೇಲಿನ ಮುಕ್ತಕಗಳು ತುಂಬಾ ಸುಂದರವಾಗಿ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟಿವೆ. ಸಖಿಯನ್ನು ನೋಡುವುದೆ ಪರಮ ಭಾಗ್ಯ, ಅಲಂಗಿಸುವುದೆ ಮುಕ್ತಿ, ಮುದ್ಧಿಸುವುದೇ ತೃಪ್ತಿ, ಆಕೆಯಲ್ಲೊಂದಾಗುವುದೇ ಮಿಗಿಲಾದ ಸಾಯುಜ್ಯ ಎಂಬ ಮೇಲ್ನೋಟದ ಶೃಂಗಾರದ ಸಂಕೇತಗಳೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಮನಸ್ಸಿನ ಸಂಭ್ರಮವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಭಾವಕ್ಕೆ ಭಾವವಾದ ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ಚಿತ್ತವಾದ, ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣವಾದ, ಭಗವತಿ ನೀನೆನಗೆ ನಿತ್ಯವಾಗು, ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಭಕ್ತಿಯ ಮನ ಆಕೆಯನ್ನು ನೋಡುವುದೇ ಒಂದು ಸುಖ, ಗೀತ, ಸಂಗೀತ ಕೇಳುವುದು, ಮಾತನಾಡುವುದು, ಪರಮಾತ್ಮ ಅಂದರೆ ಕೆಳದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿ ತಾನಿಲ್ಲವಾಗುವುದು ಇಂಥ ಸುಖವೇ ಸುಖ. ಈ ಎಲ್ಲ ಭಾವಗಳಿಗೆ ಅಕ್ಕನ ಈ ವಚನ ಕನ್ನಡಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ.

ತನು ಮೀಸಲಾಗಿ ಮನ ಮೀಸಲಾಗಿ
ಭಾವವಚ್ಚುಗೊಂಡಿಪ್ಪುದವ್ವಾ
ಅಚ್ಚುಗೆನ ಸ್ನೇಹ ನಿಚ್ಚಚಳದ ಮೆಚ್ಚುಗೆ
ಬೆಚ್ಚ ಬೇರಾಗದ ಭವವಗೆ
ಚನ್ನಮಲ್ಲಕಾರ್ಜುನಯ್ಯ ಒಳಗೆ ಗಟ್ಟಿಗೊಂಡಿಪ್ಪನವ್ವ,

೯. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೫೫
೧೦. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೫೭

ಹೀಗೆ ಬೆಚ್ಚ ಬೇರಾಗದೆ ಕೆಳದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿದ ಮನದ ಸಂಭ್ರಮ ಹೊಳೆವ ಮಿಂಚಿನಲ್ಲಿ, ಮೋಡಗಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರನ ನಗೆಯಲ್ಲಿ, ಹೂವಿನ ಸುಗಂಧ, ನೀರ ತಂಪಿನಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಯ ಬಿಸಿಯಲ್ಲಿ, ಗಾಳಿಯ ಉಸುರಿನಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಆಕೆಯೇ ಮೈವೆತ್ತಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾಳೆ.

ನೀನು ಮಾತನಾಡಿದೆಯೋ ಹೂಗಳ ಮಳೆ
ನೀನು ನಕ್ಕೆಯೋ ಮಿಂಚಿನ ಬೆಳಕು!
ನೀನು ಕಣ್ಣಿಟ್ಟು ನೋಡಿದೆಯೋ ಆನಂದದ ಹೊಳೆ
ನೀನು ಅಪ್ಪಿದೆಯೋ ಬೆಳಕಿನ ಆವಿರ್ಭಾವ.[೧೧]

ನಿನ್ನ ನೋಡುತ್ತಿರುವಂತೆ
ಎನ್ನ ಹೃದಯ ಕಮಲ ಅರಳುತ್ತದೆ ಕೆಳದಿ!
ನಿನ್ನ ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿಂದಾಗಿ
ಎನ್ನ ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದಲಿ ದಿವ್ಯಬೆಳಕು ಕೆಳದಿ![೧೨]

ಮಾತು ಮನಂಗಳಿಂದತ್ತತ್ತ
ನಿನ್ನ ಘನವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಕೆಳದಿ
ನಿನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯೋ ಅಮೋಘ
ಅದು ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಕೆಳದಿ.[೧೩]

ಕೆಳದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿ ಅಪ್ಪಿದ ಬೆಸುಗೆ ಬೆಳಕಿನ ಆವಿರ್ಭಾವವಾಗಿ, ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದಲಿ ದಿವ್ಯ ಬೆಳಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮಿಲನದ ಸಂಭ್ರಮ ಭಕ್ತಿಯ ಆರಾಧನೆಯಾಗಿ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾಧಿಯಲಿ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಆನಂದದಲಿ ಸಂಭ್ರಮಿಸುತಿದೆ.

ಇಂತು ತನ್ನ ಕೆಳದಿಯನ್ನು ಎಂತು ವರ್ಣಿಸಿದರೂ, ಎಂತು ಶೃಂಗರಿಸಿದರೂ ತೃಪ್ತಿ ಎಂಬುದೇ ಇಲ್ಲ ಕವಿಗೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಮುಕ್ತಕಗಳು ಶೃಂಗಾರದಿಂದಲೇ ಕೂಡಿವೆ.

---

೧೧. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೫೭
೧೨. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೨೮
೧೩. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೩೭

ನಿನ್ನ ತುಟಿಗಳ ರಂಗೇನು ಚೆನ್ನ
ಅದೇ ಬಾಯ್ದೆರೆದ ದಾಳಿಂಬ
ನಿನ್ನ ಉಸಿರ ಗಂಧವೇನು ಗಂಧವತಿ
ಅದೇ ಅರಳಿದ ಗುಲಾಬಿಯ ಸುಗಂಧ
ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣ ಬೆಳಕೇನು ಮುಗ್ಧೆ
ಅಂಬರದ ಉದ್ದಗಲಕೂ ಮಿಂಚುವ ಮಿಂಚು.[೧೪]

ತೋಟದಲಿಹ ಮೊಗ್ಗುಗಳ
ನಿನ್ನ ಹುಬ್ಬಿನ ಕುಡಿಯ ಕುಂಚದಿ
ನಿನ್ನಧರ ಬಣ್ಣದಿ ಶೃಂಗರಿಸಿಹೆ
ಓ! ಚಲುವ ಸುಷುಮಾವತಿ![೧೫]

ಅದೇ ಗುಲಾಬಿ ಗಲ್ಲ, ಅದೇ ಮುಂಗುರುಳ ಗಂಧ,
ಮತ್ತೆ ಕಣ್ಣ ಸಾಗರದಿ ಅದೇ ಕಥೆ ಮೊರೆಯುತಿದೆ
ನಿನ್ನ ಮುಖ ಓ! ನನ್ನ ಪ್ರಿಯ ಸಖಿ
ಬೆಳದಿಂಗಳ ಮಧುರಾತ್ರಿಯಲಿ ಮೂಡಿಬಂದ ಚಂದಿರ,[೧೬]

ನಿನ್ನ ಚಲ್ವ ನಾಗರ ಹೆಡೆಯ ಮುಂಗುರುಳ ಮೇಲೆ
ಎಳೆ ಬೆಳುದಿಂಗ ಹೊಳಪು
ಒಮ್ಮೆ ಚಂದಿರನತ್ತ, ಒಮ್ಮೆ ನಿನತ್ತ
ನೋಡುತ್ತ ನಾನೋ ಮುಖವಿಸ್ಮಿತ ಕೆಳದಿ![೧೭]

ನಿನ್ನ ನಳಿ ತೋಳಲಿ ಎನ್ನ ಬಿಗಿದಪ್ಪಿ
ನಿನ್ನ ನುಣ್ದನಿಯಲಿ ಹಾಡಿ ಮಲಗಿಸೆನ್ನನು ಕೆಳದಿ
ತಕ್ಕೈಸಿ ತಣಿಸೆಣ್ಣನು ಮೈ ಮರೆಯುವಂತೆ
ಓ! ಎನ್ನ ಮನದನ್ನೆ ಕೆಳದಿ.[೧೮]

---

೧೪. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೪೩
೧೫. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೪೨
೧೬. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೪೪
೧೭. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೪೬
೧೮. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೪೮

ಬಾಯ್ದೆರೆದ ದಾಳಿಂಬದಂತಿರುವ ಆಕೆಯ ತುಟಿಯ ರಂಗು, ಗುಲಾಬಿಯ ಸುಗಂಧದಂತಿರುವ ಆಕೆಯ ಉಸಿರಿನ ಪರಿಮಳ ಆಕೆಯ ಕಣ್ಣಕಾಂತಿಯಂತು ಆಕಾಶದ ತುಂಬ ಮಿಂಚುವ ಮಿಂಚಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ. ಆಕೆಯ ಉಸಿರ ಪರಿಮಳದಿಂದ ಸುಹಾಸಿತಗೊಂಡಿರುವ ಮನೆಯಂಗಳದ ಹೂಗಳೆಲ್ಲ ಆಕೆಯ ಅಧರದ ಬಣ್ಣದಿಂದಲೇ ಶೃಂಗಾರಗೊಂಡಿವೆ. ಆಕೆಯ ಗುಲಾಬಿಯಂಥ ಗಲ್ಲ, ಮುಂಗುರುಳಿನಲ್ಲಿಯ ಗಂಧ ಚಲ್ವ ನಾಗರ ಹೆಡೆಯಂತಿರುವ ಕುರಳುಗಳೆಲ್ಲ ಆಕೆಯನ್ನು ಮಧುರಾತ್ರಿಯ ಪೂರ್ಣ ಚಂದಿರನಂತಾಗಿಸಿವೆ. ಹೀಗೆ ದಾಳಿಂಬ, ಗುಲಾಬಿಯ ಸುಗಂಧ, ಚಲ್ವನಾಗರ ಹೆಡೆ, ಕೋಮಲ ಬೆರಳುಗಳು, ನಳಿ ತೋಳು, ನುಣ್ದನಿ ಮುಂತಾದ ಉಪಮೆಗಳೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಮೆರುಗನ್ನು, ಅಲಂಕಾರವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಇಂಥ ವರ್ತನೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳು ಓದುಗನನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ನಿನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯದಲಿ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಹೊಳೆಯುತಿವೆ!
ನಿನ್ನ ಮೈಯ ಸುಗಂಧದಲಿ ಭೂಮಿ ಗಂಧವತಿಯಾದಳು ಸಖಿ
ನಿನ್ನ ಕೃಪಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಾಗಿ
ನೂರು ಬಣ್ಣ ತಾಳಿ ಅರಳುತಿದೆ ಹೂದೋಟ
ನಿನ್ನ ಮುಖಾರವಿಂದದ ಮಕರಂದ ಕುಡಿದು
ಜೋಲಿ ಹೊಡೆಯುತಿದೆ ನಿನ್ನೀ ಭ್ರಮರ ಕೆಳದಿ![೧೯]

ಉರಿವ ದೀಪದ ಬೆಳಕಿನಲಿ
ನಿನ್ನ ಮಿನುಗುವ ಮೈಯಕಾಂತಿ
ಮನೆಯಂಗಳದ ಹೂದೋಟದಲಿ
ತುಟಿದೆರೆವ ಮೊಗ್ಗಿನಲ್ಲಿ ನಿನ್ನುಸಿರ ಸುಗಂಧ ಕೆಳದಿ.[೨೦]

ನಿನ್ನ ರೂಪಿಗೆ ಮಿಂಚಿನ ಸಂಚಾರವಿದೆ!
ನಿನ್ನ ರಸಭರಿತ ಧ್ವನಿಗೆ ಅಮೃತ ಆಸೆಬಡುತಿದೆ
ನಿನ್ನ ನಡುಗೆಯ ವೈಭವಕ್ಕೆ ಪವನವು ಹಾ ತೊರೆಯುತಿದೆ
ನಿನ್ನ ತೇಲುವ ಮುಂಗುರುಳುಗಳಿಗೆ ಮೋಧ ಮುಕುರುತಿದೆ ಕೆಳದಿ.[೨೧]

೧೯. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೩೩
೨೦. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೩೪
೨೧. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೩೩

ಆಕೆಯ ಸೌಂದರ್ಯ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಹೊಳಪಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಆಕೆಯ ಮೈಯ ಸುಗಂಧದಿಂದ ಭೂಮಿಯು ಗಂಧವತಿಯಂತೆ ಕಂಡು ಆಕೆಯ ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿಂದಾಗಿ ಹೂದೋಟದ ಹೂಗಳಿಗೆಲ್ಲ ನೂರು ಬಣ್ಣ ಆಕೆಯ ಮುಖಾರವಿಂದದ ಮಕರಂದ ಸವಿದು ಕವಿ ಮನವೆಂಬ ಭ್ರಮರ ಜೋಲಿ ಹೊಡೆಯುತಿದೆ ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಭಗವತಿಯ ನಾಮ ಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿ ಮದಮತ್ತವಾದ ಮನವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಉರಿವ ದೀಪದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಳದಿಯ ಮೈಕಾಂತಿಯನ್ನು ಕಾಣುವ ಕವಿಕಣ್ಣು ಆಕೆಯ ಮಾತಿಗೆ ಮಿಂಚಿನ ಸಂಚಾರವಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತದೆ.

ಈ ಮೇಲಿನ ಮುಕ್ತಕಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹೊರನೋಟಕ್ಕೆ ಕೆಳದಿ ಹೀಗೆ ಶೃಂಗಾರಗೊಂಡಿದ್ದು ಕಂಡುಬಂದಂತೆ, ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕಳೂ ಸಹ ತನ್ನ ಚನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ ಶೃಂಗಾರದ ಪರಿಯನ್ನು ಇಂತು ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ.

ಎಲ್ಲರ ಗಂಡರ ಶೃಂಗಾರದ ಪರಿಯಲ್ಲ
ಎನ್ನ ನಲ್ಲನ ಶೃಂಗಾರದ ಪರಿ ಬೇರೆ
ಶಿರದಲ್ಲಿ ಕಂಕಣ, ಉರದ ಮೇಲಂದುಗೆ
ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಹಾವುಗೆ,
ಉಭಯ ಸಿರಿವಂತನ ಮೊಳಕಾಲಲಿ ಜಳವಟ್ಟಿಗೆ
ಉಂಗುಟದಲಿ ಮೂಗುತಿ ಇದು ಜಾಣರಿಗೆ ಜಗುಳಿಕೆ
ಚನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಯ್ಯನ ಶೃಂಗಾರದ ಪರಿ ಬೇರೆ.

ಎನ್ನುವ ಅಕ್ಕ ಚನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನನ್ನು ಹೊರಗಿನ ಶೃಂಗಾರದ ಪರಿಯನ್ನು ಹೇಳ ಹೇಳುತ್ತ “ಉಭಯ ಸಿರಿವಂತ” ಎಂಬ ಒಂದೇ ಶಬ್ದದಿಂದ ಆತನ ಅಂತರಾಳದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಇಂಥ ಕೆಳದಿಯ ಅಂತರಾಳದ ಸುಂದರತೆಯನ್ನು, ಚಲುವನ್ನು ನಾವು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಮುಕ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಶಿವಭಕ್ತಿ ಸುಧಾಸಿಂಧು ನೀನು
ವಿಮಲ ಚಂದ್ರಿಕೆಯ ಬೆಳ್ಳಂಬೆಳಕು ನೀನು
ಚಿದಾನಂದರೂಪಿಣಿ, ಶಿವಾನುಭವ ಪ್ರಣೀತೆ
ನೀನೆನಗೆ ಒಲಿದು ಬಂದುದು ನನ್ನ ಪುಣ್ಯ ಕೆಳದಿ ![೨೨]

ಉದಾರಿ, ಸರ್ವಮಂಗಳೆ
ಸೌಭಾಗ್ಯ, ಪರಮಾನಂದದಾಯಿನಿ !
ಇಚ್ಛಾ-ಜ್ಞಾನ-ಕ್ರಿಯಾರೂಪಿಣಿ
ಶಾಶ್ವತವಾಗಿರು ಎನ್ನಲಿ, ಕೆಳದಿ ![೨೩]

ನಾನು ನಿನ್ನಲಿ ಸರ್ವಾರ್ಪಣಗೊಂಡು
ಧನ್ಯತೆಯ ಅನುಭವಿಸುತಿಹೆ ಕೆಳದಿ !
ನಿನ್ನ ಅಪರಂಪಾರ ಚಲುವಿನಲಿ ಮಿಂದು
ನಾನೂ ಚಲುವಿನಾಗರವಾದೆ, ಕೆಳದಿ ![೨೪]

ನಿನ್ನ ವರ್ಣನೆಯಲಿ ಹಿಡಿದಿಡಲ ಸಾಧ್ಯ
ನೀನು ವರ್ಣನಾತೀತಳು ಕೆಳದಿ
ನಾನು ಸೀಮೆ ನೀನು ಸೀಮಾತೀತೆ
ಆದರೂ ನಾವು ಒಂದಾದೇವು ಕೆಳದಿ
ನಿನ್ನಿದಾಗಿ ನಾನು ಸೀಮಾತೀತನಾದೆ ಕೆಳದಿ![೨೫]

ಶಿವಭಕ್ತಿ ಸುಧಾಸಿಂಧುವಾದ ಆಕೆ ವಿಮಲ ಚಂದ್ರಿಕೆಯ ಬೆಳಕಾಗಿ, ಚಿದಾನಂದರೂಪಿಣಿ, ಶಿವಾನುಭವ ಪ್ರಣೀತೆಯಾಗಿ, ಇಚ್ಛಾ-ಜ್ಞಾನ-ಕ್ರಿಯಾರೂಪಿಣಿಯಾಗಿ ನೀನೊಲಿದು ಬಂದುದು ನನ್ನ ಪುಣ್ಯ, ಶಾಶ್ವತವಾಗಿರು ಎನ್ನಲಿ, ಎನ್ನುತ್ತ ನಾನು ನಿನ್ನಲಿ

೨೨. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೩೮
೨೩. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೩೯
೨೪. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೪೩
೨೫. ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಆಯ್ದ ಚುಟುಕುಗಳು, ಸಂ: ಡಾ.ಎಮ್.ಜಿ.ಆರ್. ಅರಸ್. ಪುಟ-೪೧

ಸರ್ವಾರ್ಪಣಗೊಂಡು ಧನ್ಯತೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಕೊನೆಗೆ ನಿನ್ನ ಅಪರಂಪಾರ ಚಲುವಿನಲಿ ಮಿಂದು, ನಾನೂ ಚೆಲುವಿನಾಗರವಾದೆ ! ಎಂದು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಅಪರಂಪಾರ ಚಲುವಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಸೌಂದರ್ಯದ, ಶೃಂಗಾರದ ಅಧಿದೇವತೆಯಾದ ನಿನ್ನ ಕೂಡಿ ನಾನೂ ಚಲುವಿನಾಗರವಾದೆ. ಆಕೆಯ ಶೃಂಗಾರದ ಬಣ್ಣನೆಗೆ ಮಂತ್ರಮುಗ್ಧರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಕೊನೆಗೆ ಭಗವತಿ, ಭಾರ್ಗವಿ, ಕಾಳಿಯಾದ ಆಕೆ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಪರಮಾನಂದದ ಶ್ರೀ ಸ್ರೋತವಾಗಿರುವಾಕೆ,ಆಕೆಯನ್ನು ವರ್ಣನೆಯಲಿ ಹಿಡಿದಿಡಲಸಾಧ್ಯ. ನೀನು ವರ್ಣನಾತೀತಳು ಎನ್ನುವ ಮೂಲಕ ಆಕೆಯ ಲೌಕಿಕಾಲೌಕಿಕ ಶೃಂಗಾರಕ್ಕೆ ಮನಸೋತು ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ.

೩. ವಿರಹದಗ್ನಿಯ ಬೆಳಕು :

ಪ್ರೀತಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಮಗ್ಗುಲೇ ವಿರಹ ಎನ್ನಬಹುದು. ಪ್ರೇಮಿಗಳು ಕೂಡಿ ಅಗಲಿದಾಗ ನಂತರ ವಿರಹಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ವಿರಹ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನದೆಯಾದ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಕಾಳಿದಾಸನ ಯಕ್ಷನ ವಿರಹ ನಳ-ದಮಯಂತಿಯರ ವಿರಹ ಯಶೋಧರ ಚರಿತೆಯ ಅಮೃತ ಮತಿಯ ವಿರಹ ಮುಂತಾದ ಉದಾಹರಣೆಗಳೆಲ್ಲ ಪುಟಕ್ಕಿಟ್ಟ ಚಿನ್ನದಂತಿವೆ. ಕನ್ನಡ ವಿರಹ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ಅಕ್ಕ ಮೀರಾ, ರಾಧಾ, ಕಾಶ್ಮೀರದ ಲಲ್ಲೇಶ್ವರಿಯರ ವಿರಹವಂತು ಮನಕಲಕುತ್ತದೆ. ಅವರು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪ್ರೇಮಿಗಳಾಗಿದ್ದಂತೆ, ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿರಹಿಣಿಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತೆಯೇ ಅವರ ಆರಾಧ್ಯ ಪ್ರೇಮಿಗಳ ಪ್ರೇಮದ ಆರಾಧನೆ ಆಯಾ ಭಾಷೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿದೆ. ಅವರ ವಿರಹದ ಏಕೋ ಭಾವದ ಏಕಾಕಾರದ ನಾದ ಅವರನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿರಹಿಗಳನ್ನಾಗಿ, ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪ್ರೇಮಿಗಳನ್ನಾಗಿಸಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಭಕ್ತೆಯರನ್ನಾಗಿಸಿವೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮ ಕಾವ್ಯದ ಬೆಳಕನ್ನು ಕಾಣುವಂತೆ ವಿರಹದಗ್ನಿಯ ಧಗ ಧಗಿಕೆಯನ್ನು ಕೂಡಾ ನಾವು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಕ್ಕನ ಆರ್ತ ಮೊರೆ ಮೀರಾಳ ಮನ ಮಿಡಿಯುವ ಏಕತಾರಿಯ ಹಾಡು ರಾಧಾಳ ಮಂದ್ರದಾಳದ ಮಡುಗಟ್ಟಿದ ಮೌನ ಲಲ್ಲೇಶ್ವರಿಯ ಹುಚ್ಚು ಹುಡುಕಾಟಗಳೆಲ್ಲ ಈ ವಿರಹದಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿಪ ವಿರಹದ ಕಿಡಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಮುಕ್ತಕಗಳ ತುಂಬೆಲ್ಲ ಈ ಭಾವಗಳು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಕೂಡುವ ಕಾತುರ ಕೂಡಿ ಅಗಲಿದ ತಳಮಳ ಮತ್ತೆ ಕೂಡಲೆನ್ನಿಸುವ ತುಮುಲಗಳೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ತುಣುಕುಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ನೆಲ-ಜಲ, ಗಿಡ-ಗಂಟಿ, ಬೆಟ್ಟ-ಗುಡ್ಡ, ನದ-ನದಿ, ದುಬ್ಬಿಕ್ಕಿರುವ ಕಡಲು ಹರಿಯುವ ಜಲಪಾತ, ಪಶು-ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಗ್ರಹ-ನಕ್ಷತ್ರಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವ ಕವಿಯ ಭಾವಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮೈದಾಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಆಳ ಸಂವೇದನೆಗಳೆಲ್ಲ ತೀವ್ರ ಅನುಭೂತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂಥ ಅನುಭೂತಿಜನ್ಯ ವಿರಹದ ಮುಕ್ತಕಗಳನ್ನು ಇಂತು ನೋಡೋಣ.

ನೀ ಬರುವ ದಾರಿಯಲಿ
ಹೂ–ಹಡದಿ ಹಾಸಿ,
ಪನ್ನೀರ ಚಳಿ ತಟ್ಟಿ
ಕಾಯ್ವೆ–ನಿನಗಾಗಿ !
ನಿನ್ನ ನೆನಪಿನ ವಸಂತ ಬಂದು
ನನ್ನ ಹೃದಯ ತಟ್ಟಿದಾಗಲೆಲ್ಲ
ನನ್ನ ತೃಷಿತ ನೇತ್ರದಿಂದ
ವಿರಹದ ಕಿಡಿ ತೂರುತ್ತಿವೆ ಕೆಳದಿ![೧]

ಯಾವ ಗಾಳಿ ನಿನ್ನವರೆಗೂ ಬಂದು ನಿನ್ನ ರಮಿಸಿದೆಯೋ
ಅದರಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಗೀತದ ಗಂಧವಿರಬಹುದು,
ಯಾವ ಪಕ್ಷಿಯ ಕಂಠ ನಿನ್ನ ವಿರಹ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದಯೋ
ಅದರಲ್ಲಿ ನನ್ನ ನೆನಪಿನ ಮಾಧುರ್ಯವಿರಬಹುದು![೨]

ಅಪಾರ ರಹಸ್ಯ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವ ರಾತ್ರಿಗಳಲಿ
ನಿನ್ನ ವಿರಹದಲಿ ಬಳಲಿರುವ ಈ ಹೃದಯ
ಬೆಳದಿಂಗಳ ತಬ್ಬಿಕೊಂಡು
ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅಳುತಿದೆ ಗೆಳತಿ![೩]

ಚಕೋರ ಬೆಳದಿಂಗಳ ಕುಡಿದು
ಮತ್ತವಾಗಿ ಜೋಲಿ ಹೊಡೆಯುತಿದೆ
ಓ! ಪ್ರಿಯೆ ನಿನ್ನ ವಿರಹದಲಿ ನಾನೋ
ಈ ಬೆಳದಿಂಗಳಲ್ಲೂ ಕರಗುತಿಹೆ ![೪]

ವಿರಹದ ಈ ದೀರ್ಘ ರಾತ್ರಿ
ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಮಗ್ಗಲು ಬದಲಿಸುತ್ತಿದೆ
ನೀ ನೇನು ಬಲ್ಲೆ ಹೇಳು........
ನನ್ನೀ ಏಕಾಂತದ ನೋವ ![೫]

೧. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ–೮
೨. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ–೨೧
೩. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ–೧೫೩
೪. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.–೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ–೫೦
೫. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ–೧೫೯

ಇಲ್ಲಿಯ ವಿರಹದ ಯಾತನೆ ಕೆಳದಿಯ ನೆನಪುಗಳೆಂಬ ವೇದನೆಯಿಂದ ಶುರುವಾಗುತ್ತದೆ ಇಲ್ಲಿ ನೆನಪಿನ ವಸಂತ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ವಿರಹದ ಕಿಡಿ ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಗಾಳಿಯ ಗೀತ ಗಂಧವಾಗಿ ವಿರಹ ಪಕ್ಷಿಯ ಕಂಠವಾಗಿ ನೆನಪಿನ ನೋವನ್ನು ಹಚ್ಚಹಸುರಾಗಿಸಿವೆ. ರಾತ್ರಿಗಳೆಂದರೆ ರಹಸ್ಯದ ಗೂಡುಗಳೆಂಬಂತೆ. ಇಂಥಹ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಕವಿ ಹೃದಯ ಕೆಳದಿಯ ವಿರಹದಲ್ಲಿ ವಿರಹವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಬೆಳದಿಂಗಳನ್ನು ತಬ್ಬಿಕೊಂಡು ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅಳುತಿದೆ.ಅಂತಹ ಬೆಳದಿಂಗಳು ಸಹಿತ ಈ ವಿರಹದಗ್ನಿಯನ್ನು ನೋಡಲಾಗದೆ ಕರಗುತ್ತಿದೆ. ಕರ್ಪೂರದ ಗಿರಿ ಉರಿಗೆ ಕರಗಿದಂತೆ ಆ ವಿರಹದ ಮಗ್ಗಲುಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಬದಲಿಸುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಈ ಏಕಾಂತದ ನೋವ ಬಲ್ಲವರೇ ಬಲ್ಲರು ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕ ಇಲ್ಲಿಯ ಅಗಲಿಕೆಯ ನೋವು ಅಸಹನೀಯವಾಗಿದೆ. ಭೂವಿಯ ತುಂಬೆಲ್ಲ ತುಂಬಿದ ಚಂದಿರನಂತಹ ಸಖಿಯ ಚೆಲುವು ಮೊಗ ಮತ್ತು ನೆನಪುಗಳು ಕವಿಯ ಮನದಲಿ ಹಚ್ಚ ಹಸಿರಾಗಿ ನಿಂತಿವೆ. ನಿತ್ಯ ನೂತನವಾಗಿರುವ ಗಿಡ-ಮರ, ಬೆಟ್ಟ-ಗುಡ್ಡ, ಈ ಪ್ರಕೃತಿಯೆಲ್ಲವು ಕವಿಯ ಮನದಲಿ ಸಖಿಯ ನೆನಪನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಬುವಿಯ ತುಂಬ ಬೆಳಗಿರುವ ಚಂದಿರ
ನಿನ್ನ ಚಲುಮೊಗದ ನೆನಪ ತರಿಸುತಿದೆ !
ಕೂಹೂ ಕೂಹೂ ಎಂದು ಕೂಗುವ ಈ ಕೋಗಿಲೆ
ನಿನ್ನೆದೆಯ ವೇದನೆಯ ಹಸಿರಾಗಿಸುತಿದೆ ![೬]

ವಿಕಳಾವಸ್ಥೆಯಲಿಹ ನಾನು
ನಿನ್ನ ವಕ್ಷಸ್ಥಲದಲಿ ಪವಡಿಸಿ
ನಿನ್ನೆದೆಯ ಮಿಡಿತದ ಕಾವಿನಿಂದ
ಬದುಕುವಂತಾಗಬೇಕು
ಅಂಥವನನೆಂದಿಗೂ ದೂರಿರಿಸದಿರು ಸಖಿ.[೭]

೬. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೫೨
೭. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೫೪

ಬುವಿಯ ತುಂಬ ಬೆಳಗಿನ ನಿಂತ ಪೂರ್ಣ ಚಂದಿರ ಸಖಿಯ ಚೆಲುವಾದ ಮೊಗದ ನೆನಪು ತರಿಸಿ ಕಾಡಿಸುತ್ತಿದೆ ವಸಂತದ ಕೋಗಿಲೆಯ ಕೂಗು ಪ್ರೀತಿ ನೆನಪನ್ನು ಹಸಿರಾಗಿಸುತಿದೆ. ನಿನ್ನೆದೆಯ ಮಿಡಿತ ನನ್ನ ಉಸಿರಾಗಿದೆ. ಅಂಥ ಕರುಣಾಮಯಿ ಕೆಳದಿ ನಾನು ಅಂಥವನ ನೆಂದಿಗೂ ದೂರಿರಿಸದಿರು ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಮುಕ್ತಕ ಅಲ್ಲದೆ

ನನ್ನೆದುರಿಗೆ ನಿನ್ನಂಥದೇ ಮುಖವಿದೆ
ನಿನ್ನ ನೆನಪು ತರಿಸಿ ಪೀಡಿಸುತಿದೆ
ಇಂದು ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ನನ್ನೆಡೆಗೆ ಬಾ
ಅಗಲಿ, ಬಹಳ ಕಾಲವಾಯಿತು.[೮]
ಎಂದು ಸಖಿ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಆರ್ತ ಮೊರೆ ಇಡುತ್ತದೆ ಕವಿಮನ.

ಸುತ್ತಲೂ ಎತ್ತಲೂ ಕತ್ತಲು ಕೆಳದಿ
ನೀ ಬರುವ ಹಾದಿಯಲಿ ಬೆಳಕಾಗಲೆಂದು
ಎದೆಯ ಪ್ರಣತಿಯಲಿ ಪ್ರೇಮರಸ ಸುರಿದು
ಒಲುಮೆಯ ಬತ್ತಿ ಹೊಸೆದು ಪ್ರಣತಿಯಲಿಸಿರಿ
ವಿರಹದಗ್ನಿಗೆ ಹಿಡಿದು ಬೆಳಕಾಗಿಸಿ
ನಾನೇ ದೀಪಸ್ಥಂಭವಾಗಿ ನಿಂತು
ನೀ ಬರುವ ದಾರಿ ಕಾಯುತಿರುವೆ.[೯]

ಬಣಗಿದಲೆ ಗಿರುಕೆಂದರೂ
ನೀನೇ ಬಂದೆಯೆಂದು ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬರುವೆ
ಅಲ್ಲಿ ನೀನಿಲ್ಲದಿರೆ ಅರಳಿದ ಮುಖ ಬಾಡಿ
ನಿಂತಂತೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕುಸಿದುಬಿಡುವೆ ![೧೦]

---

೮. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೫೪
೯. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೧೨೦
೧೦. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೧೨೧

ಮಳೆಯಲಿ ತೋಯ್ದು ತಪ್ಪಡಿಯಾಗಿರುವ ಈ ರಾತ್ರಿ
ಸುಳಿದು ಸೂಸಿ ಮೈಮನ ಜುಮ್ಮೆನಿಸುವ ಈ ತಂಪುಗಾಳಿ
ಗಾಳಿಯ ತುಂಬ ತುಂಬ ಚಲಿಸುವ ಈ ಹೂಗಂಧ, ಎಲ್ಲವೂ
ನಿನ್ನ ನೆನಪು ತರಿಸಿ ವಿರಹದಗ್ನಿಯ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತಿವೆ ಕೆಳದಿ ![೧೧]

ಹೀಗೆ ಸುತ್ತಲೂ ಗವ್ವೆನುವ ಕತ್ತಲೆಯಲಿ ಆಕೆ ಬರುವ ಹಾದಿಯಲಿ ಬೆಳಕಾಗಲೆಂದು ಎದೆಯ ಪ್ರಣಿತೆಯಲಿ ಪ್ರೇಮರಸ ಸುರಿದು ಒಲುಮೆಯ ಬತ್ತಿ ಹೊಸೆದು, ಅದನ್ನು ವಿರಹದಗ್ನಿಗೆ ಹಿಡಿದು ಬೆಳಕಾಗಿಸಿ ತಾನೇ ದೀಪಸ್ಥಂಭವಾಗಿ ನಿಂತು ಕೆಳದಿ ಬರುವ ದಾರಿಯ ಕಾಯುತಿರುವ ಕವಿ ಕಲ್ಪನೆ ಇಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆಕೆಗಾಗಿ ಕಾಯುವ ಪರಿ ಕಾವ್ಯದ ರಸಾನಂದವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ 'ದೀಪ ಸ್ತಂಭದ' ಕಲ್ಪನೆ ಉಪಮೇಯ ಬಳಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟರೆ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣದೇನೋ ಎನ್ನುವಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಇದರ ಬಳಕೆ ಕ್ವಚಿತ್ತಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದೊಂದು ವಿಶೇಷ ವಿಶೇಷತೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ, ಇಲ್ಲಿ, ಹೀಗೆ ದೀಪಸ್ಥಂಭವಾಗಿ ಕಾಯುತ್ತ ನಿಂತ ಕವಿ ಮನ ಒಣಗಿದೆಲೆ ಗುರುಕೆಂದರೂ ಕಣ್ಣು ಕಿವಿಗಳನಾಲಿಸಿ ನೋಡುತ್ತದೆ. ಹೊರಗೆ ಕೆಳದಿ ಬಂದಳೇನೋ ಎಂದು ಅಲ್ಲಿ ಆಕೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಿಂತಲ್ಲಿಯೇ ಕುಸಿದು ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ತೋಯ್ದು ತಪ್ಪಡಿಯಾದ ರಾತ್ರಿ ಜುಮ್ಮೆನಿಸುವ ತಂಪು ಗಾಳಿ, ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿಯ ಹೂಗಂಧಗಳೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿಯ ವಿರಹದಗ್ನಿಗೆ ತುಪ್ಪ ಹವಿಸ್ಸುಗಳಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಿರಹದ ಕಾಯುವಿಕೆಯ ಭಾವವೆಲ್ಲ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಈ ವಚನವನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತವೆ.

ಗಿಳಿಯ ಹಂಜರವಿಕ್ಕೆ ಸೊಡರಿಂಗೆಣ್ಣೆಯನೆರೆದು
ಬತ್ತಿಯ ನಿಕ್ಕಿ ಬರುವ ಹಾರುತ್ತಿದ್ದೆನೆಲೆಗವ್ವಾ
ತರಗೆಲೆ ಗಿರುಕೆಂದಡೆ ಹೊರಗನಾಲಿಸುವೆ
ಅಗಲಿದೇನೆಂದೆನ್ನ ಮನ ಧಿಗಿಲೆಂದಿತ್ತೆಲೆಗವ್ವಾ
ಕೂಡಲ ಸಂಗನ ಶರಣರೂ ಬಂದು
ಬಾಗಿಲ ಮುಂದೆ ನಿಂದು 'ಶಿವಾ' ಎಂದಡೆ
ಸಂತೋಷಪಟ್ಟೆನೆಲೆಗವ್ವಾ.

೧೧. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ–೧೩೩

ಈ ವಚನದ ಪ್ರೀತಿಬಿಂಬದಂತಿರುವ ಮೇಲಿನ ಮುಕ್ತಗಳಲ್ಲಿಯ ವಿರಹದ ಭಾವ ಭಾವನೆಗಳು ವಿವಿಧ ಪ್ರತಿಮೆ ರೂಪಗಳಿಂದ ಹರಳುಗಟ್ಟಿ ನಿಂತಿವೆ. ಈ ವಚನದಲ್ಲಿಯ ಅಗಲಿದ ಮನದ "ಧಿಗಿಲ್" ಎನ್ನುವ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಮನದ ದುಗುಡದ ಶಬ್ದ ಮನಮೋಹಕವೆನಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಧಾರವಾಡದ ನೆಲದಾಯಿಯ ಮೇಲೆಲ್ಲ
ಬೆಳದಿಂಗಳ ಮಳೆ ಸುರಿದಿದೆ !
ಚಕೋರ ಬೆಳದಿಂಗಳ ಕುಡಿದು
ಮುಕ್ತವಾಗಿ ಜೋಲಿ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದೆ !
ಓ! ಪ್ರೀಯೆ ನಿನ್ನ ವಿರಹದಲಿ ನಾನೋ
ಈ ಬೆಳದಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಕರಗುತಿಹೆ ಕೆಳದಿ ![೧೨]

ಧಾರವಾಡದ ಈ ಸೋನೆ ಮಳೆಯಲಿ
ತೋಯ್ದು ತಪ್ಪಡಿಯಾಗಿರುವ ಈ ರಾತ್ರಿ;
ಸುಂಯ್...... ಎಂದು ಸುಳಿದು ಸೂಸಿ
ಮೈಮನ ಜುಮ್ಮೆನಿಸುವ ಈ ಕುಳಿರ್ಗಾಳಿ
ಗಾಳಿಯ ತುಂಬ ತುಂಬಿ ಸೂಸುವ ಈ ಸುಗಂಧ
ಎಲ್ಲವೂ ನಿನ್ನ ನೆನಪು ತರಿಸಿ ವಿರಹದಗ್ನಿಯ
ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತಿವೆ ಕೆಳದಿ ![೧೩]

ಕಾಳಿದಾಸನ ಯಕ್ಷನ ವಿರಹಕ್ಕೆ ರಾಮಗಿರಿ ಭೂಮಿಕೆಯಾದಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಮಾತೃಭೂಮಿ ಧಾರವಾಡ ಆ ಸ್ಥಾನ ತುಂಬಿದೆ. ವಿರಹಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ ಚಕೋರ ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳದಿಂಗಳು ಸವಿದು ಮದಮತ್ತವಾದರೆ, ಅದೇ ಬೆಳದಿಂಗಳು ಕವಿ ಮನ ಕರಗಿಸಿದ ದೃಶ್ಯ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಧಾರವಾಡದ ಸೋನೆ ಮಳೆ, ಸುಂಯ್‌ಗುಡುವ ಕುಳಿರ್ಗಾಳಿ, ಅದರ

---

೧೨. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೧೫೭
೧೩. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೧೬೭

ಸುಗಂದ ಎಲ್ಲ ಎಲ್ಲವೂ ಕೆಳದಿಯ ವಿರಹಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿಯ ಸ್ಪರ್ಶದಂತಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸುಂಯ್ಯ..... ಎನ್ನುವ ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ ಮತ್ತು ತೋಯ್ದು ತಪ್ಪಡಿ ಹಾಗೂ ಜುಮ್ಮೆನಿಸುವ ಪದಗಳೆಲ್ಲ ಈ ಮುಕ್ತಕಕ್ಕೆ ಮೆರಗು ತಂದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಭಾವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತಿರುವ ಭಾಷೆಯ ಬೆಸುಗೆ ಓದುಗನನ್ನು ಕಾವ್ಯದ ರಸಾನಂದದಲಿ ತೇಲಿಸುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಈ ಎಲ್ಲ ಮುಕ್ತಕಗಳಿಗೆ ಮನದಲ್ಲೆ ಮಿಡಿಯುವ ಅಕ್ಕನ ಈ ವಚನ ಸಹೃದಯಕ ಭಾವಾಂತರಾಳವನ್ನು ಕಲಕಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ಎರೆಯಂತೆ ಕರಕರಗಿ, ಮಳಲಂತೆ ಜರೆ ಜರೆದು
ಕನಸನಲಿ ಕಳವಳಿಸಿ ಅನು ಬೆರಗಾದೆನು
ಆವುಗೆಯ ಕಿಚ್ಚಿನಂತೆ ಸುಳಿ ಸುಳಿದು ಬೆಂದೆ
ಆಪ್ಪತ್ತಿನ ಸಖಿಯರ ನಾನಾರವನು ಕಾಣೆ
ಅರಸಿ ಕಾಣದ ತನುವ
ಬೆರೆಸಿ ಕೂಡದ ಸುಖವ
ನೀ ನೆನಗೆ ಕರುಣಿಸು
ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನೆ!

ಎನ್ನುತ ಇನ್ನೊಂದು ವಚನದಲ್ಲಿ ಈ ಪರಿಯಾಗಿ ಮೊರೆ ಇಡುತ್ತಾಳೆ.

ಒಮ್ಮೆ ಕಾಲಿನ ಕಾಲ ಹಿಡಿವೆ,
ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಚಂದ್ರಮಂಗೆ ಸೆರಗೊಡ್ಡಿ ಬೇಡುವೆ
ಸುಡಲಿ ವಿರಹವ, ನಾನಾರಿಗೆ ಧೃತಿಗೆಡುವೆ ?
ಚನ್ನಮಲ್ಲಕಾರ್ಜುನನ ಕಾರಣ
ಎಲ್ಲರಿಗೆ ಹಂಗುಗಿತ್ತಿಯಾದೆನವ್ವಾ,

ಹೀಗೆ ಶರಣ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಭಾವ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಮುಕ್ತಕಗಳ ಮೇಲೆ ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಆದುದನ್ನು ನಾವಿಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಕೆಳದಿಯ ಈ ವಿರಹದ ಅಗ್ನಿ
ಬೆಂಕಿಯಿಲ್ಲದೆ ನನ್ನ ಸುಡುತ್ತಲಿದೆ
ಲೋಕದ ಯಾವ ಶಕ್ತಿಯೂ ನಿನ್ನ
ಹೊರತಾಗಿ ಇದನು ಶಮನಗೊಳಿಸಲಾರರು ![೧೪]

---

೧೪. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೧೯

ನಿನ್ನ ಎದೆಯ ತಂಪು, ನನ್ನ ವಿರಹ
ಜ್ವಾಲೆಗಳ ತಣ್ಣಗಾಗಿಸಿದೆ ಕೆಳದಿ !
ನಿನ್ನ ಪ್ರೇಮ ಕಿರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಅರಳಿರುವ ಹೂವಿಗೆ
ಈ ಬಣ್ಣ, ಈ ರಸ, ಈ ಮುಗುಳ್ನಗೆ, ಈ ಸೊಬಗು
ಈ ಎಲ್ಲವಕೂ ನಿನ್ನ ಕೃಪೆಯೇ ಕಾರಣ ಕೆಳದಿ ![೧೫]

ನೀನು ಅದೆಷ್ಟು ಕಠಿಣವಾಗುತ್ತಿಯೋ ಆಗು
ನಿನ್ನ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳೆಲ್ಲ ಒಮ್ಮೆ ಮುಗಿಯಲಿ
ನನ್ನ ಕೆಳದಿ, ನಿನ್ನ ಒಂದೊಂದು ಅಗ್ನಿಪರೀಕ್ಷೆಯಲಿ ಹಾದು
ಚಿನ್ನವಾಗುತ್ತೇನೆ, ನಿನ್ನ ಶ್ರೀ ಪಾದಕ್ಕೆ ತೊಡಿಗೆಯಾಗುತ್ತೇನೆ.[೧೬]

ಬೆಂಕಿಯಿಲ್ಲದೆ ಸುಡುವ ಈ ವಿರಹದಗ್ನಿಗೆ ಕೆಳದಿಯೇ ಶಮನ ಮಾಡಬಲ್ಲಳು, ಆಕೆ ಇಲ್ಲದ ಹೊರತು ಇದು ಯಾರಿಂದಲೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗದು. ಈ ಬೆಂಕಿ ಇಲ್ಲದೆ ಸುಡುವ ಭಾವ ಅಕ್ಕನ "ಕಿಚ್ಚಿಲ್ಲದ ಬೇಗೆಯಲಿ ಬೆಂದೆನವ್ವಾ" ಏರಿಲ್ಲದ ಗಾಯದಲ್ಲಿ ನೊಂದೆನವ್ವಾ" ಎಂಬ ವಚನಕ್ಕೆ ಇಂಬು ಕೊಡುವಂತಿದೆ. ಸಖಿಯ ಎದೆಯ ತಂಪು ಈ ವಿರಹದಗ್ನಿಯನ್ನು ತಣ್ಣಗಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಸರ್ವಸಂತೋಷಕ್ಕೂ ಆಕೆಯೇ ಮೂಲ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ನಿನ್ನ ಕಾಡಿಸುವ ಕಠಿಣ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳೆಲ್ಲ ಒಮ್ಮೆ ಮುಗಿದು ಹೋಗಲಿ. ಆದರೂ ಅದು ಒಳಿತೆಂದೆ ನಾನೂ ಭಾವಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ನಿನ್ನ ಆ ಒಂದೊಂದು ಅಗ್ನಿ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲಿ ಹಾದು ನಾ ಚೊಕ್ಕ ಚಿನ್ನವಾಗುತ್ತೇನೆ. ನಿನ್ನ ಶ್ರೀಪಾದಕ್ಕೆ ತೊಡಿಗೆಯಾಗುತ್ತೇನೆ, ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಕವಿ ಮನ. ಈ ವಿರಹವೇ ನನ್ನನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆ ಎಂಬುದನ್ನಿಲ್ಲಿ ಸಾರಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅಪೂರ್ವವಾದ ಕವಿಯ ಪ್ರೀತಿ-ಪ್ರೇಮ ಅನುರಾಗವನ್ನು ಈ ವಿರಹ ತನ್ನ ವಿರಹದ ಬೇಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸುವ ಮೂಲಕ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯತ್ತ ಒಯ್ಯುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಇಲ್ಲಿ.

---

೧೫. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೧೯
೧೬. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೫೫

೪. ವಿಪ್ರಲಂಬದ ಯಾತನೆ :

ಪ್ರೇಮಿಗಳ ವಿರಹ ಸಮಯದ ಶೃಂಗಾರವನ್ನು ಮುನಿಸನ್ನು ಈ ವಿಪ್ರಲಂಬ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ ನಲ್ಲ-ನಲ್ಲೆಯರ ಪ್ರೀತಿಯ ಜಗಳವನ್ನು ಈ ವಿಪ್ರಲಂಬ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ವಿಪ್ರಲಂಬಕ್ಕೂ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನವಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಈ ವಿಪ್ರಲಂಬ ವಿರಹ, ವಿಯೋಗ, ಅಗಲುವಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ವಿಪ್ರಲಂಬದ ವಿವಿಧ ಯಾತನೆಯ ರೂಪಗಳು ಈ ಮುಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಆಭರಣಗಳಂತಿವೆ. ಅಗಲಿಕೆಯ ಅಸಹನೀಯ ವೇದನೆಯನ್ನು ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟಿವೆ. ಪ್ರೀತಿ ಪ್ರೇಮದ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖವಾಗಿರುವ ಈ ವಿಪ್ರಲಂಬವನ್ನು ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಅನೇಕ ಮುಕ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಇಂತು ನೋಡೋಣ.

ಓ ! ಏಕಾಂತವೇ
ಏನಾದರೂ ಕಥೆ ಹೇಳಿ ರಮಿಸು
ಅಗಲಿದ ಈ ರಾತ್ರಿ
ನಿರ್ದಯಿಯಾಗಿ ಕೊಲ್ಲತಿದೆ.[೧]

ಪ್ರೇಮ ಪ್ರೇಮವೆಂದು ಪರಿತಪಿಸುವ
ನನ್ನಿ ಹೃದಯದ ನೋವು ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ !
ನೀನಿಲ್ಲದೆ ಈ ಜೀವಕೆ ಚೇತನವೆಲ್ಲಿ
ಗುಲಾಬಿಗೆ ಬಣ್ಣ, ನಕ್ಷತ್ರಕೆ ಹೊಳಪೆಲ್ಲಿ ![೨]

ಅಪಾರ ರಹಸ್ಯ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವ ರಾತ್ರಿಗಳಲಿ
ನಿನ್ನ ವಿರಹದಲಿ ಬಳಲಿರುವ ಈ ಹೃದಯ
ಬೆಳದಿಂಗಳ ತಬ್ಬಿಕೊಂಡು
ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅಳುತಿದೆ ಗೆಳತಿ (ಕೆಳದಿ).[೩]

---

೧. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೧೫೪
೨. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೪೭
೩. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೪೯

ವಿಪ್ರಲಂಬದ ಏಕಾಂತ ಅಸಹನೀಯವಾಗಿದ್ದು, ಅಗಲಿದ ಆ ರಾತ್ರಿ ಪ್ರೇಮಿಯನ್ನು ನಿರ್ದಯವಾಗಿ ಕೊಲ್ಲುತಿದೆ. ಯಾವಾಗಲೂ ಜೊತೆಯನ್ನು ಬಯಸುವ ಪ್ರೀತಿ ಏಕಾಂತವನ್ನು ಸಖಿ ಬಳಿಯಲ್ಲೂ ಸಹ ಇಚ್ಛಿಸದು. ಪ್ರೇಮ-ಪ್ರೇಮವೆಂದು ಪರಿತಪಿಸುವ ಹೃದಯದ ನೋವು ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಆ ಜೀವದೊಳಗೆ ಉಸುರುಡುಗಿ ಚೈತನ್ಯವೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೂ ಏಕಾಂತದ ರಾತ್ರಿಗಳು ಹಿಂಸಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಕೊಲ್ಲುತ್ತವೆ. ವಿರಹಗಳನ್ನು ಇಂಥ ವಿರಹದಲಿ ಬಳಲಿರುವ ಹೃದಯಗಳು ಅಪಾರ ರಹಸ್ಯ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವ ರಾತ್ರಿಗಳು ವಿರಹಿಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿರುವ ಬೆಳದಿಂಗಳು ಇನ್ನಷ್ಟು ನೋವನ್ನೀಯುತ್ತಿದೆ. ಈ ವಿಪ್ರಲಂಬದ ಯಾತನೆ ಅಸಹನೀಯ ನೋವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಕವಿ ಮನಕ್ಕೆ. ಈ ನೋವು ಹೇಳಲಸಹನೀಯವಾದರೂ ಕವಿಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸೃಜನಶೀಲತೆ ಮತ್ತು ನೈಜತೆ ಇಲ್ಲಿ ಶ್ಲಾಘನೀಯವಾಗಿದೆ.

ನೀನಿಲ್ಲದ ಒಂಟಿತನದ
ಆಕ್ರಂದನದಲಿ
ಇರುಳೆಲ್ಲ ಕೊರಗಿ
ಬೆಳಗು ಹರಿಯುತಿದೆ.[೪]

ನನ್ನ ಕಣ್ಣಿನಲಿ ಕಣ್ಣೀರು
ನನ್ನವಳೇ ನಾನು ಏನೆಂದು ಹೇಳಲಿ
ನಿಂತವೊ ಉರಿವ ಬೆಂಕಿ
ಹರಿದವೊ ಹರಿವ ಹೊಳೆ ![೫]

ವಿರಹದ ಈ ದೀರ್ಘ ರಾತ್ರಿ
ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಮುಗ್ಗಲು ಬದಲಿಸುತಿದೆ
ನೀನೇನು ಬಲ್ಲೆ ಹೇಳು
ನನ್ನೀ ಏಕಾಂತದ ನೋವ ![೬]

---

೪. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೩೧
೫. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೩೧
೬. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೩೦

ನೀ ಬರುವ ದಾರಿಯಲಿ
ಹೂ ಹಡದಿ ಹಾಸಿ
ಪನ್ನೀರ ಚಳಿ ತಟ್ಟಿ
ಕಾಯ್ವೆ ನಿನಗಾಗಿ ![೭]

ಸಖಿ ಇಲ್ಲದ ಒಂಟಿತನದ ಆಕ್ರಂದನದಲಿ, ರಾತ್ರಿ ಕರಗಿ, ಕೊರಗಿ ಬೆಳಗೇ ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಕವಿಯಾದರೆ ಹರಿದವೋ ಹರಿದ ಹೊಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ವಿರಹದ ರಾತ್ರಿ ಎಷ್ಟೊಂದು ಯಾತನಾಮಯವಾಗಿದೆ ಎಂದರೆ ಅದು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಮಗ್ಗಲು ಬದಲಿಸುತ್ತ ಗಾಯದ ಮೇಲೆ ಉಪ್ಪು ನೀರು ಸುರಿದಂತಿದೆ. ಅಂಥ ಏಕಾಂತದ ವಿಪ್ರಲಂಬದ ನೋವನ್ನು ನೀ ಹೇಗೆ ಬಲ್ಲೆ ಹೇಳು ಎನ್ನುತ್ತ ಕವಿ ಕೆಳದಿಯ ಆಗಮನಕ್ಕಾಗಿ, ಹೂ-ಹಡದಿ ಹಾಸಿ ಪನ್ನೀರ ಚಳಿ ತಟ್ಟಿ ಕಾಯುತ್ತಾ ಕುಳಿತದ್ದನ್ನು ಈ ಮುಕ್ತಕ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಪ್ರೇಮಿ ತನ್ನ ಪ್ರೇಯಸಿಯ ಬರುವಿಕೆಯನ್ನು ಇದೇ ರೀತಿ ಕಾಯಬಹುದೇನೋ ಎಂಬ ಊಹೆ ಮತ್ತು ಕಲ್ಪನೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಕವಿ ಭಾವ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಅದೋ ನೆಲವು ಚೇತರಿಸಿ ಬರಡು ಬಯಲಲಿ
ಚಿಗುರಿ ನಿಂತಿಹುದು ನೋಡಿಲ್ಲಿ !
ಹಕ್ಕಿಗಳ ಇಂಚರದಿ ನಾದ ಮೈಮುರಿಯುತಿದೆ
ಆದರೂ ನಿನ್ನಿರವು ಕಾಣದಿಲ್ಲಿ.[೮]

ಲೋಕವೆಲ್ಲ ಮಲಗಿರಲು
ನಾ ನಿನ್ನ ಗೀತ ಪಾಡುತಲಿರುವೆ
ನೀ ಬಂದೆನ್ನ ಅಪ್ಪಿದರೆ ಸಾಕು
ಬಂತೆನುವೆ ಹೊಸ ಜೀವ ![೯]

ನನ್ನೆದುರಿಗೆ ನಿನ್ನಂಥದೇ ಮುಖವಿದೆ
ನಿನ್ನ ನೆನಪು ತರಿಸಿ ಪೀಡಿಸುತಿದೆ;
ಇಂದು ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ನನ್ನೆಡೆಗೆ ಬಾ
ಅಗಲಿ ಬಹಳ ಕಾಲವಾಯಿತು ![೧೦]

೭. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೩೧
೮. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೩೩
೯. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೩೩
೧೦. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೩೪

ವಸಂತನಾಗಮನದಿಂದಾಗಿ ಬರಡು ನೆಲವು ಸಹಿತ ಬಯಲೆಂಬೋ ಬಯಲಿನಲಿ ಚಿಗುರಿ ನಿಂತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಕ್ಕಿಗಳ ಇಂಚರದಿ ನಾದವೇ ಮೈಮುರಿಯುತಿದೆ. ಆದರೂ ನಿನ್ನಿರವು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣದು ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಚಲುವಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಉಪಸ್ಥಿತಿ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನುವ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಹಕ್ಕಿಗಳ ಇಂಚರದೊಳಗೆ ನಾದವೇ ಮೈಮುರಿಯುತಿರುವ ಉಪಮೆಯಂತು ಮನಸಿಗೆ ಆಹ್ಲಾದಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಲೋಕವೆಲ್ಲ ಮಲಗಿರಲು ವಿರಹದ ಗೀತೆ ಹಾಡುತ್ತಲಿರುವ ಕವಿ ಆಕೆಯ ಆಗಮನಕ್ಕಾಗಿ, ಆಕೆಯ ಅಪ್ಪುಗೆಗಾಗಿ ಕಾತರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಕೆಯ ಬರುವಿಕೆಯ ಆಗಮನ ಹೊಸ ಜೀವಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ನಾಂದಿಯಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾತುರ, ಆತುರ, ಭಾವ ತೀವ್ರತೆಗಳೆಲ್ಲ ಆಕೆಯ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಧಗಧಗಿಸಿ ಆಕೆಯ ಬರುವಿಕೆಯನ್ನು ಇದಿರು ನೋಡುತ್ತಿವೆ. ಭಾವಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿ, ಭಾಷೆಗೆ ಸಿಗದ, ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಿಲುಕದ ವಿರಹ ವೇದನೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಭಾಷೆಯೊಂದಿಗೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡು ಕವಿಯ ಭಾವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಭಾಷಾ ಪ್ರೌಢಿಮೆಗೆ ಹೊಸತೊಂದು ಮೆರಗು ತಂದಿವೆ.

ನನಗೆ ಕೊಂಚ ಹೇಳಗೊಡು ಚೆನ್ನೆ
ನೀನು ಮತ್ತೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಹೇಳುವೆಯಂತೆ
ನನ್ನೆದೆಯ ಅಳಲ ತೋಡಿಕೊಳ್ಳಗೊಡು
ಮೌನಿಯಾಗಿ ಕೇಳು ವಿರಹದೀ ಕಥೆಯ.[೧೧]

ಹೀಗೆ ಕವಿ ಅಗಲುವಿಕೆಯಿಂದ, ವಿಪ್ರಲಂಬದಿಂದ ಇಷ್ಟೊಂದು ಯಾತನೆ ಪಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸುಮ್ಮನಿರುವ ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸುವ, ತನ್ನದೇ ಮೊದಲೆಂಬಂತೆ ವರ್ತಿಸುವ ಕೆಳದಿಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಸುಮ್ಮನಿರು ಚೆನ್ನೆ ನೀನು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಹೇಳುವಿಯಂತೆ, ನನ್ನೆದೆಯ ಅಳಲನ್ನು ನನಗೆ ತೋರಗೊಡು. ನನ್ನ ಹೃದಯ ಭಾರವನ್ನು ಮೌನಿಯಾಗಿ ಕೇಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಹಗುರಗೊಳಿಸು, ನನ್ನ ಎದೆ ಭಾರ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡು, ಎನ್ನುವ ಅಳಲನ್ನು ಈ ಮುಕ್ತಕ ಸುಂದರವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕವಿ ಕೆಳದಿಯನ್ನು ಮೌನವಾಗಿಸಿ ತಮ್ಮ ವ್ಯಥೆಯ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ ಹಗುರವಾಗಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎದೆ ನೋವು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ.

೧೧. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೫೭

ಹೊಳೆವ ಮಿಂಚಿನಲಿ ನೇಹ ಹೆಣೆವ ಮೋಡಗಳಲಿ
ಹಚ್ಚಹಸಿರ ಚೆಲುವಿನಲಿ ತಿಂಗಳ ನಗೆಯಲಿ
ಹೂವಿನ ಸುಗಂಧದಲಿ ನೀರ ತಣ್ಪಿನಲಿ
ಬೆಂಕಿಯ ಬಿಸಿಯಲಿ ಗಾಳಿಯ ಉಸಿರಿನಲಿ
ಈ ಎಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ನೀನೆ ನೀನಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿಹೆ ![೧೨]

ಹೀಗೆ ಮಿಂಚಿನಲಿ, ಮೋಡದಲಿ ಹಸಿರ ಚಲುವಿನಲಿ, ತಿಂಗಳ ನಗೆಯಲಿ, ಹೂವಿನ ಸೌರಭದಲ್ಲಿ ನೀರ ತಂಪಿನಲಿ, ಬೆಂಕಿಯ ಬಿಸಿಲು, ಗಾಳಿಯ ಉಸಿರು, ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಆಕೆಯೇ ಮೈದೋರಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಪ್ರೇಮದ ಮತ್ತಿನಲಿ ಹುಚ್ಚಾದ ಪ್ರೇಮಿಗೆ ಸೃಷ್ಠಿಯ ಚರಾಚರದಲ್ಲೂ ಪ್ರೇಯಸಿಯೇ ಕಾಣುವಂಥಹ ಭಾವ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕದ್ದಾಗಿದೆ. ಸರ್ವಶಕ್ತಳಾದ, ಸರ್ವಭರಿತಳಾದ ಸಖಿ ಎದುರಿಗಿದ್ದರೂ ಕವಿ ವಿರಹ ವೇದನೆಯನು, ವಿಪ್ರಲಂಬದ ಯಾತನೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ಪರಿ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ. ಇದು ಅಸಗ ನೀರೊಳಗಿದ್ದು ನೀರಡಿಸಿದ ದಾಹದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯ ವಿರಹದ ಭಾವವಾಗಿದೆ. ಈ ಬದುಕಿನ ಚಲುವು ನಿನ್ನ ಕೂಡುವಿಕೆಯಲ್ಲದೆ. ಅಗಲಿಕೆಯ ಸ್ಥಿತಿ ಹೇಳಲಸಾಧ್ಯಾವಾದ ಅಸಹನೀಯ ವೇದನೆಯಾಗಿದೆ. ನಿನ್ನ ದೂರ ಹತ್ತಿರದ ಭಾವವೆಲ್ಲ ಭ್ರಾಂತಿಯಾಗಿ ಕಂಡು ಕೊನೆಗೆ ನೀನಿಲ್ಲದ ಎಡೆಯೇ ಇಲ್ಲ ಎಂಬಂತಾಗಿದೆ ಕವಿಗೆ.

ನನ್ನ ಜೀವನದ ಚಲುವೆಲ್ಲ ನಿನ್ನಲಿ
ನಿನ್ನ ಕೂಡಿದಾಗಲೇ ಈ ಬದುಕು
ಬದುಕಾಗುತ್ತದೆ, ಅಗಲಿದಾಗಿನ ಸ್ಥಿತಿಯೋ
ವಿಲಿವಿಲಿ ಒದ್ದಾಡುತದೆ ಈ ಜೀವ ಕೆಳದಿ ![೧೩]

ನಿನ್ನ ಕಂಡೆ ನಿನ್ನ ಕಾಣೆ
ನೀನು ದೂರ, ನೀನು ಹತ್ತಿರ
ಇದೆಲ್ಲ ಭ್ರಾಂತಿಯೆನಿಸುತ್ತಿದೆ
ಏಕೆಂದರೆ, ನೀನ್ನಿಲ್ಲದ ಎಡೆಯೇ ಇಲ್ಲ ಕೆಳದಿ![೧೪]

---

೧೨. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೫೭
೧೩. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೫೮
೧೪. ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಆಯ್ದ ಚುಟುಕುಗಳು, ಸಂ: ಡಾ.ಎಮ್.ಜಿ.ಆರ್. ಅರಸ್, ಪುಟ-೩೪

ಎನ್ನ ತನುವಿಗೆ ನೀನು ತನುವಾಗಿ ಬಂದೆ
ಎನ್ನ ಮನಕ್ಕೆ ನೀನು ಪ್ರಾಣವಾಗಿ ನಿಂದೆ ಕೆಳದಿ,
ಎನ್ನ ಜೀವಕ್ಕೆ ನೀನು ಉಸಿರಾಗಿ ಸುಳಿದೆ
ಎನ್ನವಳೇ, ನಾನೇ ನೀನಾದ ಬಳಿಕ ಹೇಳಲೇನಿದೆ ಕೆಳದಿ![೧೫]

ಒಂದು ದೀರ್ಘ ಕಾಲದಿ ಎಲ್ಲ ವೇದನೆಗಳ
ಎದೆಯಾಳದಲಿ ಹುದುಗಿಸಿಟ್ಟು ಕೆಳದಿ,
ನಿನ್ನ ಬಯಕೆಯ ದೀಪ ಆರದಿರಲೆಂದು
ನನ್ನೆದೆಯೊಡ್ಡಿಹೆ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಗೆ ಕೆಳದಿ![೧೬]

ಹೃದಯದ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ
ನಿನ್ನ ನೆನಪಿನ ದೀಪ ಹಚ್ಚಿ
ಬೆಳಕಾಗಿಸಿ ನೀ ಬರುವ
ನೀರಿಕ್ಷೆಯಲಿ ನೋಂಪಿಯಲಿಹೆ ಕೆಳದಿ![೧೭]

ಹೀಗೆ ತನ್ನ ಬದುಕು ನಿನ್ನ ಅಗಲಿಕೆಯಿಂದಲ್ಲ, ವಿಪ್ರಲಂಬದಿಂದಲ್ಲ, ನಿನ್ನ ಕೂಡುವಿಕೆಯಿಂದ ಸುಂದರಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಚೆಲುವಾದ ಬದುಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಗಲಿದಾಗ ನನ್ನ ಸ್ಥಿತಿ ವಿಲಿ ವಿಲಿ ಒದ್ದಾಟದ ದುಸ್ಥಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ಇಲ್ಲಿ ಕವಿ ಕೆಳದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಬದುಕು ಸುಂದರ ಮತ್ತು ಚೆಲುವಾಗಿ ಕಂಡು ಆಕೆ ಇಲ್ಲದ ಬದುಕು ವಿಲಿ ವಿಲಿ ಒದ್ದಾಟದ ಬದುಕಾಗಿದ್ದು ನರಕಯಾತನಾಮಯ ವಾದುದಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ವೇದನೆಯ ಮಧ್ಯೆಯೂ ಕವಿ ಬದುಕನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವ ನೈಜ ಪ್ರೀತಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ನೀನು ತನುವಿಗೆ ತನುವಾಗಿ, ಮನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣವಾಗಿ, ಜೀವಕ್ಕೆ ಉಸಿರಾಗಿ ಸುಳಿದವಳು. ನಾನೇ ನೀನಾದ ಬಳಿಕ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲೇನಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತ, ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವೇದನೆಗಳ ಎದೆಯಾಳದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿಸಿಟ್ಟು ಬಯಕೆಯ ದೀಪ ಆರದಿರಲೆಂದು ನನ್ನ ಎದೆಯನ್ನೆ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಗೆ ಹಿಡಿದಿದ್ದೇನೆ, ಹೃದಯದ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ನೆನಪಿನ ದೀಪ ಹಚ್ಚಿ ಬೆಳಕಾಗಿಸಿ ನಿನ್ನ ನೀರಿಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿದ್ದೇನೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

೧೫. ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಆಯ್ದ ಚುಟುಕುಗಳು, ಸಂ: ಡಾ.ಎಮ್.ಜಿ.ಆರ್. ಅರಸ್, ಪುಟ-೩೪
೧೬. ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಆಯ್ದ ಚುಟುಕುಗಳು, ಸಂ: ಡಾ.ಎಮ್.ಜಿ.ಆರ್. ಅರಸ್, ಪುಟ-೩೪
೧೭. ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಆಯ್ದ ಚುಟುಕುಗಳು, ಸಂ: ಡಾ.ಎಮ್.ಜಿ.ಆರ್. ಅರಸ್, ಪುಟ-೩೦

೫. ರಮ್ಯತೆ ಸೊಗಸುಗಾರಿಕೆ :

ಮುಕ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ರಮ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಸೊಗಸುಗಾರಿಕೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮುಕ್ತಕಗಳ ಆಶೆಯ ಮತ್ತು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಶೃಂಗಾರವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಕುರುಹನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳೆಲ್ಲ ಚಲುವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುತ್ತ, ಅದನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಲೇ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಕಡೆ ವಾಲುತ್ತವೆ. ಈ ಬದುಕಿನ ಕೊನೆಯ ಹಂತ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯುಳ್ಳ ಕವಿ ಏನು ಹೇಳ ಹೊರಟರು ಅದನ್ನು ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಅವರ ಜೀವನದ ಉಸಿರಾಗಿದೆ. ಅವರು ಚಲುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ, ಸೃಷ್ಠಿಯ ಸಚರಾಚರಗಳಲ್ಲಿ, ಜಡದಲ್ಲಿ, ಚೇತನದಲ್ಲಿ ನಶ್ವರತೆಗಳಲೆಲ್ಲ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವನ್ನೇ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಶೃಂಗಾರದ ಪ್ರೀತಿ–ಪ್ರೇಮದ ಪ್ರಣಯದ ಮುಕ್ತಕಗಳ ಅತ್ಯಂದ ಉತ್ತುಂಗ ಶಿಖರ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಎನ್ನಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಬದುಕಿನ ತುಂಬೆಲ್ಲ ಒಲವನ್ನೇ ಹಾಸಿ ಹೊದ್ದ ಕವಿ ಒಲವೇ ನಮ್ಮ ಬದುಕು ಎಂಬ ಕೊನ್ನೆಯ ಶಾಶ್ವತ ಸತ್ಯವನ್ನು ಸಾರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳ ಮೂಲಕ ಇಲ್ಲಿ ರಮ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಸೊಗಸುಗಾರಿಕೆ ಇರುವುದು ಕವಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಾ, ದ್ವೇಷವನ್ನು ಕೂಡಾ ಪ್ರೀತಿಸುವ ಹಂತವಾಗಿದೆ.

ನನ್ನ ಜೀವನದ ವೇದನೆಗಳ ಕೇಳದಿರು
ಜೀವನದುದ್ದಕ್ಕೂ ನಿನ್ನದೇ ಕನವರಿಕೆ;
ಈ ವೇದನೆಗಳಿಂದಾಗಿಯೇ,
ನಾನು ಪೂರ್ಣತೆಯ ಪಡೆಯುತಿಹೆ, ಕೆಳದಿ ![೧]

ಈ ಮುಕ್ತಕದಲ್ಲಿಯ ಸೊಗಸುಗಾರಿಕೆ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿಯ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಲೇ ಈ ಕಷ್ಟಗಳಿಂದಲೇ ವೇದನೆಗಳಿಂದಲೇ ಮನುಷ್ಯ ಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಕಷ್ಟದ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ, ಎಂಬುದರಲ್ಲಿದೆ.

---

೧. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ–೧೦

ಈ ಮೊದಲು ನಿನ್ನ ನೆನೆ ನೆನೆದು
ಕಣ್ಣೀರು ಹಾಕುತಿದ್ದೆ ಕೆಳದಿ !
ಈಗ ನೀನೇ ನಾನಾದ ಬಳಿಕ
ಇನ್ನಾರ ನೆನೆಯಲಿ ಹೇಳು ![೨]

ಈ ಮುಕ್ತಕದ ರಮ್ಯತೆ ಇರುವುದು ನೆನೆಯುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ, ಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿಯನ್ನು ನೆನೆ ನೆನೆದು ತಾನು ಇಲ್ಲವಾಗಿ ತಾನೇ ಕೆಳದಿಯಾಗುವ ರಮ್ಯತೆ ನಿಜಕ್ಕೂ ಅದ್ಭುತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳಲ್ಲಿಯ ರಮ್ಯತೆ ಇರುವುದು ಧ್ವನಿ ಇರುವುದು, ಮೊದಲು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸೌಂದರ್ಯತೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಲೇ ಕೊನೆಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವನ್ನು ಕಾಣುವ ಗುರಿಗೆಮ್ಯತೆ ಸೊಗಸುಗಾರಿಕೆ ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳ ಮೂಲ ಆಶಯವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ.

ನೀನು ಅದೆಷ್ಟು ಕಠಿಣವಾಗುತ್ತಿಯೋ ಆಗು
ನಿನ್ನ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳೆಲ್ಲ ಒಮ್ಮೆ ಮುಗಿಯಲಿ ನನ್ನ ಕೆಳದಿ,
ನಿನ್ನ ಒಂದೊಂದು ಅಗ್ನಿ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲಿ ಹಾದು ಚಿನ್ನವಾಗುತ್ತೇನೆ,
ನಿನ್ನ ಶ್ರೀಪಾದಕ್ಕೆ ತೊಡಿಗೆಯಾಗುತ್ತೇನೆ.[೩]

ನಿನ್ನ ಪ್ರೇಮದ ಕಾವಿನಲ್ಲಿ
ಪುಟಕ್ಕಿಟ್ಟ ಚಿನ್ನವಾದೆ ಕೆಳದಿ !
ನನ್ನಲ್ಲಿ ನೀನು ಒಂದಾದ ರೀತಿ
ಆ ರೀತಿಯ ಚಲುವಿಗೆ ನಾ ಬೆರಗಾದೆ ಕೆಳದಿ ![೪]

ನಿನ್ನ ಪ್ರೇಮದ ಕಾವಿನಲ್ಲಿ ಪುಟಕ್ಕಿಟ್ಟ ಚೆನ್ನವಾಗಿದ್ದೇನೆ ನಾನು ನಿನ್ನೊಳಗೆ ಒಂದಾದ ರೀತಿ, ನಿಜಕ್ಕೂ ಅದ್ಭುತ ಎಂಬ ಭಾವ ಇಲ್ಲದೆ, ಈ ಭಾವ ಎನ್ನ ಒರೆದೊರೆದು ಆಗು ಮಾಡಿದ ಕಾರಣ, ಕಾಯಿಸಿ ಚಿನ್ನವನ್ನಾಗಿಸಿದ ಕಾರಣ ಚನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಯ್ಯ ನಿಮಗಾನು ತೊಡಿಗೆಯಾದೆನು ಎಂಬ ಅಕ್ಕನ ವಚನದ ಮಾರ್ದನಿಯಂತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸರ್ವಾರ್ಪಣ ಭಾವದ ಒಲವು ಒಡಮಾಡಿ ನಿಂತಿದೆ.

೨. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೧೧
೩. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೫೫
೪. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೧೩

ನಾನು ನಿನ್ನಲಿ ಸರ್ವಾರ್ಪಣಗೊಂಡು
ಧನ್ಯತೆಯ ಅನುಭವಿಸುತಿಹೆ ಕೆಳದಿ !
ನಿನ್ನ ಅಪರಂಪಾರ ಚೆಲುವಿನಲಿ ಮಿಂದು
ನಾನೂ ಚೆಲುವಿನಾಗರವಾದೆ, ಕೆಳದಿ !

ಶಿವಭಕ್ತಿ ಸುಧಾಸಿಂಧು ನೀನು
ವಿಮಲ ಚಂದ್ರಿಕೆಯ ಬೆಳ್ಳಂಬೆಳಕು ನೀನು
ಚಿದಾನಂದ ರೂಪಿಣಿ, ಶಿವಾನುಭವ ಪ್ರಣೀತೆ,
ನೀನೆನಗೆ ಒಲಿದು ಬಂದುದು ನನ್ನ ಪುಣ್ಯ ಕೆಳದಿ ![೫]

ನೀನು ಸರ್ವಶಕ್ತಿದಾಯಿನಿ
ಸ್ವಾತ್ಮಲೀನೆ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶಿತೆ,
ಚೈತನ್ಯವೇ ನೀನಾಗಿರುವೆ
ಓ ಎನ್ನ ಚಿರಿಮುಗುಳ ಕೆಳದಿ ![೬]

ಉದಾರಿ ಸರ್ವಮಂಗಳೆ
ಸೌಭಾಗ್ಯದ ಪರಮಾನಂದದಾಯಿನಿ
ಇಚ್ಛಾ–ಜ್ಞಾನ–ಕ್ರಿಯಾರೂಪಿಣಿ
ಶಾಶ್ವತವಾಗಿರು ಎನ್ನಲಿ ಕೆಳದಿ ![೭]

ನಿನ್ನ ಅರ್ತಿಗಾಗಿ ಕಾದಿರುವೆ
ಅಲಂಪಿನ ಪೆಂಪಿಗಾಗಿ ಕಾದಿರುವೆ ಕೆಳದಿ,
ನಿನ್ನ ಅಲಕಂಗಳ ಚೆಲುವ
ಎನಿಎನಿತು ಬಣ್ಣಿಸಲಿ ಕೆಳದಿ![೮]

ನಿನ್ನನ್ನು ಅರಿಯುವದೇ
ನನ್ನ ಜೀವನದ ಸಾಧನೆ ಸಿದ್ಧಿ,
ಅರವಿನ ಬೆಳಗಿನಲಿ
ಬೆಳಕಾಗಬೇಕು ಕೆಳದಿ![೯]

---

೫. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ–೨೩೮
೬. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ–೨೩೯
೭. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ–೨೩೯
೮. ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಆಯ್ದ ಚುಟುಕುಗಳು, ಸಂ: ಡಾ.ಎಮ್.ಜಿ.ಆರ್. ಅರಸ್, ಪುಟ–೩೭
೯. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ–೨೩೨

ನನ್ನಿಂದ ನಿನ್ನ
ವರ್ಣಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ
ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಆದರೂ
ನಿನ್ನ ನಾನು ಬಯಸಿದ್ದು ನಿಜ ಕೆಳದೆ![೧೦]

ನೀನೆಂದರೆ ಪ್ರಾಣ
ನೀನೆಂದರೆ ಉಸಿರು ಕೆಳದಿ,
ನೀನೆಂದರೆ ಸರ್ವಋತು
ನೀನಿಲ್ಲದೇ ಏನು ಇಲ್ಲ ಕೆಳದಿ![೧೧]

ತನ್ನ ಆರಾಧ್ಯ ದೈವವನ್ನು ದೇವಿಯನ್ನು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸರ್ವಮಂಗಳೆಯನ್ನು ಸರ್ವಶಕ್ತಿದಾಯಿನಿಯನ್ನು ಭಗವತಿಯನ್ನು ಎಷ್ಟು ವರ್ಣಿಸಿದರೂ, ಎಷ್ಟು ಸ್ತುತಿಸಿದರೂ ತೃಪ್ತಿ ಎಂಬುದೇ ಇಲ್ಲ. ಕವಿ ಮನಕೆ. ಆಕೆಯನ್ನು ಶಿವಶಕ್ತಿ, ವಿಮಲ ಚಂದ್ರಿಕೆ, ಚಿದಾನಂದ ರೂಪಿಣಿ, ಸರ್ವಶಕ್ತಿದಾಯಿನಿ, ಚೈತನ್ಯದಾಯಿನಿ, ಉದಾರಿ, ಸರ್ವಮಂಗಳೆ ಹೀಗೆ ಶಕ್ತಿಯ ಎಷ್ಟು ಹೆಸರುಗಳಿವೆಯೋ ಅಷ್ಟು ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಆಕೆಗೆ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಕೆಯ ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮೈಮರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಪ್ರಧಾನ ಆಶಯ ಆಕೆಯ ನಾಮಸ್ಮರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಬದುಕು ಮತ್ತು ಸೃಷ್ಟಿಯ ಚರಾಚರವೆಲ್ಲ ಭಗವಂತನ ಸ್ವರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ಆತನ ಧ್ಯಾನ ಅತ್ಯವಶ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನಿಲ್ಲಿ ಅವರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. "ಶಿವಚಿಂತೆ", ಶಿವಧ್ಯಾನವಿಲ್ಲದ ಮನುಜರು ಸಗಣಕ್ಕೆ ಸಾವಿರ ಹುಳಹುಟ್ಟಿವೆ ಹೇಳಾ ದೇವಾ ? ಎಂಬ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕ ಮಾತಿಗೆ ಅರ್ಥ ಕೊಡುವಂತೆ ಇವರ ಮುಕ್ತಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಸೊಗಸುಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ರಮ್ಯತೆ ಅಡಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳು ಶೃಂಗಾರ, ಪ್ರೀತಿ, ಪ್ರೇಮ, ಪ್ರಣಯದ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳನ್ನೇರುತ್ತಾ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚಲುವನ್ನು, ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು, ಬದುಕಿನ ಶಾಶ್ವತತೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ನಶ್ವರತೆಯನ್ನು, ಬದುಕಿನ ನೈಜ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಅರಹುತ್ತಾ ಕೊನೆಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಶ್ರೀಶೈಲದಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗುವುದು ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳ ಗುರಿ, ಗಮ್ಯತೆ, ರಮ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಸೊಗಸುಗಾರಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

---
೧೦. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೧೭
೧೧. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೧೮

೩. ಪ್ರತಿಮೆ ಮತ್ತು ಉಪಮೆಗಳು :

ಯಾವುದೇ ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದ ರಚನೆಗೆ ಶಬ್ದ, ಅರ್ಥ, ಭಾವ-ಭಾಷೆಗಳೆಲ್ಲ ಉಸಿರು ದೇಹಗಳಾದರೆ, ಪ್ರತಿಮೆ, ಉಪಮೆ, ರೂಪಕಗಳೆಲ್ಲ ಅದರ ವಿಶೇಷ ಅಲಂಕಾರಗಳಾಗಿವೆ. ಇಂಥ ವಿಶೇಷ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳಿಗೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ಮೆರಗು ಬಂದಿದೆ. ನಿರಾಭರಣ ಸುಂದರಿಯಂತಿರುವ ಇಲ್ಲಿಯ ಆಳ ಅನುಭೂತಿಯ, ತೀವ್ರ ಸಂವೇದನೆಯ ಮುಕ್ತಕಗಳಿಗೆ ಈ ಪ್ರತಿಮೆ, ಉಪಮೆಗಳೆಲ್ಲ ಆಭರಣ ಸುಂದರಿಯ ಚಲುವನ್ನು, ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಗಾಳಿಯನಪ್ಪಿದ ಗಂಧವನ್ನು ಹೇಗೆ ಗಾಳಿಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾದುದಾಗಿದೆಯೋ ಹಾಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಮೆ ಮತ್ತು ಉಪಮೇಗಳು ಹಸಿ ಗೋಡೆಯ ಹರಳಿನಂತೆ ಬಳಕೆಗೊಂಡಿವೆ.

ಗಾಳಿಯನಪ್ಪಿದ ಗಂಧದಂತೆ
ನೀನೆನ್ನ ಅಪ್ಪಿದೆ ಕೇಳದಿ !
ಈ ಶರೀರದ ತುಂಬೆಲ್ಲ ಅಮೃತವ
ತುಂಬಿ, ಅಮರಗೊಳಿಸಿದೆ ಕೆಳದಿ ![೧]

ಹೃದಯದ ಗುಡಿಯಲಿ
ನಿನ್ನ ನೆನಪಿನ ದೀಪಹಚ್ಚಿ
ಬೆಳಕಾಗಿಸಿ ನೀ ಬರುವ
ನೀರಿಕ್ಷೆಯಲಿ ನೋವಿಯಲಿಹೆ ಕೆಳದಿ![೨]

ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಸಾಗರದಿ ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯ ದೋಣಿಗಳು
ಅವೆಷ್ಟೂ ಮುಳುಗಿ ಹೋಗಿವೆ ಗೆಳತಿ,
ನೀನು ನನಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದೆ ಎನ್ನುವಂತೆಯೇ
ಈ ಕ್ರೂರ ಕಾಲ ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳದಿರಲಿ ಕೆಳದಿ![೩]

---

೧. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೧೩
೨. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೧೭
೩. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೩

ಇಲ್ಲಿ ಗಾಳಿಯನಪ್ಪಿದ ಗಂಧದಂತೆ, ಕವಿಯನ್ನು ಅಪ್ಪಿದ ಕೆಳದಿ 'ಗಂಧ' ದ ಪ್ರತಿಮೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾಳೆ, ಹೃದಯವೆಂಬ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿಯ ನೆನಪೆಂಬೋ ದೀಪದ ಉಪಮೆ ರೂಪಕಗಳು ಈ ಭಾವಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಮೆರುಗನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಕವಿ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿ, ಈ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿಯ ಇಚ್ಛೆ, ಆಸೆ, ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ತೇಲುವ, ದೋಣಿಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದ್ದು ತುಂಬಾ ಅರ್ಥವಂತಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

"ನಿನ್ನ ಮಧು ತುಂಬಿದ ಕಣ್ಣ ಕೊಳದಲಿ
ಮುಳುಗುತ್ತೇನೆ, ತೇಲುತ್ತೇನೆ, ಓಲಾಡುತ್ತೇನೆ,
ನನ್ನ ನಾ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ
ಹೀಗೆ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಮತ್ತೆ ನನ್ನ ನಾ ಹುಡುಕಾಡುತ್ತೇನೆ
ನಿನ್ನ ಮಧು ತುಂಬಿದ ಕಣ್ಣ ಕೊಳದಲಿ".[೪]

ಮುಂಗಾರ ಮಳೆಯ ಚಲುವಿಗೆ ಕುಣಿವಂತೆ ನವಿಲು
ಕುಣಿಯುತೆ ನನ್ನ ಪ್ರೇಮದ ಹೊನಲು
ಓ! ತಾಯೇ, ಈ ಪ್ರೇಮ, ಈ ರಸಲ್ಲೋಹಾಸ
ಈ ಹೊನಲು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿರಲಿ ಕೆಳದೆ![೫]

ನೀನೊಮ್ಮೆ ಬಂದು ಎದುರಿಗೆ ನಿಂತೆಯೋ
ಸುತ್ತಲೂ ಎಳೆಬೆಳೆದಿಂಗಳು ಹರಡಿದಂತೆ;
ನೀನೊಮ್ಮೆ ಬಾಯ್ದೆರೆದು ಮಾತನಾಡಿದೆಯೋ
ನೂರು ರಾಗಗಳು ಒಮ್ಮೆಲೇ ಕೇಳಿ ಬಂದಂತೆ![೬]

ಕತ್ತಲೆ ನುಂಗಿದ ಬೆಳಗಿನಂತೆ
ಆಹ್ಲಾದಕರವಾಗಿತ್ತು ನಿನ್ನ ನೋಟ !
ಕೆಸರ ನುಂಗಿದ ಸುಜಲದಂತೆ
ಪವಿತ್ರವಾಗಿತ್ತು ನಿನ್ನ ಮಾಟ ಕೆಳದಿ ![೭]

---

೪. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೩೦
೫. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೩೪
೬. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೩೮
೭. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೪೭

ತಂಗಾಳಿಯಂತೆ ಹಿತವಾಗಿತ್ತು
ನಿನ್ನ ಸುಳುಹು ಕೆಳದಿ !
ಮನಕ್ಕೆ ಮನೋಹರವಾಗಿತ್ತು
ನಿನ್ನ ದರ್ಶನ ಸುಧೆ ಕೆಳದಿ ![೮]

ಇಲ್ಲಿ ನವಿಲಿನಂತಿರುವ ಕವಿ ಪ್ರೇಮದ 'ಹೊನಲು' ಬೆಳದಿಂಗಳಿನಂತಿರುವ ಆಕೆಯ 'ಉಪಸ್ಥಿತಿ' ಬೆಳಕಿನಂತಿರುವ ಆಕೆಯ ನೋಟ, ಸುಜಲದಂತಿರುವ ಮೈ ಮಾಟ, ತಂಗಾಳಿಯಂತಿರುವ ಕೆಳದಿಯ 'ಸುಳುಹು' ಮನೋಹರವಾದ ಆಕೆಯ ದರ್ಶನ ಸುಧೆ ಮುಂತಾದ ಉಪಮೆ, ಪ್ರತಿಮೆಗಳೆಲ್ಲ ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಳೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ನವಿಲು, ಬೆಳದಿಂಗಳು, ಬೆಳಕು, ಸುಜಲ, ತಂಗಾಳಿ ಮುಂತಾದ ಹೋಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲ ಇವರ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಅಲಂಕಾರದ ಸೊಬಗನ್ನು ತಂದು ಕೊಟ್ಟಿವೆ.

"ಇನ್ನೂ ಅದೆಷ್ಟು ಕಾಲ ಪ್ರಿಯೆ
ಈ ಮುಖಾರವಿಂದದ ಮುಸುಕು!
ನಿನ್ನಧರಗಳ ಮಾಧುರ್ಯದಲಿ,
ನನ್ನೀ ಗೀತಗಳ ಅದ್ದಬೇಕಲ್ಲ, ಕೆಳದಿ"[೯]

"ನಿನ್ನ ಗುಲಾಬಿ ಗಲ್ಲದಲಿ ಮೂಡುವ ಗುಳಿ,
ನಾ ಪ್ರೀತಿಯಲಿ ನೀಡಿದೆ ಕಾಣಿಕೆ!
ನೀನು ನೋಡಿದಾಗಲೆಲ್ಲ ಕನ್ನಡಿಯ,
ನನ್ನ ನೆನಪು ತರಿಸಿ ಕಾಡಿಸುತಿರಲಿ, ಕೆಳದಿ!"[೧೦]

"ನಿನ್ನ ಮುಖಾರವಿಂದದಲಿ ಬಿದಿಗೆ ಚಂದ್ರನ ಕಾಂತಿ !
ನೀನೊಮ್ಮೆ ರೆಪ್ಪೆ ಮುಚ್ಚಿ ತೆರೆದರೆ ಸಾಕು
ಮೂರು ಲೋಕಂಗಳು ಬೆಳಗುವವು
ನಿನ್ನ ಆ ಬೊಗಸೆಗಂಗಳ ದೀಪ್ತಿಯಲಿ ಕೆಳದಿ !"[೧೧]

---

೮. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೪೭
೯. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೫೩
೧೦. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೫೫
೧೧. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೫೬

ಅಗ್ನಿಯನಪ್ಪಿದ ಕರ್ಪೂರದಂತೆ, ನಾನಿನ್ನನಪ್ಪಿ ನಾನಿಲ್ಲವಾದೆ !

ಗಾಳಿಯನಪ್ಪಿದ ಗಂಧದಂತೆ, ನಾನಿನ್ನನಪ್ಪಿ ನಾನಿಲ್ಲವಾದೆ !

ನೀರನಪ್ಪಿದ ಆಲಿಕಲ್ಲಿನಂತೆ, ನಾನಿನ್ನನಪ್ಪಿ ನಾನಿಲ್ಲವಾದೆ !

ಇದ್ದೇನೆ ಅಂದರೆ ಇದ್ದೇನೆ, ಇಲ್ಲೆಂದರೆ ಇಲ್ಲ, ಓ! ಎನ್ನ ಕೆಳದಿ ![೧೨]

ಈ ಮೇಲಿನ ಮುಕ್ತಕಗಳಲ್ಲೂ ಅರವಿಂದಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಕಮಲಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಕೆಯಾದ ಮುಖ, ಗುಲಾಬಿಗೆ ಹೋಲಿಕೆಯಾದ ಗಲ್ಲ, ಬೊಗಸೆಯಂತಿರುವ ಕಂಗಳು, ಮುಂತಾದವೆಲ್ಲ ಭಾವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಭಾಷೆ, ಶೈಲಿ, ಅರ್ಥ ಲಯದೊಂದಿಗೆ ಈ ಪ್ರತಿಮೆ ರೂಪಕಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿವೆ ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳಿಗೆ, ಅಲ್ಲದೆ ಕರ್ಪೂರಕ್ಕೆ, ಗಂಧಕ್ಕೆ, ಆಲಿಕಲ್ಲಿಗೆ, ಹೋಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕೆಳದಿ, ಅಗ್ನಿ, ಗಾಳಿ, ನೀರಿಗೆ, ಹೋಲಿಸಿಕೊಂಡ ಕವಿ ಇಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರತಿಮೆ, ಉಪಮೆಗಳ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ, ಕೆಳದಿಯನಪ್ಪಿದ ಕವಿ ಇಲ್ಲವಾಗುವಿಕೆಯ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಈ ಎಲ್ಲ ಉಪಮೆ-ರೂಪಕಗಳು ತುಂಬಾ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಭಾವಾರ್ಥವನ್ನು ಧ್ವನಿಸಿವೆ,

ನೆನಪು ಮೊಗ್ಗೆಗಳನು
ಒಂದೆಡೆಗೆ ಸೇರಿಸುತ

ನಿನ್ನ ಚಿತ್ತವೆಂಬ ಜಲವು
ಮುಕುರದಂತೆ ನಿನ್ನಂತರಂಗದಿ.[೧೩]

ನಾನು ಅಂಬುಧಿ, ನೀನು ತೆರೆ,
ನಾನು ನೀಲಾಕಾಶ, ನೀನು ನಕ್ಷತ್ರಪುಂಜ
ನಾನು ಗೀತ, ನೀನು ಸಂಗೀತ,
ನಾನು ಮನಸಿಜ, ನೀನು ಮನೋಹರೆ
ನಾನು ಶಿವ, ನೀನು ಶಿವೆ
ನಾನು ಪುರುಷ, ನೀನು ಪ್ರಕೃತಿ ಕೆಳದಿ ![೧೪]

---

೧೨. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೩೯
೧೩. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೩೭
೧೪. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೦

ಸುತ್ತಲೂ ಎತ್ತಲೂ ಕತ್ತಲು ಕೆಳದಿ
ನೀ ಬರುವ ಹಾದಿಯಲಿ ಬೆಳಕಾಗಲೆಂದು
ಎದೆಯ ಪ್ರಣತೆಯಲಿ ಪ್ರೇಮರಸ ಸುರಿದು
ಒಲುಮೆಯ ಬತ್ತಿ ಹೊಸೆದು, ಪ್ರಣತೆಯಲಿರಿಸಿ
ವಿರಹದಗ್ನಿಗೆ ಹಿದೆದು ಬೆಳಕಾಣಿಸಿ
ನಾನೇ ದೀಪಸ್ತಂಭವಾಗಿ ನಿಂತು;
ನೀ ಬರುವ ದಾರಿ ಕಾಯುತಿರುವೆ ಕೆಳದಿ ![೧೫]

ಹೀಗೆ ಈ ಮೇಲಿನ ಚಿತ್ತವೆಂಬ ಜಲ, ಅಂಬುಧಿ, ತೆರೆ, ನೀಲಾಕಾರ, ನಕ್ಷತ್ರಪುಂಜ, ಗೀತ, ಸಂಗೀತ, ಮನಸಿಜ, ಮನೋಹರೆ, ಶಿವ ಶಿವೆ, ಪುರುಷ, ಪ್ರಕೃತಿ, ಎದೆಯೆಂಬ ಪ್ರಣತಿ, ಪ್ರೇಮವೆಂಬ ರಸ, ಒಲುಮೆಯೆಂಬ ಬತ್ತಿ, ವಿರಹವೆಂಬ ಅಗ್ನಿ, ಕವಿಯೆಂಬ ದೀಪಸ್ತಂಭ ಮುಂತಾದ ಉಪಮೆ, ರೂಪಕಗಳು ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೊಂಡು ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳ ಭಾವಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸಿವೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ಕಾವ್ಯರಸ, ಕಾವ್ಯಾನಂದದ ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾವ್ಯ ಕನ್ನಿಕೆ ಉಪಮೆ, ರೂಪಕಗಳೆಂಬ ಸಾಧನ ಸಲಕರಣೆಗಳಿಂದ ಅಲಂಕಾರಗೊಂಡು ತನ್ನದೆಯಾದ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಸಹೃದಯರನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತಾಳೆನ್ನುವಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿ ಯಾಗಲಾರದು.

೧೫. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೧೨೦

೭. ಸಂಕೇತ :

ಸಂಕೇತವೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಹೇಳಲಾರದೆ ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಮೂಲಕ ಹೇಳುವುದಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನಮ್ಮ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಗಳೇ ಸಂಕೇತವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಅದು ಆಂಗಿಕವಾಗಿ, ಮಾತಿನ ಮೂಲಕವಾಗಿ, ಶಬ್ದಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿ, ಭಾಷೆಯ ಮೂಲಕವಾಗಿ, ಅಭಿನಯಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿ, ಸಂಗೀತ, ಚಿತ್ರಕಲೆ, ರಸಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದರ ಆಧಾರದೊಂದಿಗೆ ನಮ್ಮ ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳಿಸುವುದೇ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ. ಒಬ್ಬ ಸಂಗೀತಗಾರ ತನ್ನ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಸ್ವರಗಳ ಮೂಲಕ, ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಯ ಏರಿಳಿತದ ಸಂಕೇತಗಳ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳಿಸಿದರೆ, ಚಿತ್ರಕಲಾವಿದ ತನ್ನ ಕುಂಚದಲ್ಲಿಯ ರೇಖೆಗಳ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಒಬ್ಬ ನೃತ್ಯಗಾರ್ತಿ, ನಾಟ್ಯ ಕಲಾವಿದೆ ತನ್ನ ಮುಖದ ಮತ್ತು ದೇಹದ ಹಾವಭಾವಗಳ ಮೂಲಕ ಭಾವಭಂಗಿಗಳ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ನೃತ್ಯದ ಭಾವವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತಾಳೆ.

ಒಬ್ಬ ಪ್ರೇಯಸಿ ತನ್ನ ಪ್ರಿಯನಿಗೆ ತನ್ನ ಅಂಗೀಕ ಸನ್ನೆ-ಸಂಕೇತಗಳ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವುದು ಕೂಡಾ ಈ ಸಂಕೇತದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತದೆ ಅಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಕವಿ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯ ಸಂಕೇತಗಳ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಅದನ್ನು ಇಂತು ನೋಡೋಣ.

ನನ್ನ ಜೀವನದ ಚೆಲುವೆಲ್ಲ ನಿನ್ನ ಹೂದುಟಿಯಲ್ಲಿ
ತುಟಿಗೆ ತುಟಿ ಕೂಡಿದಾಗಲೇ ಈ ಬದುಕು
ಬದುಕಾಗುತ್ತದೆ ಕೆಳದಿ !
ಅಗಲಿದಾಗ ವಿಲಿ ವಿಲಿ ಎನ್ನುತಿದೆ ಈ ಜೀವ ಕೆಳದಿ![೧]

ನಿನ್ನ ಬರುವಿನಿಂದಾಗಿ ತೇಲಿಹೋದವು
ಕಣ್ಣೀರು, ಮುಗುಳು ನಗೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿ !
ದು:ಖ ಸುಖವಾಯಿತು
ಕತ್ತಲೆ ಬೆಳಕಾಯಿತು ಕೆಳದಿ ![೨]

---

೧. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೫೮
೨. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೧೮೯

ಕವಿಯ ಕಾವ್ಯದ ತುಂಬೆಲ್ಲ "ತುಟಿ" ಶಬ್ದದ ಬಳಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮುಕ್ತಕದಲ್ಲಿಯು ಕಾಣಬಹುದೆನೋ ಎನ್ನುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಳಕೆಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಜೀವನದ ಹೂದುಟಿಯ ಸಂಕೇತವಾದ ತುಟಿಯಿಂದಲೇ ಬದುಕು ಬೆಳಕಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಗಲಿಕೆಯ ಮತ್ತು ವಿರಹದ ಒದ್ದಾಟವನ್ನು ಕವಿ ಇಲ್ಲಿ "ವಿಲಿ ವಿಲಿ" ಎಂದು ಶಾಬ್ದಿಕವಾಗಿ ಸಂಕೇತಿಸಿದ್ದು ಮುಕ್ತಕಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ತಂದಿದೆ.

ನಿನ್ನ ಮುನಿಸೇನ ಕೆಳದಿ
ಸಿರಿಗಂಧದ ಮುರಿಗೆ
ರಮಿಸಿ ಎದೆಗೆ ಬರೆ
ಬಂತು ಮಹಾಪೂರ ಹೊಳೆಗೆ.[೩]

ಮುನಿಸಿಗೂ ಸಾರ್ಥಕ್ಯ ಬಂತು ಬಿಡು
ನಿನ್ನ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿ !
ನೂರುಪಟ್ಟು ಸೊಗಸಾಯ್ತು
ನಿನ್ನ ಮನ ಹರಹಿನಲ್ಲಿ, ಕೆಳದಿ ![೪]

ಪ್ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದ ಸಿಟ್ಟಿನ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಮುನಿಸು ಸಂಕೇತದ ಮೂಲಕ ಕವಿ ಇಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿಯ ಮಾಧುರ್ಯ ಮಿಡಿತದ ಸೆಟೆದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ನೀನೆನಗೆ ಚಿದಾಕಾಶದಲಿಹ
ಸಹಸ್ರದಲ ಕಮಲ
ನಾ ನಿನಗೆ ಅಲ್ಲಿ ರಮಿಸುವ ಭ್ರಮರ !
ಹೀಗೆ ಅಭೇದದಲಿ ಸಮರಸ ಭಾವದಲಿ
ಇರಲು ಕಲಿಸಿದ ಗುರು, ಕೆಳದಿ ![೫]

ನನ್ನ ಚಿದಾಕಾಶದಲಿಹ
ಸಹಸ್ರದಳ ಕಮಲ, ಕೆಳದಿ
ನಿನ್ನ ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿಂದಲೇ
ಅರಳಿ ಘಮಘಮಿಸುತಿದೆ ಕೆಳದಿ ![೬]

---

೩. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೧೮೯
೪. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೧೮೯
೫. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೩೦
೬. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೩೬

ಇಲ್ಲಿಯ ಚಿದಾಕಾಶ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅಂದರೆ ಮನವನ್ನು, ಸಹಸ್ರದಲ ಕಮಲ ಯೋಗಿಕ ನೆಲೆಯ ಕೊನೆಯನ್ನು, ಇಲ್ಲಿಯ ಭ್ರಮರ ಕವಿಯನ್ನು ಸಂಕೇತಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತೆಯ ಪರಮಾನಂದವನ್ನು ಪಾರಮಾರ್ಥದ ಆನಂದವನ್ನು ಸಮರಸತೆಯನ್ನು ನಾವಿಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಈ ಚಂಚಲತೆ, ಈ ವಯ್ಯಾರ
ಈ ಮುರುಕು, ಈ ನಯ ನಾಜೂಕಗಳೆಲ್ಲ
ಓ ಎನ್ನ ಪ್ರೇಯಸಿಯೇ;
ನಿನಗಿದೋ ಶುಭ ಉಂಟು ಮಾಡಲಿ ಕೆಳದಿ![೭]

ಇಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿಯ ಅಂಗಿಕ ಸಂಕೇತಗಳಾದ ಚಂಚಲತೆ, ವಯ್ಯಾರ, ಕಣ್ಣ-ಸನ್ನೆ, ತುಟಿಗಳ ಭಾಷೆಗಳೆಲ್ಲ ಕೇವಲ ಕವಿಯ ಮನಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ತಿಳಿದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕವಿ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳ ಮೂಲಕ ಕವಿ ಕೆಳದಿಯ ಹಾವ-ಭಾವಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ನೀನೊಮ್ಮೆ ಸಖಿಯಾಗಿ
ನೀನೊಮ್ಮೆ ರಂಭೆಯಾಗಿ
ನೀನೊಮ್ಮೆ ದಾಸಿಯಾಗಿ
ನೀನೊಮ್ಮೆ ತಾಯಿಯಾಗಿ
ನೀನೊಮ್ಮೆ ದೇವಿಯಾಗಿ
ನೀನೊಮ್ಮೆ ಸಕಲವೂ ಆಗಿ
ತೋರುವ ನಿನ್ನೀ ಬಹುರೂಪಕ್ಕೆ
ಬೆರಗಾಗಿದ್ದೇನೆ ಕೆಳದಿ![೮]

ಅಮೃತವ ತುಂಬು
ಈ ಹೃದಯ ಬಟ್ಟಲಲಿ!
ಓ! ಎನ್ನ ಕೆಳದಿ,
ನಿನ್ನ ಪ್ರಕಾಶಮಯ ಚೆಲುವಿನಿಂದ
ಈ ನಭವ, ಈ ಬುವಿಯ ಬೆಳಗು, ಕೆಳದಿ![೯]

---

೭. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೧೧೩
೮. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ),
೯. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೦೩

ನನ್ನ ಜೀವನದ ಜೀವವಾದ
ಓ! ಎನ್ನ ಕೆಳದಿ;
ಪಣತಿ ಮಾತ್ರ 'ನಾನು'
ಅದಕೆ ನೀನೇ ಬತ್ತಿಯಾಗಿ
ಎಣ್ಣೆಯಾಗಿ, ಬೆಳಕಾಗಿ
ಹೊತ್ತಿಸಿ, ಬೆಳಗುತ್ತ
ಬಳಸಿಕೊ ಇದನು
ಅದಕೂ–ಇದಕೂ–ಎದಕೂ!
ಈ ಪಣತಿ ಎಣ್ಣೆ ಬತ್ತಿ ಬೆಳಕಿಗೆ
ನೀನೇ ಸರ್ವಶಕ್ತಿದಾಯಿನಿ
ಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪಿಣಿ!
ಅಂತೆಯೇ ಕೆಳದಿ,
ಇದು ಈ ಪಣತಿ ಹೀಗೆಯೇ
ಉರಿಯುತ್ತಿರಬೇಕು;
ತನ್ನ ಸುತ್ತಲ ಬದುಕ ಬೆಳಗಲು,
ನಿರಂತರ ಹೀಗೆ ತಾನುರಿಯುತ್ತ
ಅನ್ಯರ ಮನೆ, ಮನ
ಬೆಳಗುತ್ತಿರಬೇಕು;
ಓ! ಎನ್ನ ಕೆಳದಿ![೧೦]

ಓ! ಲಾವಣ್ಯವತಿ, ನಿರ್ಮಲೆ
ಹೊಳೆಹೊಳೆವ ಸೂರ್ಯ ರಶ್ಮಿ ನೀನು!
ಸರಳ, ಉನ್ಮೇಷಶಾಲಿನಿ
ನೀನೆನ್ನ ಜೀವ ನದಿ, ಕೆಳದಿ![೧೧]

---
೧೦. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ–೨೦೭
೧೧. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ–೨೦೪

ನೀನೆನ್ನ ಅಂತರಂಗದ ಕೆಳದಿ
ಸದಾ ಕಲಕಲ ರವಗೈವ ಜೀವನಸ್ರೋತ!
ನೀನಿದ್ದರೆ ನಾನಿದ್ದೇನೆ, ಕೆಳದಿ!
ನೀನಿಲ್ಲದಿರೆ ನಾನೂ ಇಲ್ಲ, ಕೆಳದಿ![೧೨]

ಪಶ್ಚಿಮ ದ್ವಾರವ ದಾಟಿ
ಚಿದಾಕಾಶದಲಿ ನೆಲೆ ನಿಂತು
ಅಚ್ಚ ಕಮಲವ ಅರಳಿಸಿ
ನಿತ್ಯವೂ ಗಂಧ ಸೂಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ ಕೆಳದಿ ![೧೩]

ಕುಂಡಲಿನಿ ಚಕ್ರದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುವ ಚಕ್ರಗಳ ಕೊನೆಯ ಸ್ಥರವಾದ ಪಶ್ಚಿಮದ್ವಾರ, ಚಿದಾಕಾಶ, ಅಚ್ಚ ಕಮಲ ಮುಂತಾದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಕೊನೆಯ ಸ್ಥರದ ಸಂಕೇತಗಳ ಮೂಲಕ ಕವಿ ಇಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ಹೊಲಬನ್ನು ಪರಮಾನಂದದ ನೆಲೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ಇಲ್ಲಿ ಕವಿ ತಮ್ಮ ವಿವಿಧ ಭಾವ-ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಆಳ ಅನುಭವ ಮತ್ತು ತೀವ್ರ ಸಂವೇದನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಈ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಕೇತದ ಮೂಲಕ ಪ್ರೀತಿ-ಪ್ರೇಮ ಭಗ್ವದರ್ಶನವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗದು.

೧೨. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೦೪
೧೩. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೧೫೨

ಲ. **ಅನುಭಾವ :**

ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಇಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಮುಕ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಭಾವ ಹಾಸು ಹೊಕ್ಕಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ. ಶೃಂಗಾರವಿಲ್ಲದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಶುಷ್ಕವೆನ್ನುವ ಕವಿ ಶೃಂಗಾರದ ಮೂಲಕ ಇಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅನುಭಾವಕ್ಕೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ರೂಪ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಅವರ ಮುಕ್ತಕಗಳ ತಳಹದಿ ಅನುಭಾವವಾಗಿದೆ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಹೆಣ್ಣು-ಗಂಡಿನ ಪ್ರೀತಿ ಕೇವಲ ದೈಹಿಕ ಪ್ರೀತಿಯಾಗಿರದೆ ಅದು ಅಂತರಂಗದ ಚೆಲುವಿಗೆ ಸೋತು ಆತ್ಮದರ್ಶನ ಪಡೆದುಕೊಂಡ, ಆತ್ಮ-ಆತ್ಮಗಳ ಪ್ರೀತಿ-ಪ್ರೇಮದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡ ಪ್ರೀತಿಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅನುಭವ, ಆತ್ಮರತಿಯ ನಿವೇದನೆ, ಅಂತರಾತ್ಮನ ಅನಾವರಣ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳ ಅನುಭವವಾಗಿದೆ. ಕೊನೆಗೆ ಅನುಭಾವವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿ (ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ) ಯ ಯೋಗವಿಯೋಗದ ಕಥೆಯೇ ಈ ಅನುಭವವಾಗಿದೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ಅನುಭಾವವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕವಿ ಕೆಳದಿಯನ್ನು ಭಕ್ತಿಯ ವಿವಿಧ ಮಗ್ಗಲುಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿಸಿ ಹಾಡಿ ಹೊಗಳಿದ್ದು ವಿಸ್ಮಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಳದಿಯ ಎಲ್ಲ ಸ್ತುತಿ ಮತ್ತು ಬಣ್ಣನೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತವತವೆ. ಕವಿಯ ಆರಾಧ್ಯಳಾದ ಕೆಳದಿಯಲ್ಲಿಯ ವಿರಹ, ಮಿಲನದ, ಭಕ್ತಿ ರಸದ ನಿರೂಪಣೆ ಅನುಭವ ಅನುಭಾವವಾದುದನ್ನು ಇಂತು ನೋಡೋಣ.

ಗುರುಲಿಂಗ ಜಂಗಮಕೆ ಸರ್ವವ ಅರ್ಪಿಸಿ
ದೇಹಾಭಿಮಾನ ತೊರೆದ ಮಹಿಮಳು ನೀನು ಕೆಳದಿ
ಅದು ನಾನಲ್ಲ, ಎನ್ನುವುದನರಿತು
ಸಾಧಿಸಿ ಆಚರಿಸಿದ ಅವಿರಳಜ್ಞಾನಿ ನೀನು ಕೆಳದಿ![೧]

ನಿನ್ನನು ಅರಿವುದೇ
ನನ್ನ ಜೀವನದ ಸಾಧನೆ
ಆ ಅರಿವಿನ ಒಳಬೆಳಗಿನಲಿ
ಬೆಳಕಾಗಬೇಕು ಕೆಳದಿ.[೨]

ತಮ್ಮ ತನು-ಮನ ಧನವನ್ನು ಕವಿ ಕೆಳದಿಗರ್ಪಿಸಿ ದೇಹಾಭಿಮಾನವನ್ನು ತೊರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಅಹಂಕಾರ ನಿರಸನ ಭಾವ ಮತ್ತು ಅವಿರಳ ಜ್ಞಾನದ ಜ್ಞಾನ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ.

---
೧. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೩೧
೨. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೩೨

ಇಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿಯನ್ನು ಅರಿಯುವುದೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಕವಿಯ ಜೀವನದ ಪರಮೋಚ್ಚ ಸಾಧನೆಯಾಗಿದೆ ಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಆ ಅರಿವಿನ ಒಳ ಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿ ಕವಿ ಬೆಳಕಾಗಲು ಬಾಳು ಬೆಳಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಭಾವಪರವಶತೆ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಿಪರವಶತೆ ಎಂತಹವರನ್ನೂ ಮಂತ್ರಮುಗ್ಧರನ್ನಾಗಿಸುತ್ತವೆ. ಮನ ಮಿಡಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ಭಕ್ತಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳೆಲ್ಲ ಹರಿಹರನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗುರುಲಿಂಗ ಜಂಗಮಕೆ ಸರ್ವವನು ಅರ್ಪಿಸಿ 'ನಾನಲ್ಲ' ಎನುವ ಅಹಂಕಾರ ನಿರಸನದ ಭಾವವನರಿತು ಅವಿರಳ ಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿ ಆ ಅರಿವಿನ ಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಾಗುವುದೇ ಇಲ್ಲಿಯ ಅನುಭಾವವಾಗಿದೆ.

ನೀನಿತ್ತ ಮುತ್ತು ಚೈತನ್ಯದಕ್ಷಿಯ ನಿಧಿಯಾಯ್ತು
ಅದುವೆ ಕುಂಡಲಿನಿಯ ಊರ್ಧ್ವಕೊಯ್ದು
ಆತುಮವಿಡಿದು ಪರಮಾತುಮನ ಅರಿವ
ರಹಸ್ಯವ ಕಲಿಸಿತು, ಅಂತೆಯೇ ಕೆಳದಿ
ನಾ ನಿನಗೆ ಶಿಷ್ಯ, ನೀನೆನಗೆ ಗುರು, ಕೆಳದಿ ![೩]

ಕೆಳದಿಯ ಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಚೇತನಾಮಯನಾದ ಕವಿ ಕುಂಡಲಿನಿಯ ಊರ್ಧ್ವಕ್ಹೋಗಿ ಆತುಮವಿಡಿದು ಪರಮಾತುಮನನ್ನು ಅರಿವ ರಹಸ್ಯವೇ ಇಲ್ಲಿ ಅನುಭವವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಅನುಭವದ ಭಾವಗಳು ಹರಳುಗಟ್ಟಿ ನಿಂತಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾರದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮದ ಗೋಪುರ ಗಟ್ಟಿಗೊಂಡು ನಿಂತಿದೆ.

ಉರಿವ ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲೆ
ಅನಾಹತ ಪದ್ಮದ ದಲದಲ !
ಅದರ ಮೇಲೆ ಪದ್ಮಾಸನದಿ
ಆಸೀನಳಾಗಿ ಅಭಯ ನೀಡುತಿಹೆ ಕೆಳದಿ ![೪]
ನೀನು ದೀಪಶಿಖಾ, ಚಿಜ್ಯೋತಿ
ಭಗವತಿ, ಭಾರ್ಗವಿ, ಕಾಳಿ
ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಆನಂದದ
ಶ್ರೀಸ್ರೋತ ನೀನು ಓ ನನ್ನ ಕೆಳದಿ ![೫]

೩. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೧೩೩
೪. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೫೧
೫. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೫೧

ಅಷ್ಟಾಂಗ ಯೋಗವ ತಿಳುಹಿ
ಎನ್ನನು ಸಮಾಧಿಸ್ಥಗೊಳಿಸಿ,
ಅಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಸದೆ ಎನ್ನನು ಮತ್ತೆ
ಕ್ರಿಯಾಶೀಲನನ್ನಾಗಿಸಿದಾಕೆ, ನೀನು, ಕೆಳದಿ ![೬]

ಓ! ಮಹಾಮಹಿಮಳಾದ ನನ್ನವಳೆ
ಅಪಾರ ಕರುಣೆಯಲಿ ಎನ್ನನು,
ಕೈಹಿಡಿದು ನಡೆಸುತ್ತಲೇ, ಎನ್ನ
ನಿನ್ನಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡೆ, ಕೆಳದಿ ![೭]

ನಿನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ನಟ್ಟ ನೋಟ
ಆ ನೋಟದಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲೆಸಿದೆ ಎನ್ನ ಮನ, ಕೆಳದಿ !
ಆ ಮನ್ನದಲ್ಲಿಯೇ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ ಎನ್ನ ಭಾವ,
ಆ ಎನ್ನ ಭಾವದಲಿ ನೀನಿರುವೆ, ಕೆಳದಿ ![೮]

ಓ! ಎನ್ನ ಕೆಳದಿ, ನೀ ಎನ್ನ ಭಗವತಿ
ನೀ ಎನ್ನ ಶರ್ವಾಣಿ, ನೀ ಎನ್ನ ಭವಾನಿ,
ನೀ ಎನ್ನ ರುದ್ರೆ, ನೀ ಎನ್ನ ದುರ್ಗೆ,
ನೀ ಎನ್ನ ಕಾಳಿ, ನೀ ಎನ್ನ ಭದ್ರೆ,
ನೀ ಎನ್ನ ಶಾಂಭವಿ, ಸರ್ವಶಕ್ತಿ ದಾಯಿನಿ
ನಿನ್ನ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿರಿಸು ಎನ್ನನು, ಓ! ಎನ್ನ ಕೆಳದಿ![೯]

ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳಿಂದ ನಾವು ಅನುಭಾವದ ಉತ್ತುಂಗ ನೆಲೆಯನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

---

೬. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೪೦
೭. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೪೦
೮. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೪೧
೯. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೫೪

೬. ಆತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮ ವಿಚಾರ :

ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳೆಲ್ಲ ಆತ್ಮ-ಆತ್ಮದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡ ಪ್ರೀತಿಯ ಸಂಕೇತಗಳಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದರ್ಥದಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಪ್ರೀತಿಸಿಕೊಂಡ ಆತ್ಮರತಿಯೂ ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಅನುಭಾವಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಆತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮ ವಿಚಾರಗಳಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪರಮಾತ್ಮ ವಿಚಾರ ನೆಟ್ಟ ನೋಟದಂತೆ, ಅನಿಮಿಷ ನೇತ್ರದಂತೆ ಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ.

ನಿನ್ನ ಅರಿತಿದ್ದೇನೆ ಪೂರ್ಣ ಎಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಲಿ ಹೇಳು !
ನೀನು ಅರಿವಿನಾಚೆ ನಿಂತು ನನ್ನ ಕೈ ಮಾಡಿ ಕರೆದಾಕೆ
ನಿನ್ನ ಕರೆ ಅರಿವಷ್ಟು ಜ್ಞಾನ ನೀಡಿದ ನೀನೇ
ನಿನ್ನ ಪೂರ್ಣ ಅರಿವಂತೆ ಕರುಣೆದೋರಾ ಕೆಳದಿ ![೧]

ನಿನ್ನ ನೆನೆಯುತ್ತ ಭಾವಿಸುವುದೇ
ಮಾನಸಿಕ ಜಪವೆಂದರಿದಿಹೆ ಕೆಳದಿ !
ನಿನ್ನೊಡನಾಟದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಸಾಕು, ಮುಕ್ತಿಯ
ಧವಳಕಾಂತಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೆಂದರಿದಿಹೆ ಕೆಳದಿ ![೨]

ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಹುಡುಕಾಟ ಅವನನ್ನು ಅರಿಯುವಿಕೆ, ಆತನ ನೆನಹೇ ಮಾನಸಿಕ ಜಪವೆಂಬ ಭಾವಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ನಿನ್ನ ಕರೆ ಅರಿವಷ್ಟು ಜ್ಞಾನ ನೀಡಿದ ನೀನು, ನನ್ನನ್ನು ನಾನು ಪೂರ್ಣ ಅರಿಯುವಂತೆ ಕರುಣೆದೋರಾ ಎಂಬ ಪರಮಾತ್ಮ ವಿಚಾರ ಇಲ್ಲಿದೆ. ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸಾಗುವ ಅವರ ಮಾನಸಿಕ ಜಪಕ್ಕೆ ನಿಲುಗಡೆ ಎಂಬುದೇ ಇಲ್ಲ. ಗಡಿಯಾರ ಹೇಗೆ ತನ್ನ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಅವಿರತವಾಗಿ ನಿರತವಾಗಿರುತ್ತದೆಯೋ ಅದೇ ರೀತಿ ಕವಿ ಮನ ಇಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿಯ ನಿರಂತರ ಮಾನಸಿಕ ಜಪದಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳೆಲ್ಲ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ ತನ್ನ ದೈವ ಚನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ್ನು ಹುಡುಕಿದ ರೀತಿಯನ್ನು ಕಣ್ಣುಮುಂದೆ ತಂದು ನಿಲ್ಲುಸುತ್ತವೆ.

---

೧. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೧೮
೨. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೨೩

ನಿನ್ನೊಡನಿರುವುದೇ ಶಿವಜ್ಞಾನ
ನಿನ್ನ ನಾದ ಬಿಂದು ಕಳೆ ತಿಳಿಯುವುದೇ ಪುಣ್ಯಪ್ರದ !
ನೀನೋ ಎಳೆಯ ಮಾಣಿಕದಂತೆ
ಹೊಳೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿಹೆ ಓ! ಎನ್ನ ಕೆಳದಿ.[೩]

ನಿನ್ನ ನೋಡುತ್ತಿರುವಂತೆ
ಎನ್ನ ಹೃದಯ ಕಮಲ ಅರಳುತ್ತದೆ ಕೆಳದಿ !
ನಿನ್ನ ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿಂದಾಗಿ
ಎನ್ನ ಬ್ರಹ್ಮರಂಭದಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯಬೆಳಕು ಕೆಳದಿ ![೪]

ನನ್ನಿಂದ ನಿನ್ನ
ವರ್ಣಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ!
ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಆದರೂ
ನಿನ್ನ ನಾನು ಬಯಸಿದ್ದು ನಿಜ, ಕೆಳದಿ![೫]

ಶಿವಜ್ಞಾನವೆಂದರೆ ಬೇರೆ ಏನೂ ಅಲ್ಲ, ನಿನ್ನೊಡನಿರುವುದಾಗಿದೆ. ನಾದ ಬಿಂದು ಕಳೆಯೆಂಬ ಆಧ್ಯಾತ್ಮದ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಅರಿಯುವುದಾಗಿದೆ. ನಿನ್ನ ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷವೆಂದರೆ ಬೇರೇನೊ ಅಲ್ಲ ಅದು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿಯ ದಿವ್ಯ ಬೆಳಕು ಎನ್ನುತ್ತ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಚಾರವನ್ನರಹುತ್ತಾನೆ ಕವಿ ಇಲ್ಲಿ. ಆಕೆಯ ನೋಟದಿಂದ ಹೃದಯ ಅರಳಿ ಬ್ರಹ್ಮ ರಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯ ಬೆಳಕಿನ ಅವಿರ್ಭಾವವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಮಾತು ಕವಿಯ ದೈವಿ ಶಕ್ತಿಯ ಕೊನೆಯ ಸ್ಥರವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕವಿ ಕೆಳದಿಯನ್ನು ಎಷ್ಟು ವಿಧವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದರು ಕೊನೆಗೆ "ವರ್ಣಿಸಲಸಾಧ್ಯ" ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಸೊತ್ತು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಮುಕ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ವಿವಿಧ ಭಾವ-ಭಂಗಿಗಳು ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳ ದರ್ಶನವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಆರ್ತ ಮೊರೆ, ದೀನ ಭಕ್ತಿ, ಮಧುರ ನೆನಹು, ದ್ವೈತ-ಅದ್ವೈತ, ಸಾಮರಸ್ಯ, ಆತ್ಮರತಿಯ ಭಾವ, ಆತ್ಮ-ಪರಮಾತ್ಮ ವಿಚಾರಗಳು ಬೇರೂರಿ ನಿಂತಿವೆ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಾತಿಲ್ಲ.

೩. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೨೯
೪. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೨೮
೫. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೧೭

೧೦. ರೂಪಕಗಳು :

ಪ್ರೀತಿ-ಪ್ರೇಮದ ಅನಾವರಣವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳು ತಮ್ಮ ಯೋಗ-ವಿಯೋಗ, ವಿರಹ-ಮಿಲನಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ರೂಪಕಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಉಪಮೆ ರೂಪಕಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಶೃಂಗಾರದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿವೆ ಅಂತಹ ಮುಕ್ತಕಗಳನ್ನು ಇಂತು ನೋಡೋಣ.

ಕಣ್ಣೋ ಮಿಂಚು, ಮುಖ ಚಂದಿರ
ಗಲ್ಲ ಗುಲಾಬಿ, ತುಟಿ ತೊಂಡೆಹಣ್ಣು
ನಕ್ಕೆಯೋ ಬೆಳುದಿಂಗಳ ಲಾಸ್ಯ ಕೆಳದಿ
ಚಲಿಸಿದೆಯೋ ನಾಟ್ಯಕ್ಕೆ ನಾಂದಿ ಕೆಳದಿ ![೧]

ರೂಪಕದಲ್ಲಿ ಅಂತೆ, ವೊಲ್ ಎಂಬ ಉಪಮಾವಾಚಕಗಳಿರದೆ "ಅದೇ ಇದು" ಎಂಬಂತೆ ಅಲ್ಲಿ ವರ್ಣನೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಹೋಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತು ಹೋಲಿಕೆಗೊಳಪಡುವ ವಸ್ತುಗಳು ಒಂದೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ರೂಪಕದಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಈ ವಚನ ಎನ್ನ ಕಾಲೆ ಕಂಬ, ದೇಹವೇ ದೇಗುಲ, ಶಿರವೇ ಹೊನ್ನ ಕಳಸವಯ್ಯ" ರೂಪಕಕ್ಕೆ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಅಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಯೂ ಸಹ ಅದ್ಭುತ-ರೂಪಕಗಳ ಮೂಲಕ ಕೆಳದಿಯ ರೂಪವನ್ನು ಹೀಗೆ ಸೆರೆ ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಕಣ್ಣೆ ಮಿಂಚು, ಮುಖವೇ ಚಂದಿರ, ಗಲ್ಲವೇ ಗುಲಾಬಿ, ತುಟಿಯೇ ತೊಂಡೆಹಣ್ಣು, ನಗೆಯೇ ಬೆಳುದಿಂಗಳು, ಚಲನೆಯೇ ನಾಟ್ಯ ಮುಂತಾದ ರೂಪಕಗಳು ಈ ಮುಕ್ತಕದಲ್ಲಿ ಹರಳುಗಟ್ಟಿವೆ. ರೂಪಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನಂತು ತನ್ನ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ರೂಪಕಗಳ ಮೂಲಕ ಪುಟಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಬಿಂಬಿಸುವ ಭಾವಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣ ವಿರಾಮವಿಡುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳು ಸಹ ಕೆಳದಿಯ ರೂಪ ಲಾವಣ್ಯವನ್ನು ಕೆಲವೇ ರೂಪಕಗಳ ಮೂಲಕ ಸೆರೆಹಿಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಒಮ್ಮೆ ಮಿಂಚಿದಾಗ ಆಗುವ ಬೆಳಕಿನ ಆವಿರ್ಭಾವದ ಚಿತ್ರಣ ಇಲ್ಲಿ ಕವಿ ಕಣ್ಣೋ ಮಿಂಚು ಎಂಬ ಒಂದು ರೂಪಕದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಆಕೆಯ ನಗು ಬೆಳದಿಂಗಳಿನಂತೆ ಆವರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಆಕೆಯ ಚಲನೆಯೇ ನಾಟ್ಯದಂತೆ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ.

---

೧. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೨೧೯

ನೆನಪು ಮೊಗ್ಗುಗಳನು
ಒಂದೆಡೆಗೆ ಸೇರಿಸುತ, ಕೆಳದಿ
ನಿನಗೊಂದು ವೇಣಿಯ
ಹೆಣೆವ ತವಕ ಈ ಮನಕೆ.[೨]

ನಿನ್ನ ನೆನಪಿನ ದೀಪ ಬೆಳಕಾಗಿ
ಹರಿದಾಡುತಿದೆ ನನ್ನ ನರನರದಲಿ, ಈಗಲೂ ![೩]

ನಿನ್ನ ರೂಪಜಲದಲಿ ನನ್ನ ಗಗನ ಕರಗಿದೆ
ನಿನ್ನ ವಕ್ಷಸ್ಥಲದ ಚಿಪ್ಪಿನಲಿ ಜೀವನ ಬಿಂದು ಮುಳುಗಿದೆ.[೪]

ಒಡೆದ ಕನಸುಗಳ ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿಸುತ ಕೆಳದಿ
ಪ್ರೇಮವಂಚಿತ ಪ್ರಾಣಚಾತಕ ರೋಧಿಸುತಿದೆ ಕೆಳದಿ.[೫]

ಇಲ್ಲಿಯ ಭಾವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತಿರುವ ಭಾಷೆಯಿಂದಾಗಿ ರೂಪಕಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವೆನೋ. ಇಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡದ ಗಂಡು ಭಾಷೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. "ನೆನಪು ಮೊಗ್ಗು", "ನೆನಪಿನ ದೀಪ", "ರೂಪಜಲ", "ವಕ್ಷಸ್ಥಲದ ಚಿಪ್ಪು", "ಪ್ರಾಣಚಾತಕ" ಮುಂತಾದ ರೂಪಕಗಳ ಬಳಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಮನಮೋಹಕವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಒಂದೊಂದೇ ನೆನಪಿನ ಮೊಗ್ಗುಗಳನು ಒಂದೆಡೆಗೆ ಸೇರಿಸುವ ಕವಿ ಕೆಳದಿಗೊಂದು ವೇಣಿಯನ್ನು ಹೆಣೆವ ತವಕದ ಕಲ್ಪನೆ ಸುಮನೋಹರವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನೆನಪೆಂಬ ಮೊಗ್ಗುಗಳನ್ನು ಒಂದಡೆಗೆ ಸೇರಿಸುವ ಕಲ್ಪನೆಯಂತು ಕಾವ್ಯದ ರಸಾನಂದ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಪ್ರತಿಭೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಂವೇದನಾ ದೃಷ್ಟಿ, ಕಾವ್ಯ ಶೈಲಿಯು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕವಿಯ ಮನದ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿಯ ನೆನಪಿನ ದೀಪ ನರ ನರಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಡಿ ಬದುಕಿಗೆ ಬೆಳಕಿನ ದಾರಿ ದೀವಿಗೆಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕವಿ ಕೆಳದಿಯ ನೆನಹಿನಲ್ಲಿಯೇ, ಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬದುಕಲು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕವಿಯ ಕಾವ್ಯದ ತುಂಬೆಲ್ಲ "ನೆನಪು" ಎಂಬ ಪದ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮುಕ್ತಕದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲಾರದಷ್ಟು ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ.

೨. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೫೧
೩. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೧೩೧
೪. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೧೩೩
೫. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೧೩೪

ಸುತ್ತಲೂ ಎತ್ತಲೂ ಕತ್ತಲು ಕೆಳದಿ
ನೀ ಬರುವ ಹಾದಿಯಲಿ ಬೆಳಕಾಗಲೆಂದು
ಎದೆಯ ಪ್ರಣತೆಯಲಿ ಪ್ರೇಮರಸ ಸುರಿದು
ಒಲುಮೆಯ ಬತ್ತಿ ಹೊಸೆದು,
ಪ್ರಣತೆಯಲ್ಲಿನ ವಿರಹದಗ್ನಿಗೆ ಹಿಡಿದು ಬೆಳಕಾಗಿಸಿ
ನಾನೇ ದೀಪಸ್ತಂಭವಾಗಿ ನಿಂತು
ನೀ ಬರುವ ದಾರಿ ಕಾಯುತಿರುವೆ ಕೆಳದಿ !
ಅಂತರಂಗದ ಎದೆಯ ದೀಪ
ನೀ ಕುಡಿಸಿದ ಪ್ರೀತಿರಸದಿಂದ
ಈಗಲೂ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿದೆ
ಓ! ಎನ್ನ ಪ್ರೇಮದರಸಿ ಕೆಳದಿ ![೩]

ಇಲ್ಲಿಯ ಕವಿಯ ಸುಂದರ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಭಾಷೆ ಅದ್ಭುತ ಮೆರಗು ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿಗಾಗಿ ಕಾಯುವ ಪರಿ ಎಂಥ ಸಹೃದಯನಿಗೂ ಒಂದು ಸಲ ಮನ ಕಲುಕಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯ ಪ್ರತಿಮೆ, ಉಪಮೆ, ರೂಪಕಗಳಂತೂ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲಾರದಷ್ಟು ಮೈದಾಳಿ ನಿಂತಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಭಾವ ಭಾಷೆಯ ಮಿಲನದಿಂದ ರೂಪಕಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವುದು ಕಠಿಣವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅದ್ಭುತ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಉಪಮೆ ರೂಪಕಗಳ ಬಳಕೆ ಈ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಮುಕ್ತಕಕ್ಕೆ ಕಳಸವಿಟ್ಟಂತಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ರೂಪಕಗಳೆಲ್ಲ ಕನ್ನಡದ "ರೂಪಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ" ಎನಿಸಿದ ರೂಪಕಗಳ ಕವಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತವೆ. 'ಪ್ರೇಮರಸ', ವಿರಹದಗ್ನಿ' 'ದೀಪಸ್ತಂಭ' 'ಎದೆಯ ದೀಪ', 'ಪ್ರೀತಿ ರಸ' ಮುಂತಾದ ರೂಪಕಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವುದು ಕಠಿಣವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಕಾವ್ಯದ ತುಂಬೆಲ್ಲ ಧಾರವಾಡದ ಗಂಡು ಭಾಷೆ ತಲೆ ಎತ್ತಿ ನಿಂತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಸಂವೇದನಾ ರೀತಿ ಭಾಷಾ ಬಳಕೆ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಮೆರಗು ತಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಉಪಮೆ, ರೂಪಕಗಳಂತು ಮುಕ್ತಕಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಅಲಂಕಾರದ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿವೆ.

೩. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೧೨೦

೧೧. ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಭಾಷಾ ಸೌಷ್ಠವ :

ಇಲ್ಲಿಯ ಆಳ ಅನುಭವ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿ ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಮಾಧುರ್ಯ ಮಿಡಿತದ ಭಾವ ಎಂಥವರನ್ನೂ ಸಹ ಮನ ಕಲಕಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಧುರವಾದ ಪ್ರೀತಿ, ಪ್ರೇಮ ಮಿಲನದ ಜೊತೆಗೆ ವಿರಹ, ವಿಯೋಗ, ವಿಪ್ರಲಂಬದ ಯಾತನೆಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕವಿ ಶೃಂಗಾರದ ಗೋಪುರದ ಮೇಲೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮದ ಕಳಸವಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆಯಲಿ ಶೃಂಗಾರ ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧಗಳೆಂದರಿಯದೆ ಪೂರಕಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಕವಿಗಳೆ ಒಂದು ಕಡೆ ಹೇಳಿದ್ದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾ:- ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣ, ಮೀರಾ-ಕೃಷ್ಣ, ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕಾಳಿದಾಸನ ಕುಮಾರ ಸಂಭವದಲ್ಲಿ ನಾವು ಈ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳಲ್ಲಿಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮವೇ ಶೃಂಗಾರವಾಗಿದೆ. ಶೃಂಗಾರವೇ ಆಧ್ಯಾತ್ಮವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ 'ಕೆಳದಿ' ಭಗವಂತನ ಸ್ವರೂಪಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ, ಚೈತನ್ಯರೂಪಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಶುದ್ಧ ಶೃಂಗಾರದ ಅಭ್ಯುದಯವೇ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಎನ್ನುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳ ಮೂಲ ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಆಶಯವಾಗಿದೆ.

ಶೃಂಗಾರ ಹೀನ ಆಧ್ಯಾತ್ಮವನೊಪ್ಪದ ಇಲ್ಲಿಯ ಕವಿಭಾವ ಶೃಂಗಾರದ ಮೂಲಕವೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮವನ್ನರಹುತ್ತದೆ. ಶೃಂಗಾರ ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕಾಣದೆ ಒಂದೇ ನಾಣ್ಯದ ಎರಡು ಮುಖಗಳೆಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾರ ದೇಹವಾದರೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಪ್ರಾಣದಂತೆ ಉಸಿರಿನಂತೆ, ಜೀವದಂತೆ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿದೆ.

ಕೆಳದಿಯೊಂದಿಗಿನ ಪ್ರೀತಿ-ಪ್ರೇಮ, ವಿರಹ-ಮಿಲನ, ಯೋಗ-ವಿಯೋಗ, ವಿಪ್ರಲಂಬ, ಸರಸ, ಸಮರಸ ಕೊನೆಯ ಏಕಾಕಾರ ಎಲ್ಲ, ಎಲ್ಲ ಭಾವ-ಭಾವನೆಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಮಡುಗಟ್ಟಿ ನಿಂತಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಶಬ್ದಾರ್ಥ, ಪ್ರತಿಮೆ, ಉಪಮೆ, ರೂಪಕ, ಸಂಕೇತ, ಕಲ್ಪನೆ, ಬಿಂಬ-ಪ್ರತಿಬಿಂಬ, ಭಾಷಾ ಬಳಕೆಗಳೆಲ್ಲ ಈ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠ

ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಹಸಿಗೋಡೆಯ ಹರಳಿನಂತೆ, ಹರಳುಗಟ್ಟಿವೆ ಇವೆಲ್ಲ ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ವಿಶೇಷ ಎನ್ನಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಅನುಭವಗಳು ಸಂಸ್ಕಾರವಂತ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ವೇದ್ಯವಾಗುವಂಥವುಗಳಾಗಿವೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾದ ಸಹಜ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ಸಾಗುವ ಮುಕ್ತಕಗಳು ಕೊನೆಗೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಗಿರಿ ಏರಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಇಂಥವುಗಳನ್ನರಿಯಲು ವಿಶೇಷ ಮನಸ್ಸುಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅನುಭವ ಮೊದ-ಮೊದಲು ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ಶುರುವಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಅನುಭೂತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಶಬ್ದಮುಗ್ಧವಾಗಿ ನಿಂತು ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಭಾವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಭಾಷಾ ಸೌಷ್ಠವ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಮೆರುಗು ತಂದಿದೆ.

ನಿನ್ನ ತುಟಿಗಳ ರಂಗೇನು ಚನ್ನೆ
ಅದೇ ಬಾಯ್ದೆರೆದ ದಾಳಿಂಬ !
ನಿನ್ನ ಉಸಿರ ಗಂಧವೇನು ಗಂಧವತಿ
ಅದೇ ಅರಳಿದ ಗುಲಾಬಿಯ ಸುಗಂಧ
ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣ ಬೆಳಕೇನು ಮುಗ್ಧೆ
ಅಂಬರದ ಉದ್ದಗಲಕ್ಕೂ ಮಿಂಚುವ ಮಿಂಚು ![೧]

ಹೀಗೆ ಮೊದಲು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಪ್ರೀತಿ ಪ್ರೇಮದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಳದಿಯ ಅಂಗಾಂಗದ ವರ್ಣನೆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮೈದಾಳಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿಯ ಕಣ್ಣು, ಗಲ್ಲ, ತುಟಿ, ಮುಖ, ನಗು, ಚಲನೆ, ತುಟಿಯ ರಂಗು, ಉಸಿರ ಪರಿಮಳ, ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತ ಅಲ್ಲಿಯ ಅದ್ಭುತ ಕಲ್ಪನೆ, ಪ್ರತಿಮೆ, ಉಪಮೆ, ರೂಪಕಗಳ ಬಳಕೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಭಾವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಭಾಷಾ ಸೌಷ್ಠವ ತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳು ಓದುಗನನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರೀತಿ ಪ್ರೇಮದ ಮಧುರವಾದ ಭಾವ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟಂತೆ ತಮ್ಮ ಗದ್ಯ ಬರಹದಲ್ಲಿಯೂ ಬಹು ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

---

೧. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂ.-೧, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೪೩

ಶೃಂಗಾರದ ಜೊತೆಗೆ ಭಕ್ತಿ ರಸದ ನಿರೂಪಣೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಆಶಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮಧುರವಾದ ಭಕ್ತಿರಸದ ಆರ್ತತೆ, ಧನ್ಯತೆಗಳೆಲ್ಲ ಕಾವ್ಯದ ನಿಜವಾದ ಜೀವಸ್ರೋತಗಳಾಗಿವೆ. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವಂತಿರುವ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಪದೀಯ ಮತ್ತು ವಚನಗಳ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಂತಿರುವ ಈ ನೆಲದ ಆಡುಭಾಷೆಯಂತಿರುವ ಇಲ್ಲಿಯ ಭಾಷೆ ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳ ವಿಶೇಷತೆಯಾಗಿದೆ.

ನೀನು ಸರ್ವಶಕ್ತಿದಾಯಿನಿ
ಸ್ವಾತ್ಮಲೀನೆ, ಸ್ವಪ್ರಕಾಶಿತೆ
ಚೈತನ್ಯವೇ ನೀನಾಗಿರುವೆ
ಓ ಎನ್ನ ಬಿರಿಮುಗುಳ ಕೆಳದಿ ![೧]

ನಿನ್ನ, ವರ್ಣನೆಯಲಿ ಹಿಡಿದಿಡಲಸಾಧ್ಯ
ನೀನು ವರ್ಣನಾತೀತಳು ಕೆಳದಿ !
ಧ್ಯಾನಸ್ಥ ಕಣ್ಣುಗಳಲಿ ಒಮ್ಮೆ ನಿನ್ನ ದರ್ಶನ
ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಜಗನ್ಮಾತೆಯ ದ್ರ್ಶನ ಕೆಳದಿ ![೨]

ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಆಳ ಆಲೋಚನಾ ಶಕ್ತಿ, ವಿಶಾಲವಾದ ಕಾವ್ಯಾನುಭವ, ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಲೋಕಾನುಭವ, ಶುದ್ಧ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳೆಲ್ಲ ಮೈದಾಳಿ ನಿಂತಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಭಗವತಿ ಕೆಳದಿಯನ್ನು ಎಷ್ಟು ವರ್ಣಿಸಿದರೂ, ಎಂತಹ ಪರಿಶುದ್ಧ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಿದರೂ ತೃಪ್ತಿ ಎಂಬುದೇ ಇಲ್ಲ, ಇವಿ ಮನಕೆ. ಇಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ರಸ ಓತಪ್ರೋತವಾಗಿ ಹರಿದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕವಿ ಶಕ್ತಿಯ ಆರಾಧಕರಾಗಿ ಈ ಮೂಲಕ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸಾರಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಂಡ ಎಲ್ಲ ಪದಗಳು, ಶಬ್ದಗಳು, ಭಾಷಾ ಸೌಷ್ಠವವೆಲ್ಲ ವಚನಕಾರರ, ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವದ ಪಡಿಯಚ್ಚಿನಂತಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ವಚನಕಾರರ ಮತ್ತು ವಚನಗಳ ದಟ್ಟ ಪ್ರಭಾವವಿರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಕವಿ ಇಲ್ಲಿ ನೀನು ಸರ್ವಶಕ್ತಿದಾಯಿನಿ, ಸ್ವಾತ್ಮಲೀನೆ, ಸ್ವಪ್ರಕಾಶಿತೆ, ಚೈತನ್ಯವೇ ನೀನು ಎಂದು ಬಣ್ಣ-ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಲೇ ಕೊನೆಗೆ ನಿನ್ನ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿಡಲಸಾಧ್ಯ ನೀನು ವರ್ಣನಾತೀತಳು ಎಂದು ಒಂದೇ ಮಾತಿನಿಂದ ಮೌನವಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೊಂಡ

೧. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೧೩೯
೨. ಕೆಳದಿ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ), ಪುಟ-೧೩೮

ಪದಗಳು, ಅಲಂಕಾರಗಳು, ಉಪಮೆ, ಪ್ರತಿಮೆ, ರೂಪಕ, ಕಲ್ಪನೆ, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡ ಭಾವನೆಗಳೆಲ್ಲ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಕಿರೀಟವಿಟ್ಟ ಕವಿಗಳಾದ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ, ಹರಿಹರ, ರಾಘವಾಂಕರ ಜೊತೆಗೆ ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ವಚನಕಾರರನ್ನು ಮತ್ತು ಅವರ ವಚನಗಳನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕವಿಗಳ ಮತ್ತು ವಚನಕಾರರ ಭಕ್ತಿಯ ಆಳ ಪ್ರಭಾವ ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳ ಮೇಲಾಗಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಸ್ವಾತ್ಮಲೀನೆ, ಸ್ವಪ್ರಕಾಶಿತೆ, ಚೈತನ್ಯರೂಪಿಣಿ, ದೀಪಶಿಖಾ, ಚಿಜ್ಯೋತಿ, ನೀರ್ವಿಕಲ್ಪ, ಆನಂದ, ಶ್ರೀ ಸ್ರೋತ ಮುಂತಾದ ಪದಗಳ ಈ ಭಾಷಾ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಮತ್ತು ಶರಣರ ವಚನಗಳ ಪ್ರಭಾವಳಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿಯನ್ನು ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿಡಲಸಾಧ್ಯ ಎನ್ನುವ ಮಾತು ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಆನಂದದ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ನಿರೂಪಣೆ, ಭಾಷಾಬಾಂಧವ್ಯ, ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆಲ್ಲ, ಯಾವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೂ ಗಮನಾರ್ಹವ್ವಾಗುತ್ತವೆ.

೧೨. ಶೈಲಿ :

ನಿರೂಪಣಾ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮತ್ತು ಶೈಲಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳು ಸುಮನೋಹರವಾಗಿವೆ. ಯಾವ ಛಂದಸ್ಸಿಗೂ, ಕಟ್ಟಳೆಗೂ ಒಳಪಡದ ಮುಕ್ತ ಛಂದಸ್ಸನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳ ಶೈಲಿ ಸಹೃದಯನನ್ನು ಬಹು ಬೇಗ ಸೆಳೆಯುವ ವಿಶಿಷ್ಠ ರೀತಿಯದಾಗಿದೆ. ಜಾನಪದೀಯ ಮತ್ತು ವಚನಗಳ ಪ್ರಭಾವವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಇಲ್ಲಿಯ ಶೈಲಿ, ಇಂಥಹ ಪ್ರಭಾವಳಿಯ ಮಧ್ಯೆಯೂ ತನ್ನದೇಯಾದ ಭಿನ್ನತೆಯನ್ನುಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಸಂಕೇತ, ಹೇಳುವ ರೀತಿ, ಅನಿಯತ ಛಂದಸ್ಸು, ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಪದಗಳ ಬಳಕೆ, ಪ್ರತಿಮೆ, ಹೋಲಿಕೆಗಳೆಲ್ಲ ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಸುಂದರಗೊಳಿಸಿವೆ. ಕೆಳದಿಯ ಭಕ್ತನಾಗಿರುವ ಕವಿಯ ಕಾವ್ಯಕೌಶಲ್ಯ, ರಸ ನಿರೂಪಣೆಯ ನೈಪೂಣ್ಯ, ನಾನಾ ರೀತಿಯ ವರ್ಣನೆ, ಧಾರವಾಡದ ಗಂಡು ಭಾಷೆಯ ಬಳಕೆ, ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆಯ ಬೆಡಗು, ಕಾವ್ಯಶೈಲಿ ಮುಂತಾದ ಬಹುಗುಣ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಕವಿಯ ಪ್ರತಿಭಾಜನ್ಯ ವಿಶೇಷತೆಗಳಾಗಿವೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ - ೫

ಸಮಾರೋಪ

ಅಧ್ಯಾಯ–೫

ಸಮಾರೋಪ:

ಮುಕ್ತಕ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂದರೆ ಜನಪ್ರೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯವೆನ್ನುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮನ್ನಣೆ ಗಳಿಸಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಠ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದ ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳು ಸಹೃದಯನಿಗೆ ಬಲುಬೇಗ ಸೆಳೆಯಲ್ಪಡುವ ಕಾವ್ಯದ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಮುಕ್ತಕಗಳು ಓದುಗನಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಕಾವ್ಯದ ಫಲವನ್ನು ಪ್ರಯೋಜವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ.

- **ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ಫಲಿತಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಜನಗಳು :**

- ಈ ಮುಕ್ತಕ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಓದುಗನಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯದ ಬಗೆಗೆ ಆಳವಾದ ಓದುವ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಮೂಡಿಸುತ್ತವೆ.

- ಈ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಸಹೃದಯನಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯದ ರಚನೆಗೆ ಅಥವಾ ಮುಕ್ತದ ರಚನೆಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

- ಈ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಾರದ ಮೂಲ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಪ್ರೀತಿ, ಪ್ರೇಮ, ಪ್ರಣಯ, ಶೃಂಗಾರದ ಭಾವಗಳು ಓದುಗನಿಗೆ ಬದುಕಿನ ನೈಜ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ.

- ವಚನ ಮತ್ತು ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಭಾವನೊಳಗೊಂಡ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಆಡು ಭಾಷೆಯ ದೇಶಿಯತೆಯನ್ನು ಅದರ ಮಾಧುರ್ಯವನ್ನು ಓದುಗನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತದೆ.

- ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಮುಕ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ ಪ್ರೇಮ, ಶೃಂಗಾರದ ಜೊತೆಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಅನುಭವದಿಂದ ಸಹೃದಯರು ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಸರಳವಾದ ಭಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಬದುಕಿನ ಶೃಂಗಾರದ ಜೊತೆಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

- ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕಲ್ಪನೆ, ವರ್ಣನೆ, ಅಲಂಕಾರಗಳು ಕಾವ್ಯದ ನಿಜವಾದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತು ಮೆರುಗನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವಲ್ಲದೇ, ಕಾವ್ಯದ ನಿಜವಾದ ರಸಾನಂದವನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ.

- ಇಲ್ಲಿ ಭಾವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತಿರುವ ಭಾಷೆ ಯುವ ಕವಿಗಳಿಗೆ ದಿಗ್ಸೂಚಿಯಂತೆ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕವಿತೆಗಳು ಓದಿದಾಗ ಸಿಗುವ ಆನಂದಕ್ಕಿಂತ ಈ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಮುಕ್ತಕಗಳು ಜೇನಿನ Honey ಸವಿಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ.

- ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ನಾವು ಮಡುಗಟ್ಟಿದ ಜೀವನ ಪ್ರೀತಿಯ ಸಂದೇಶವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ.

- ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾಗಿ ದೈಹಿಕ ವರ್ಣನೆ ಆರಂಭವಾದರೂ ಕೊನೆಗೆ ಪಾರಲೌಕಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುವ ಪ್ರೀತಿ ಬದುಕಿನ ಕೊನೆಯ ತುತ್ತತುದಿಯ ಹಂತವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಲ್ಲದೇ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಧರ್ಮಗಳ ಸಂದೇಶಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ.

- ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಯೋಜನಕುರಿತು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಮಮ್ಮಟನ ಮಾತುಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು –

  "ಕಾವ್ಯಂ ಯಶಸೇರ್ಥಕೃತೇ ವ್ಯವಹಾರವಿದೇ ಶಿವೇತರಕ್ಷತಯೇ ।
  ಸದ್ಯ: ಪರನಿರ್ವೃತಯೇ ಕಾಂತಾಸಮ್ಮಿ ತತಯೋಪದೇಶಯುಜೇ ॥

  ಯಶಸ್ಸಿಗೆ, ಅರ್ಥಕ್ಕೆ, ವ್ಯವಹಾರ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ, ಅಶುಭ ನಿವಾರಣೆಗೆ, ತತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆನಂದಾನುಭವಕ್ಕೆ, ಕಾಂತೆಯಂತೆ ಉಪದೇಶಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ – ಈ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕಾವ್ಯ ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಯೋಜನ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯದ ಫಲ ನಮಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿ ಯಾಗಲಾರದು.

- ಕಾವ್ಯ ರಸಗಳಾದ ಶೃಂಗಾರ, ಕರುಣ, ಶಾಂತರಸ ಮುಂತಾದ ಕಾವ್ಯ ರಸಗಳು ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಲ್ಲದೇ ಓದುಗನ ಮನ ಪ್ರಸನ್ನವಾಗುವುದನ್ನು ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

- ವಚನಗಳು ಬದುಕಿನ ದಾರಿ ದೀಪಗಳಿದ್ದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳು ಕಠೋರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯ ಮಾಧುರ್ಯದ ಭಾವಗಳನ್ನರಳಿಸುತ್ತಲ್ಲದೇ ಸಾಮರಸ್ಯದ ಬದುಕಿನ ಪಾಠವನ್ನು ಕಲಿಸುತ್ತವೆ.

- ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳಲ್ಲಿಯ ವಿಪ್ರಲಂಬ, ವಿಯೋಗ, ವಿರಹ, ಪ್ರೀತಿ, ಪ್ರೇಮ, ಶೃಂಗಾರ ಮುಂತಾದ ಭಾವನೆಗಳು ಬದುಕಿನಲ್ಲಿಯ ಸಿಟ್ಟು, ಸೆಡವು ಅನುರಾಗಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡಿ ಹಿಡಿದು ಬದುಕಿನ ನೈಜ ಪಾಠವನ್ನು ಕಲಿಸುತ್ತವೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳು ಪ್ರೀತಿಯೇ ಬದುಕಿನ ಭದ್ರಬುನಾದಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ, ಜೀವನ ಪ್ರೀತಿಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಸಾರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಮತ್ತು ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಒಬ್ಬ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಹೃದಯ ಒಳ್ಳೆಯ ಕವಿಯಾಗದೇ ಹೋದರು, ಒಬ್ಬ ಒಳ್ಳೆಯ ಹೃದಯವಂತ ಮಾನವೀಯ ಅನುಕಂಪ, ವಾತ್ಸಲ್ಯ, ದಯೆಯುಳ್ಳ ಮನುಷ್ಯನಾಗಬಲ್ಲ ಎಂದರೆ ಅತಿ ವರ್ಣನೆಯಾಗಲಾರದು. ಹೀಗೇ ಕಾವ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ 'ಗಾಳಿಗಂಧ' ಮತ್ತು 'ಕೆಳದಿ' ಮುಕ್ತಕ ಸಂಕಲನಗಳು, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮುಕ್ತಕ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮದೇ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಿಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಒಂದೊಂದು ಮುಕ್ತಕಗಳು ಮನತುಂಬಿ ನಿಂತು, ಮನಸೂರೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳು ಮೊದಲು ಶೃಂಗಾರವನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಆಧ್ಯಾತ್ಮದ ಮಹತ್ತನ್ನರಹುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾರ ದೇಹವಾದರೆ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಅದರ ಪ್ರಾಣವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಬದುಕನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವ ಮನೋಭಾವ, ಮಡುಗಟ್ಟಿದ ಜೀವನ ಪ್ರೀತಿ, ಈ ಮುಕ್ತಕಗಳ ಮೂಲ ಆಶಯವಾಗಿದೆ. ಕವಿ ಇಲ್ಲಿ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿಯ ಶೃಂಗಾರವನ್ನು ಹೇಳಹೇಳುತ್ತಾ ಆಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ಶಬ್ಧಮುಗ್ಧರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಭಾವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಭಾಷೆ, ಆಳ ಅನುಭೂತಿ ತೀವ್ರ ಸಂವೇದನೆಗಳು, ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಸು ಹೊಕ್ಕಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಮೆ, ರೂಪಕ, ಅಲಂಕಾರ, ಶಬ್ದಾರ್ಥ, ಕಲ್ಪನೆ, ಸಂಕೇತಗಳೆಲ್ಲಿ ಮಡುಗೆಟ್ಟಿ ನಿಂತಿವೆ.

ಹಿರೇಮಠರು ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಲ್ಲರು, ಅವರ ಈ ಯಶಸ್ಸಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಅವರ ಮೇಲೆ ಹಿಂದಿ, ಸಂಸ್ಕೃತ, ಉರ್ದು ಭಾಷೆಯ

ಮುಕ್ತಕ, ಗಜಲ್, ಶ್ಲೋಕ, ದೋಹಾ, ವಚನಗಳ ಒಟ್ಟು ಪ್ರಭಾವ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇವರ ಕಾವ್ಯದ ಮೂಲ ಸೆಲೆ ಅನುಭವದ ಅರಸುವಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ಅವರ ಮುಕ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಭಾವ ವಿಹ್ವಲತೆ ಮತ್ತು ಆತ್ಮ ಸಮರ್ಪಣದ ಭಾವನೆಗಳು ತುಂಬಿ ತುಳುಕುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಆಳವಾದ ಅನುಭಾವಿಕ ಪ್ರೀತಿಯಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಆನಂದವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾವ್ಯ ರಸೋತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ, ಧ್ವನಿಪೂರ್ಣತೆಯಿಂದ ಓದುಗನನ್ನು ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುತ್ತದೆಯೆಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗಲಾರದು.

ಅನುಬಂಧ

ಅನುಬಂಧ

೧. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಪರಿಚಯ :

ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬರಾದ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರು ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಿಸರಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ೧೯೩೩ ರ ಜನೇವರಿ ೩ ರಂದು ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ಮಲಕಯ್ಯ ಹಿರೇಮಠ ತಾಯಿ ಬಸಮ್ಮ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಹುಟ್ಟೂರಲ್ಲಿ ಮುಗಿಸಿ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಪ್ಪಳ, ಗುಲ್ಬರ್ಗಾದಲ್ಲಿ ಮುಗಿಸಿ, ಮುಂದೆ ಧಾರವಾಡಕ್ಕೆ ಬಂದು ಉನ್ನತ ಅಧ್ಯಯನಗೈದು ನಂತರ ಧಾರವಾಡದ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ವೃತ್ತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಇವರು ಅಮೇರಿಕದ ಅರಿಝೋನಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಡಿ. ಲಿಟ್ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಕವಿ, ಕಥೆಗಾರ, ಪ್ರಬಂಧಕಾರ, ವಿಮರ್ಶಕ, ಅನುವಾದಕ ವಾಗ್ಮಿ ಹಾಗೂ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ಭಾರತೀಯ ಹಾಗೂ ವಿದೇಶಿ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಗೊಂಡಿವೆ.

ಅವರ ತಾಯಿ, ಪರಮಪೂಜ್ಯರಾದ ಮೃತ್ಯುಂಜಯ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಶ್ರೀಮದ್ ರಂಭಾಪುರಿ ಪೀಠದ ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀ ವೀರಸೋಮೇಶ್ವರ ಶಿವಾಚಾರ್ಯರು ಇವರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ದೆಸೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಯೋಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮನುಷ್ಯತ್ವದಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ವಿಶ್ವಾಸವುಳ್ಳವರೂ, ಬದುಕನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಸುವವರಾದ ಇವರ ಬರಹದ ತುಂಬೆಲ್ಲ ಇದೇ ಅಂಶಗಳು ಹಾಸು ಹೊಕ್ಕಾಗಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅವರ ಎಲ್ಲ ಕೃತಿಗಳು ಅವರ ಕನಸುಗಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಆದರ್ಶವಾದದ ಪ್ರತೀಕಗಳಾಗಿವೆ. ರಮ್ಯದ ಭಾವಯೋಗ ಮತ್ತು ದಾರ್ಶನಿಕತೆಯ ಸಮ್ಮೀಳನ ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣ ಎನ್ನಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇವರು ಪ್ರಾಚೀನ ಹಾಗೂ ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾರಂಗತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಉರ್ದು ಕವಿತೆಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಣೆ ಪಡೆದ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರು ಸಾವಿರಾರು ಮುಕ್ತಕಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯ ವಾಹಿನಿಗೆ ಹೊಸದೊಂದು ಹರಿಯುವ ಹೊನಲನ್ನು ಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಯಾವುದೇ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ವಾದಗಳಲ್ಲೂ ಅವರು ತೊಡಗಲಿಲ್ಲ. ಇವರು ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತ, ಜೀವನ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ರಚನೆಗೈಯ್ದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ತೌಲನಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಬಹುದೊಡ್ಡ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಇವರ ಕೆಲ ಕೃತಿಗಳು ಹಿಂದಿ, ಉರ್ದು, ಮಲಯಾಳಿ, ತಮಿಳು, ಮರಾಠಿ, ನೇಪಾಳಿ, ಇಂಗ್ಲೀಷ, ಸ್ಪಾನೀಷ, ಫ್ರೆಂಚ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಅನುವಾದಗೊಂಡಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅನೇಕ ಭಾಷೆಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತರುವ ಮೂಲಕ ಇವರು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಆಕಾಶವಾಣಿ ಮತ್ತು ದೂರದರ್ಶನಗಳ ಮೂಲಕ ಇವರು ತಮ್ಮ ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಶನಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಕೇಂಬ್ರಿಡ್ಜ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ "ಹೂ ಇಸ್ ಹೂ" ದಲ್ಲಿ ಇವರ ವಿಸ್ತ್ರತ ಪರಿಚಯವಿದೆ. ಅವರ ಕಥೆ "ತರಗೆಲೆಯು ಸರಕೆನಲು ಬರಿದೆ ನಾನಾಲಿಸುವೆ "ಕೋರಿಯಾದಿಂದ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿರುವ" ಏಶಿಯನ್ ಲಿಟರೇಚರ್" ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿದೆ.

ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಕೃತಿಗಳು

ಕನ್ನಡ :

ಕಾವ್ಯ :

೧. ಚೈತ್ರಾಕ್ಷಿ

೨. ನೀ ರುದ್ರನಾಗು

೩. ಗಾಳಿ–ಗಂಧ

೪. ಬೆಳಕಿನ ಹೆಪ್ಪು ಹಾಕುವ ತವಕ

೫. ಬಯಕೆ ಈ ಮನಕೆ

೬. ಆರಂಭವ ಮಾಡುವೆ (ಗೊರೂರು ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ–೨೦೦೩)

೭. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ: ಸಂಪುಟ ಒಂದು

೮. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ: ಸಂಪುಟ ಎರಡು

೯. ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ: ಸಂಪುಟ ಮೂರು–'ಕೆಳದಿ' (೫೦೫ ಮುಕ್ತಕಗಳು)

೧೦. ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಆಯ್ದ ಕವಿತೆಗಳು
(ಸಂ. ಡಾ. ಎಸ್.ಪಿ. ಪದ್ಮಪ್ರಸಾದ)

೧೧. ಬಯಲ ಬಾನಿನಲ್ಲಿ
(ಹಿಂದಿ/ಅನು, ಮೂರುಸಾವಿರಮಠ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ).

೧೨. ಭೂಮಾ (ಹಿಂದಿ/ಅನು)

೧೩. ಒಂದು ಮತ್ತು ಒಂದು, ಎರಡು (ಹಿಂದಿ/ಅನು)

೧೪. ಆಶೆ ತುಂಬಿದ ಉಸಿರುಗಳು (ಹಿಂದಿ/ಅನು)

೧೫. ಮಿತ್ರದೇಶದ ಕವಿತೆಗಳು
(ಸೋವಿಯತ್ ಲ್ಯಾಂಡ್ ನೆಹರೂ ಪ್ರಶಸ್ತಿ-೧೯೮೮)

೧೬. ಇಂದ್ರಧನುಸ್ಸು (ಹಿಂದಿ/ಅನು)

೧೭. ಮಾನಸಿ (ರವೀಂದ್ರರ ನಲವತ್ತೈದು ಗೀತೆಗಳು)

೧೮. ರೂಪಾಂತರ

೧೯. ಈ ಹಾಡುವ ಹಕ್ಕಿ, ಪ್ರೀತಿಯ ಹಾಡು ಹಾಡುತಿರಲಿ

ಕಥೆ :

೨೦. ಎನ್ನಾಲೇಕ

೨೧. ಬಸಿರಿಲ್ಲದ ತಾಯಿ

೨೨. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಹೂ (ಉರ್ದು/ಅನು)

೨೩. ಗುಲಾಬಿ ಹೂ (ಉರ್ದು/ಅನು)

೨೪. ಹೇಮಂತ ಋತುವಿನ ಸ್ವರಗಳು (ಉರ್ದು/ಅನು, ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ, ನ್ಯೂ ದಿಲ್ಲಿ) (ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ-೨೦೦೫)

೨೫. ಕುರ್ರತುಲ ಐನ್-ಹೈದರ ಅವರ ಆಯ್ದ ಕತೆಗಳು
(ಉರ್ದು/ಅನು, ಎನ್‌ಬಿಟಿ, ನ್ಯೂ ದಿಲ್ಲಿ)

೨೬. ಕ್ಷಿತಿಜ (ಹಿಂದಿ/ಅನು)

೨೭. ಕೃಷ್ಣಚಂದರ ಕಥೆಗಳು (ಉರ್ದು/ಅನು)

೨೮. ಹೆಣ್ಣೊಂದು ಮಧುಪಾತ್ರೆ (ಅಮೃತಾ ಪ್ರೀತಮ್‌ರ ಹತ್ತು ಕತೆಗಳು)

೨೯. ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ಉರ್ದು ಕತೆಗಳು

೩೦. ಅಮೃತಾ ಪ್ರೀತಮ್‌ರ ಕತೆಗಳು

ಕಾದಂಬರಿ (ಅನು) :

೩೧. ನಾರಿ (ಹಿಂದಿ/ಅನು ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ನ್ಯೂ ದಿಲ್ಲಿ)

೩೨. ಮಗ್ಗಚೆಲ್ಲದ ಬೆಳಕು (ಹಿಂದಿ/ಅನು)

೩೩. ಬೋರಬನ್ ಕ್ಲಬ್ (ಉರ್ದು/ಅನು)

೩೪. ಜರಗಾವದ ರಾಣಿ (ಉರ್ದು/ಅನು)

೩೫. ಕಪ್ಪು ಹೊತ್ತಗೆ (ಗುಜರಾತಿ/ಅನು)

೩೬. ಐವಾನೇ ಗಜಲ್ ((ಉರ್ದು/ಅನು, ಎನ್.ಬಿ.ಟಿ. ನ್ಯೂ ದಿಲ್ಲಿ)

೩೭. ಕತ್ತಲೆಯೊಂದಿಗೆ (ಹಿಂದಿ/ಅನು)

೩೮. ಆರು ಅಡಿ ಭೂಮಿ (ಉರ್ದು/ಅನು, ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ, ನ್ಯೂ ದಿಲ್ಲಿ)

ಪ್ರಬಂಧ / ವಿಮರ್ಶೆ :

೩೯. ಕವೀಂದ್ರ ರವೀಂದ್ರರು

೪೦. ಕವಿ-ಕಾವ್ಯ-ಕಲ್ಪನೆ

೪೧. ಕವಿ-ಕಾವ್ಯ-ದರ್ಶನ

೪೨. ಕವಿ-ಕಾವ್ಯ-ಚಿಂತನ

೪೩. ಸಾಹಿತ್ಯ ಚಂದ್ರಿಕೆ

೪೪. ಸಾಹಿತ್ಯ ಪಾಥೇಯ

೪೫. ಗಾಲಿಬ್ (ಅನು, ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ, ನ್ಯೂ ದಿಲ್ಲಿ)

೪೬. ಜ್ಞಾನಪೀಠ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ವಿಜೇತ-'ಫಿರಾಕ್' ಗೋರಖಪುರಿ (ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು)

೪೭. ಮಹಾಯೋಗಿನಿ ಲಲ್ಲೇಶ್ವರಿ

೪೮. ಭೂದಾನ

೪೯. ಆರ್.ಸಿ. ಭೂಸನೂರಮಠ (ಸಂ. ಕವಿ. ಕಾವ್ಯ ಪರಿಚಯ)

೫೦. ಉರ್ದು ಸಾಹಿತ್ಯ: ಒಂದು ಪರಿಚಯ (ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ)

೫೧. ಭಾರತೀಯ ಕವಿ-ಕಾವ್ಯ: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ

ಚಿಂತನ ಸಾಹಿತ್ಯ :

೫೨. ಚಿಂತಹ-ಚಿರಂತನ

೫೩. ಚಿಂತನ ದೀಪ್ತಿ

೫೪. ಚಿಂತನ ಸಂಪದ

೫೫. ಮಾನಸ-೧ (ಹಿಂದಿ/ಅನು: ರಾಜಸ್ತಾನ ಪತ್ರಿಕಾ, ಜೈಪುರ)

೫೬. ಮಾನಸ-೨ (ಹಿಂದಿ/ಅನು: ರಾಜಸ್ತಾನ ಪತ್ರಿಕಾ, ಜೈಪುರ)

೫೭. ಮಾನಸ-೩ (ಹಿಂದಿ/ಅನು: ರಾಜಸ್ತಾನ ಪತ್ರಿಕಾ, ಜೈಪುರ)

೫೮. ಮಾನಸ-೪ (ಹಿಂದಿ/ಅನು: ರಾಜಸ್ತಾನ ಪತ್ರಿಕಾ, ಜೈಪುರ)

ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ :

೫೯. ಹಾನಗಲ್ಲ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಗಳು

೬೦. ವಿಜಯ ಮಹಾಮತಸ್ವಾಮಿಗಳು

೬೧. ಪುಣ್ಯಚಿತ್ತರು

೬೨. ಅಂಗಲೀಲಾಲೋಲರು

೬೩. ಘನಮನ ಸಂಪನ್ನರು

೬೪. ಪೂಜ್ಯ ಸದಾಶಿವ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳು

ಚರಿತ್ರೆ :

೬೫. ಪುರಾತನ ಲಖನೌ (ಉರ್ದು/ಅನು, ಎನ್.ಬಿ.ಟಿ. ನ್ಯೂ ದಿಲ್ಲಿ, ಮೂರುಸಾವಿರಮಠದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬಹುಮಾನ)

೬೬. ಮುಕ್ತಿಕ್ಷೇತ್ರ ಉಳವಿ

ಪತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ :

೬೭. ಈ ಬದುಕು ಬಂಗಾರ

೬೮. ಏನೆಂಥ ಮಧುರವೀ ಬದುಕು (ಕರಂದೀಕರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬಹುಮಾನ)

೬೯. ಆತ್ಮಸಖಿ, ತುಂಬು ಹೃದಯ ಬಟ್ಟಲನು

ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ :

೭೦. ಚಾಕ್ಲೇಟ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಕತೆಗಳು

೭೧. ನೀತಿ ಕತೆಗಳು

೭೨. ಭಾರತದ ಅರಸರು ಮತ್ತು ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯರ ಕತೆಗಳು (ಇಂಗ್ಲಿಷ್/ಅನು)

೭೩. ದರೋಡೆಗಾರನ ಮಗ (ಹಿಂದಿ/ಅನು)

೭೪. ಈದಗಾ (ಉರ್ದು/ಅನು)

೭೫. ಸುರಖಾಬದ ಗರಿಗಳು (ಹಿಂದಿ/ಅನು)

೭೬. ಮಕ್ಕಳ ಕತೆಗಳು

ನಾಟಕಗಳು (ಅನು) :

೭೭. ಮೂರು ಪಂಜಾಬಿ ನಾಟಕಗಳು (ಎನ್.ಬಿ.ಟಿ. ನ್ಯೂ ದಿಲ್ಲಿ)

೭೮. ಚಿತ್ರಾಂಗದಾ ಮತ್ತು ಇತರ ನಾಟಕಗಳು

೭೯. ಪಾಂಚಾಲೀ ಶಪಥ ಮತ್ತು ಇತರ ನಾಟಕಗಳು

೮೦. ನೀರು ತರುವ ಹಾದಿ ಮತ್ತು ಇತರ ನಾಟಕಗಳು

೮೧. ಹತ್ತು ಹಿಂದೀ ಲಘು ನಾಟಕಗಳು (ಎನ್.ಬಿ.ಟಿ. ನ್ಯೂ ದಿಲ್ಲಿ)

ಸಂಪಾದಿತ :

೮೨. ಮಣಿಯುಕುರ ಪ್ರಭೆ

೮೩. ಶಿವಯೋಗ

೮೪. ಶಿವಲಿಂಗದೀಪ್ತಿ

೮೫. ಗುರುಕಾರುಣ್ಯ

೮೬. ಅಭಿನವರೇಣುಕ

೮೭. ಶಿವದೇವ (ಇತರರ ಜೊತೆಗೆ)

೮೮. ಗವಿದೀಪ್ತಿ (ಇತರರ ಜೊತೆಗೆ)

೮೯. ಪದ್ಮಶ್ರೀ (ಇತರರ ಜೊತೆಗೆ)

ಹಿಂದಿ :

೯೦. ಮಂಜರೀ (ಲೇಖನ, ಕವಿತೆ, ಕಥೆ, ರೂಪಕಗಳು)

೯೧. ಆತ್ಮಸಖಿ (೨೮೦ ಮುಕ್ತಕಗಳು) (ಅನು: ಡಾ. ಟಿ.ಜಿ. ಪ್ರಭಾಶಂಕರ)

ತೆಲಗು :

೯೨. ಪ್ರೇಮ ತರಂಗಾಲು (ಅನು: ಶ್ರೀಮತಿ ಜೆಮಿಮಾ ಸೊಲೊಮನ್ [ಅಮೇರಿಕಾ]

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ :

೯೩. ವೇವ್ಜ್ ಆಫ್ ಲವ್ (ಅನು. ಡಾ.ಸಿ.ವಿ. ವೇಣುಗೋಪಾಲ)

೯೪. ಸಿಂಗ್ ದ ಸಾಂಗ್ ಆಫ್ ಲೈಫ್ (ಅನು. ಡಾ.ಸಿ.ವಿ. ವೇಣುಗೋಪಾಲ್, ರೈಟರ್ಸ್ ವರ್ಕ್‌ಷಾಪ್, ಕಲ್ಕತ್ತಾ)

೯೫. ಉಳವಿ: ದ ಅಬೋಡ್ ಆಫ್ ಸಾಲ್ವೇಷನ್
(ಅನು: ಪ್ರೊ. ಸಿ.ಎನ್. ಹಿರೇಮಠ)

೯೬. ವಿಜಯ ಮಹಾಂತೇಶ (ಅನು. ಡಾ. ಬಸವರಾಜ ನಾಯ್ಕರ್)

೯೭. ಯುಗಪುರುಷ (ಅನು. ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಒಡೆಯರ)

ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಜೀವನ/ಸಾಹಿತ್ಯ ಕುರಿತು ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವ ಕೃತಿಗಳು:

೯೮. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಕೃತಿಗಳು – ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ: ಪ್ರೊ. ಎ.ಎಚ್. ಮಾಸಾಪತಿ

೯೯. ವಚನ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ – ಯಲ್ಲಪ ಹಲಕುರ್ಕಿ

೧೦೦. ವಾತ್ಸಲ್ಯ (ಅಭಿನಂದನ ಗ್ರಂಥ) : ಸಂ. ಡಾ. ವೇಣುಗೋಪಾಲ, ಡಾ. ಬಸವರಾಜ ನಾಯ್ಕರ.

೧೦೧. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸೇನಾನಿ, ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಾಹಿತಿ ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ : ಡಾ. ಗವಿಸಿದ್ದಪ್ಪ ಎಚ್. ಪಾಟೀಲ (ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ)

೧೦೨. ಅಜಾತ ಶತ್ರು ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ: ಸಂ.ಪ್ರೊ.ಸಿ.ವಿ. ಪಾಟೀಲ, ಪ್ರೊ. ಎಚ್.ವಿ. ಚಿಕ್ಕಾವರ್ತಿಮಠ

ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು/ಉಪಾಧಿಗಳು :

- ೧೯೮೫ ರಲ್ಲಿ ಅಮೇರಿಕೆಯ ಅರಿಝೋನಾದ ಜಾಗತಿಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು ಡಿ.ಲಿಟ್. ಪದವಿ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿತು.
- ೧೯೮೮ರಲ್ಲಿ ನೆಹರೂ ಶತಮಾನೋತ್ಸವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟ ಅವರ 'ಮಿತ್ರದೇಶದ ಕವಿತೆಗಳು' ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ 'ಸೋವಿಯತ್ ಲ್ಯಾಂಡ್ ನೆಹರೂ ಅವಾರ್ಡ'ನ್ನು ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿತು. ವಿವಿಧ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಇರುವ ಈ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಆ ವರ್ಷ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇವರ ಕೃತಿಗೆ ಮಾತ್ರ ದೊರೆತುದು ವಿಶೇಷ.
- ೧೯೯೪ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆಕಾಡೆಮಿ ತನ್ನ ಅತ್ಯುನ್ನತ 'ಗೌರವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ'ಯನ್ನು ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿತು.
- ೧೯೯೭ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರಕಾರ 'ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ'ಯನ್ನು ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿತು.
- ೨೦೦೩ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಹಿಂದಿ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ 'ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾರ್ತಂಡ್' ಮತ್ತು ದಿಲ್ಲಿಯ 'ಮಾನವ ಮಂದಿರ' ಸಂಸ್ಥೆಯ ಆಚಾರ್ಯರೂಪಚಂದ್ರ ಅವರು 'ಯಶಸ್ವೀ ಕವಿ' ಪದವಿ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದ್ದಾರೆ.
- ೨೦೦೫ರಲ್ಲಿ ಕೇಮದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪುರಸ್ಕಾರ (ಅನುವಾದ).
- ೨೦೦೬ರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಂಭಾಪುರಿ ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ೧೦೦೮ ಪ್ರಸನ್ನ ರೇಣುಕ ವೀರಸೋಮೇಶ್ವರ ಶಿವಾಚಾರ್ಯ ಭಗವತ್ಪಾದರು ಶಿವಮೊಗ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ದಸರಾ ದರ್ಬಾರದಲ್ಲಿ 'ಸಾಹಿತ್ಯ ಶಿರೋರತ್ನ' ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.
- ೨೦೦೭ರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮತ್ ಕಾಶೀಜ್ಞಾನಸಿಂಹಾಸನಾಧೀಶ್ವರ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ೧೦೦೮ ಜಗದ್ಗುರು ಡಾ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಶಿವಾಚಾರ್ಯ ಭಗವತ್ಪಾದರು ಕಾಶೀಪೀಠದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ತಮ್ಮ ಅರವತ್ತನೆಯ ಜನ್ಮದಿನದ ಸಮಾರಂಭದ ಶುಭ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಭೂಷಣಂ' ಪದವಿಯನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

- ೨೦೧೦ರಲ್ಲಿ ಕಮಲಾ ಗೋಯೆಂಕಾ ಫೌಂಡೇಶನ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ.
- ೨೦೧೧ರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಮೂಜಗಂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ – ಮೂರುಸಾವಿರಮಠ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ.

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮ್ಮೇಳನ :

- ೧೯೮೭ರಲ್ಲಿ ನೇಪಾಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮಿತಿಯಿಂದ ಆಹ್ವಾನಿತರಾಗಿ ನೇಪಾಳಕ್ಕೆ ಅತಿಥಿಯಾಗಿ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟರು.
- ೧೯೮೫ರಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಸ ದೇಶದ ಕೊರ್ಫೂದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಜಾಗತಿಕ ಕವಿಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು.
- ೧೯೮೮ ನವಂಬರನಲ್ಲಿ ಥೈಲ್ಯಾಂಡದ ರಾಜಧಾನಿ ಬ್ಯಾಂಕಾಕ್‌ದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಹತ್ತನೆಯ ಜಾಗತಿಕ ಕವಿಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ರಾಯಲ್ ಥಾಯ್ ಸರಕಾರದಿಂದ ಆಹ್ವಾನಿತರಾಗಿದ್ದರು.
- ೧೯೯೭ ಆಗಸ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ರಿಪಬ್ಲಿಕ್ ಆಫ್ ಚೀನಾದ ರಾಜಧಾನಿ ಥಾಯ್‌ಪೆದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಹದಿನೈದನೆಯ ಜಾಗತಿಕ ಕವಿ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಆಹ್ವಾನಿತರಾಗಿದ್ದರು.

ಇವರು ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಆಮಂತ್ರಿತರಾಗಿ ದೇಶ–ವಿದೇಶಗಳ ಕಾವ್ಯಕಮ್ಮಟಗಳಲೆಲ್ಲ ಅತಿಹೆಚ್ಚು ಸಲ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ಕವಿ ಎಂಬ ಹೊಗಳಿಕೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ನೇಪಾಳ, ಗ್ರೀಸ್, ದೇಶದ ಕೋರ್ಫೋ, ಇಜಿಪ್ತ, ಥೈಲ್ಯಾಂಡದ ರಾಜಧಾನಿ ಬ್ಯಾಂಕ್‌ಕಾಗ್, ಇಂಡೋನೆಷಿಯಾ, ಹಾಂಗ್‌ಕಾಂಗ್' ಮಲೇಶಿಯಾ ಮತ್ತು ಸಿಂಗಾಪೂರ, ಚೀನಾಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಹೀಗೆ ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ರಾಯಭಾರಿಯಾಗಿ ಸೇವೆಗೈದಿದ್ದಾರೆ.

೨. ಆಕರ ಗ್ರಂಥಗಳು :

೧. ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂಪುಟ-೧
ಪ್ರಿಯದರ್ಶಿನಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು, ೨೦೦೩.

೨. ಡಾ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರ – ಆಯ್ದ ಕವಿತೆಗಳು,
ಸಂ. ಡಾ. ಎಸ್.ಪಿ. ಪದ್ಮಪ್ರಸಾದ.
ಸಂವಹನ ಪ್ರಕಾಶನ, ಮೈಸೂರು, ೨೦೧೦.

೩. ಸಂಯುಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕ ಪತ್ರಿಕೆ – ದಿ. ೧೭.೯.೧೯೯೮

೪. ಬಸವ ಸಂಪದ
ಸಂ. ಅಕ್ಕ ಅನ್ನಪೂರ್ಣತಾಯಿ.
ಬಸವ ಸೇವಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೀದರ, ೨೦೦೭.

೫. ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕನ ಸಮಗ್ರ ವಚನಗಳು
ಸಂ. ಅಕ್ಕ ಅನ್ನಪೂರ್ಣತಾಯಿ
ಬಸವ ಸಂಪದ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೀದರ, ೨೦೧೩.

ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪ್ರದಾನ ಸಮಾರಂಭ

ಕಮಲಾ ಗೋಯೆಂಕಾ ಫೌಂಡೇಶನ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪ್ರದಾನ ಸಮಾರಂಭ

ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪ್ರದಾನ ಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ
ಡಾ॥ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (೨೦೦೫)

ಗ್ರೀಸದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಜಾಗತಿಕ ಕವಿ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೊಂದಿಗೆ
ಕನ್ನಡದ ಕವಿ ಡಾ॥ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ (೧೯೮೫)